Pázmány Péter Művei

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 1 2020. 07. 29. 19:30

Pázmány Péter Művei

KRITIKAI KIADÁS

Sorozatszerkesztő
Hargittay Emil

1. *Felelet (1603)*, s. a. r. Hargittay Emil, Bp., 2000. (szövegkiadás)
2. *Tíz bizonyság (1605)*, s. a. r. Ajkay Alinka, Hargittay Emil, Bp., 2001. (szövegkiadás)
3. *Imádságos könyv (1631)*, s. a. r. Sz. Bajáki Rita, Hargittay Emil, Bp., 2001. (szövegkiadás)
4. *Rövid tanúság*, s. a. r., jegyz. Bretz Annamária, Bp., 2006. (szövegkiadás, jegyzetek, hasonmás)
5. *Tíz bizonyság (1605): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. Ajkay Alinka, közreműk. Báthory Orsolya, Varsányi Orsolya, Bp., 2012. (CD-melléklettel)
6. *Imádságos könyv (1631): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. Sz. Bajáki Rita, Bogár Judit, Bp., 2013. (CD-melléklettel)
7. *Felelet (1603): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. Báthory Orsolya, Hargittay Emil, Bp., 2014. (CD-melléklettel)
8. *Keresztyéni felelet a megdücsőült szentek tiszteletirül (1607)*, s. a. r., jegyz. Ajkay Alinka, Bp., 2016. (szövegkiadás, jegyzetek, CD-melléklet)
9. *Megrostálás (1609)*, s. a. r., jegyz. Báthory Orsolya, Bp., 2017. (szövegkiadás, jegyzetek, CD-melléklet)
10. *Öt szép levél (1609), Öt levél (1613),* s. a. r., jegyz. Horváth Csaba Péter, Bp., 2019. (szövegkiadás, jegyzetek)
11. *Posonban lött prédikáció (1610), Pünkösd után X. vasárnap első prédikáció (1636)*, s. a. r., jegyz. Bajáki Rita, M. Horváth Mária, Bp., 2020. (szövegkiadás, jegyzetek)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 2 2020. 07. 29. 19:30

Pázmány Péter

POSONBAN LÖTT PRÉDIKÁCIÓ

(1610)

PÜNKÖSD UTÁN X. VASÁRNAP ELSŐ PRÉDIKÁCIÓ

(1636)

Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta

Bajáki Rita

M. Horváth Mária

Universitas Kiadó
Budapest
2020

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 3 2020. 07. 29. 19:30

Lektorálta

Bitskey István

Vadai István

A kutatómunkát az NKFIH/OTKA K 115859 sz. pályázat támogatása tette lehetővé.

A könyv kiadását támogatta:

Nemzeti Kulturális Alap

A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottsága
által elismert kritikai kiadás.

ISBN 978-963-9671-81-2

© Bajáki Rita, M. Horváth Mária, 2020

© Universitas Kiadó, 2020

ELŐSZÓ

Jelen kötet a *Pázmány Péter Művei* kritikai kiadássorozat tizenegyedik darabja, amely Pázmány 1610-ben, Pozsonyban megjelent, tizedik magyar nyelvű művét, egyben nyolcadik magyar nyelvű könyvét, a *Posonban löt praedikatio, Pazmany Peter altal* címűt és annak változatát, az 1636-ban megjelent, *A romai anyaszentegyház szokasából minden vasarnapokra es egy-nehany innepekre rendelt evangeliomokrúl predikacziok* című gyűjteményének a Pünkösd utáni X. vasárnapra szóló első beszédét tartalmazza. A két prédikáció viszonylag rövidebb terjedelme lehetővé tette, hogy szinoptikus kiadást készítsünk, s így egymás mellett, soronként párhuzamosan közölve a két beszédet, azonnal láthatóvá, megfigyelhetővé és tetten érhetővé válik az életmű azon sajátossága, mely szerint Pázmány mindig alakította, átdolgozta, újra fölhasználta korábbi műveit.

Jelen kötet felépítése a *Pázmány Péter Művei* kritikai kiadássorozat már kialakított rendjét követi. Az *Előszó* után a prédikációk párhuzamos szövegközlése található. A *Jegyzetek* című rész a *Posonban löt praedikatio* 1610-ben megjelent kiadásáról közöl ismereteket, külön fejezetet szentelve Tordai János életrajzának. Ezután a két prédikáció szerkezeti egybevetése, illetve a szövegközléssel kapcsolatos magyarázatok, valamint a szövegkritikai és tárgyi jegyzetek olvashatók. Kötetünk végén a *Mutatók* című részben mű-, tárgy-, hely- és személynévmutatót közlünk.

A szövegeket M. Horváth Mária írta át, Vadai István lektorálta. A bevezető fejezetek, a szinoptikus szövegközlés, a szövegek végső ellenőrzése Bajáki Rita munkája. Tordai János életrajzát, a tárgyi jegyzeteket valamint a mutatókat M. Horváth Mária kéziratának fölhasználásával Bajáki Rita készítette.

Köszönettel tartozunk Bitskey Istvánnak, aki a kötetet lektorálta, és számos észrevételt téve segítette munkánkat, Hargittay Emilnek, a sorozat szerkesztőjének, valamint Ajkay Alinkának a kézirat gondos átnézéséért és javításaikért, illetve a kritikai kiadást készítő munkacsoport tagjainak megjegyzéseikért, segítségükért.

Bajáki Rita, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport
M. Horváth Mária, Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 5 2020. 07. 29. 19:30

{[A1r]:}

Posonban löt
PRAEDIKATIO,
PAZMANY PETER
ALTAL:

Azon az napon, mellyen amaz tündér módra valtozandó alhatatlanságnak tüköre, Thordai Ianos Barát, harmadszor ki öltözöt az csuklyából: Pünkösd után XII. Vasárnap: Kis aszony havának 22. napján, M. DC. X. esztendöben.

EGY KERESZTYEN HALgatótúl az eleven nyelv után, irásban foglaltatot, és az hívek eppületire szem eleiben ki bocsáttatot.

Musiponiba Nyomtattatot,
ANNO M. DC. X.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 6 2020. 07. 29. 19:30

{854:} PÜNKÖST-UTAN X.

VASARNAP.

ATYÁNAK, ÉS FIÚNAK, ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN.

CHristus JESUSnak drága Szent Vérével meg-váltot Keresztyének, a' mái Szent Evangeliomot írta-meg Szent Lukács Evangelista, Könyvének Tizennyólczadik részében. Melynek bötü-szerént-valo Magyarsága, e' képpen vagyon: Halgassátok Isteni félelemmel.[1]

AZ üdöben; Ezt a' példát mondá IESUS némellyeknek, kik magokban bíznak vala mint Igazak, és egyebeket meg-útálnak vala:

Két ember méne-fel a' Templomba hogy imádkoznának: eggyik Farisaeus, és a' másik Publicánus. A' Farisaeus e' képpen imádkozik vala magában: Isten, hálákat adok néked, hogy nem vagyok mint a' töb emberek: ragadozók, hamissak, házasság-török; mint ez-is a' Publicánus. kétszer böjtölök egy hétben Szombat-közöt: dézmát adok mindenböl a' mit birok.

{855:} A' Publicánus-is, távúl álván, szemeit sem akarja vala az Egre emelni: hanem mellyét veri vala, mondván: Isten, légy kegyelmes nékem

[1] Lucae, 18. v. 9.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 7 2020. 07. 29. 19:30

{[A1v]:} Galat. 1. vers. 8.

Ha szinte mi, az vagy az mennyei Angyal hírdetne néktek valamit az kivül az mit hírdettünk ti néktek, Atok légyen.

{A2[r]:} MIdön Iácob Patriárcha fiához Iósefhez, az ö tölle vöt enny sok jó tételeményekért, Atyai indulattyát meg akarná mutatny:[1] nem elegedvén azzál, hogy annak fiait az igíret földének örökül való birasára magának fiaivá fogadta vólna; megis akará azokat áldany. Es mikor Iosef, Manassest, ugy mint üdövel öregbet, az Attyának jób keze felöl, Effraimot pedig bal felöl helyheztette vólna: Iacob, noha az vénseg miat szemei homályoskodván, nem lathatna, keresztúl veté az kezeit, es az jób kezét az kissebbiknek fejére tövé; az bal kezét pedig, az öregbik fejére. Midön Iósef látta vólna, hogy az Attya hátra hagyván az kit ö jóbnak itíl vala, méltóbnak alít vala; meg haborodván, inté az Attyát, hogy jób kezét az elsöszülötre vetné: es egyszersmind meg fogván jób kezét, igyekezék az Manasses fejére azt vinny, mondván; hogy az vólna az elsö szülöt,

[1] *Genes. 48.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 8 2020. 07. 29. 19:30

bünösnek. Mondom néktek; Igazban ment ez alá házába, amannál. Mert minden, a' ki magát fel-magasztallya, meg-aláztatik: és a' ki magát meg-alázza, fel-magasztaltatik.

Ez a' mái Szent Evangeliomnak bötű-szerént-való Magyarsága. Melyböl hogy lelkünk éppűletire tanuságot vehessünk; és Istennek akarattyát, ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesitcsük: kérjünk aítatos szűvel Szent Lelket, mondván: Mí Atyánk, etc. üdvöz légy, etc.[2]

ELSÖ PREDIKACZIO.

Hogy a' Túdós Nagy Emberek esetiben, nem kel meg-botránkoznunk.

NEm csak Atyai indúlattyából, de hálá-adó kötelességéből-is, jutalmazni akarván *Jákób* Patriárka az ö fiának *Jósef*-nek[3] sok Jó-téteményit: Elsöben, Fiaivá fogadá a' *Jósef* két gyermekét, és az Istentűl Igért Földében, maga szülöttivel egyenlő osztályossá tévé mindenikét. Az-után, Atyai áldását reájok vetvén, noha *Manasses*, mint üdővel nagyob, job-kézrűl;[4] *Efraim*, mint ifiab, bal-felől, állottak: de a' Vén, és szeme fényében meg-fogyatkozot Patriárka, job-kezét az ifiabbikra,

bal-kezét keresztűl tévé az öregbikre. *Jósef* látván, hogy hátráb maradot a' kit ö méltóbnak, és üdő-szerént, Eléb-járónak tartot: meg-háborodék, és ínté *Jákóbot*, söt kezét fogá, hogy Job-kezét

[2] Hogy Reménségünk és bizakodásunk, nem magunkban, hanem Istenben légyen: Sup. fol. 165.
Az Alázatosságrúl, és Magunk ismeretirül: Sup. fol. 42. 57.
A' Kevélységrül: Domin. xvj. post Pentecost.
Az Imádságrúl: f. 639.

[3] Gen. 48. v. 5.

[4] Ibid. v. 13. 14.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 9 2020. 07. 29. 19:30

és az másiknál fellyeb kellene böcsülleny. De Iácob az Isteni titkokat jól értven, monda: *Scio, fili mi, scio; sed frater ejus minor, major erit illo.* Iól tudom, ugymond, édes fiam, jól tudom; de az öcse, az ki kisseb, nagyob lészen ö nallánál.

Hasonló dolog történék Isainnis. Mert midön az Isten, Saul meg vetése után, el küldötte vólna Samuel Profetat Bethlehembe, hogy az Isai fiainak eggykét Királlyá szentelné;[2] Isai itílvén azt, hogy az elsöszülöttet kellene választany, az ki magassággal, és egész testének ékes termetivel az többit fellyül múllya vala, az Profeta eleiben vivé. Az Vr Isten pedig Samuelnek monda: *Ne respicias vultum ejus, quoniam abjeci eum.* Ne nézd, ugymond, az ö arczúlattyát, se fel huzalkodot súgarságát, mert el {[A2v]:} vetettem ötet. Es minek utánna mind az hét fiait ollyan rendel,

az mint az ö itíleti szerént meltóságosbaknak láttatnak vala, elö hordotta vólna, és azokat Samuel meg vetette vólna; el végtére tudakozék, hogy ha vólnaé még valaki hátra fiai közzül? Isai felele; hogy vólna még egy gyermek, az ki juhokat öriz. Mint ha azt mondaná, hogy azt ö ingyen nemis szamlállya azok közzé, az kiknek Király meltoságra való választások felöl kellene gondolkodny. De oh Isten bölcsesége gazdagságának feneketlen vólta! oh Isten itíletinek nagy mélysége! Meg vetteténk, az kik emberi itílet szerént illendöknek láczanak vala.

Vgyan ezen dólgot adgya elönkben ez mái Evangeliomi historiának folyásais.[3] Mert hogy ha látta vólna valaki az Fariséust, és az Publicánust az templomban; hogy ha valaki mindeniknek beszédit hallotta vólna: ki nem böcsüllötte vólna fellyeb az Fariséust az Publicánusnal, mikor egy felöl az magát bünössé hagyó Publicanust hallaná;

más felöl pedig, az Fariséustúl semmit nem hallana, az mit emberi itílet meg fedhetne?

[2] *1.Reg. 16.*

[3] *Luc. 18.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 10 2020. 07. 29. 19:30

az Első-szülötre tenné, mivel ez nagyob böcsülletet érdemlet.[5] Kinek azt felelé *Jákob*: Tudom, édes fiam; tudom mellyik üdősb: *Sed frater ejus minor, major erit illo*;[6] de az Öcse, mely üdővel kisseb, nagyob lészen a' Báttyánál.

Hasonló dolog történt, mikor Isten ki-vetette *Sault* a' Királyságból: Mert *Sámuelt*, az *Isai* házához kűldé, hogy eggyet a' Fiai-közzűl, Királyságra kenne.[7]

Azért, elsöben-is az üdővel nagyob, és termettel ékesb fiát vívé *Isai* *Sámuel*-eleibe. De erről Isten azt mondá *Sámuel*-nek: Ne nézd arczúlattyát, mert el-vetettem őtet.

Az-után, elő-állatá *Isai* eggyenként hét fiát, oly rendel, a' mint itílte hogy idejek és méltoságok kívánta. de azok-közzűl sem tetczék senki a' Nagy Istennek.[8] El-végre kérdé *Sámuel*, Ha vagyon-e még töb fia?

Isai azt felelé; hogy, Vagyon egy; de gyermek, és Juhokat őriz; kit méltónak sem ítílt hogy elő-állasson.[9]

De, oh Isteni titkok feneketlen mélysége! mikor mind meg-vetteténe, a' kik emberi itílet-szerént méltók vóltak: az emelteték Királyságra, a' kit az Attya semminek alítot.

Ezektűl nem külömböz a' mái Evangeliom historiája.[10] Mert, ha ki a' *Farisaeust*, és a' *Publicanust* a' Templomban látta vólna; ha ki mind kettőnek szavait hallotta vólna: vallyon nem nagyobra böcsüllötte vólna-e a' *Farisaeust*? A' *Publicanus*, nevében viseli veszedelmes állapattyát; nyelvével vallya vétkességét; lelki-ismereti úgy rettegteti szívét, hogy, közel sem {856:} mér járúlni az Isten Oltárához: szemét sem meri fel-emelni az Egekre. A' *Farisaeus* pedig, úgy tetczik, emberi ítílet-szerént, fedhetőt nem beszél:

[5] Ibid. v. 17. 18.
[6] v. 19.
[7] 1.Reg. 16. v. 6.
[8] Ibid. v. 8. 9. 10.
[9] Ibid. v. 11.
[10] Luc. 18. v. 9.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 11 2020. 07. 29. 19:30

Mert az Isten ayandékit magában meg esmérny, azokért Istennek halákat adny, és hogy azokban az vétkekben nem engettetet esny, az mellyekben egyebek hevernek; dicsiretre és követésre méltó. Es holot senki ne essék oly bünben, az melyben másis nem esnék, ha az Vr Istennek hatalmas kezeivel nem tartatnék; szinte ugy halákat kell Istennek adnunk azokért az bünökért, az mellyeket nem cselekedtünk, mint ha azoknak bocsánattyát nyertük vólna.

Es mindazáltal, oh Isteni itíleteknek meg visgálhatatlan magassága! Miert hogy az Isten szemei, az sziunek belsö részeiben, és titkos reytekibennis el hatván, jól láttyák vala, hogy miképpen az kiüül {A3[r]:} szép piros alma, gyakran belöl az férgektül meg vesztegettetet: azonképpen az Fariséusnak szíve, az titkos kevélységnek, mint egy szú féregnek mardosási miat meg veszet vala, az ö titkos itíleti szerént, meg förtösztetetnek mondgya, és meg veti ötet.

Ez az Isten itíletinek csudálatos fontya (melyben gyakorta, mint régen Bóldisar Király, hejánosoknak találtatnak azok, az kik föeknek itíltetnek vala)[4] nem csak gyakorlya, de megis háboríttya, söt meg botrankosztattya, és el eyti az kisdedeket, az erötleneket; midön láttyák azokat, az kik régi Isteni szolgálatban való foglalatossággal, mint egy drága marhával terhes hajókat, az rev-partnál el merülny, nagy vétkekben, söt néha

[4] *Daniel. 5. vers. 27.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 12 2020. 07. 29. 19:30

Mert,[11] az Isten ajándékit magában meg-ismérni; azokért Istennek hálákat adni,

méltó és illendő.

Mivel pedig, senki oly bűnbe nem esik, melybe más akár-ki nem esnék, ha az Isten kegyelme és hatalma nem óltalmazná:[12] szinte úgy tartozunk hál'adással azok a' Bűnök távoztatásaért, mellyekbe nem estünk, mint ha azokba esvén, bocsánatot nyertünk vólna.

Mit vétet tehát a' *Farisaeus*, ha Istennek hálákat adot, hogy ment azoktúl a' bűnöktűl, mellyekkel egyebek terheltetnek? Ugy vagyon, hogy, ha mi Jót cselekeszünk (még pedig, ha ezeket tisztán, hiuságok-, és világi tekíntetek elegyitése-nélkül cselekedgyük,) azt nem kel nékünk mutogatnunk; abban nem kel dicsekednünk; hanem Istenre kel bíznunk, ki fel-ír, és meg-jutalmaz mindeneket: Mindazáltal,[13] sok Szent Emberek példái vannak elöttünk, kik az Istent emlekeztették azokra a' miket cselekedtek: magokat-is bátorították azok számlalásival. Azért, a' *Farisaeus* bőjtölésének, és egyéb Istenes cselekedetinek emlekezése, mentséget találhat mí-elöttünk. De, oh Isteni Itíletnek visgálhatatlan Felsége! Az Isten szemei, a' szűnek belsö részeibe, és titkos rejtekibe hatván, jól látták, hogy, miképpen a' kivűl szép Piros Alma, gyakran belől férges:

úgy a' *Farisaeus* szíve, titkos Kevélységnek, mint valami szú-féregnek mardosási-miat, meg-veszet. Azért, a' sok jókkal dicsekedő *Farisaeus*, meg-vetteték.

Keresztyének: csak nem minden-napi dolog ez közöttünk, hogy az Isten fontyában,[14] heánosok, és meg-vettetnek, a' kik emberi szemre Elő-kelőknek tetczettek.

Gyakran láttuk, hogy, a' kik Isteni szolgálatok drága kincseivel terhes hajón eveztek, a' parton el-merűltek; és nagy vétkekbe,

[11] Lásd 2.Cor. 11. v. 5. 23.

[12] Vide sup. f. 67.

[13] Psal. 131. v. 1.
Isai. 38. v. 3.
2.Cor. 11. v. 23. cap. 12. v. 2.
Iob, 29. maxime a versu 14.

[14] Dan. 5. v. 27 Appensus, inventus minus habens.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 13 2020. 07. 29. 19:30

még eretnekség-

bennis esny.

Mivelhogy azért hasznos, söt ugyan szükségesis, hogy mikor azokban, az kiket Isten félö embereknek, jó lelki Pásztoroknak itíltünk, botrankosztató fesletségeket, temérdek eseteket, kétségben eytö hittül szakadásokat látunk; meg ne ütközzünk, meg ne tantorodgyunk, hanyattá ne essünk: hanem az Istennek titkos itíletinek rendelésén szugolódás nélkül, csendesz lelki ismérettel meg nyugodgyunk: Annakokáért, énis az Evangeliomnak töb részeinek magyarázattyát mászorra hagyván; két dolognak ki feytegetésére határozom az mái tanuságunkat.

Elöször, az derék szent Irásból meg mutatom, mint kellyen magát viselny az Keresztyén embernek, mikor hanyat homlok esését, és az igazságtúl el szakadását láttya azoknak, kiket nagyra böcsyüllöt, és jób végre meltóknak alítot.

Másodszor, rövideden meg mondom, minémü hasznot, és eppületet kellyen venny az igaz embernek, az {[A3v]:} lelki tanítók, és pásztorok esetiböl.

Ezeket, az menyére az üdö szenvedi, meg magyarázván, végét vetem az mai tanuságunknak.

Sok és nagy botrankozások vóltak régen az Ecclesianak elsö viragában, mikor, vagy az kemény üldözésnek félelme; vagy az ördögnek álnak csalardsága miat; az kik lélek szerént kezdették vala, test szerént végesztetnek vala;[5] és az kik jól futnak vala, viszá tértenek, és hitek dolgaban hajójokat el rontottak:[6] s' igy az ö romlásokkal, annyval többeket rántottak utánnok az veszedelemre, mentül az szentségnek és tudománynak nagyob itíletivel tündöklöttek annak elötte.

[5] *Gal. 3. v. 1. et 33.*

[6] *1.Titum. 1. v. 19.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 14 2020. 07. 29. 19:30

söt Hit-béli tévelygésbe estek. Es efféle eseteken, sokan meg-botránkoztak, söt hanyattá dőltek.

Hogy[15] azért ennek a' veszedelmes példák botránkozásinak Orvosságot készítcsünk:

Ez jelen-való órában, meg-magyarázom, Elsőben; Mint kel távoztatnunk, hogy Lelki veszedelembe ne essünk, mikor Hittűl-szakadást, vagy egyéb Fesletséget látunk azokban, kik Tisztekre-, vagy Tudományokra-nézve, elő-kelő Nagy Embereknek itíltetnek.

Másodszor; Mivel,[16] az Istenszeretőknek mindenek használnak: meg-mondom, Micsoda éppületünkre-való Lelki hasznot kel vennünk az illyen esetekből.

Az Anyaszentegyháznak nem mostani kereszte az; hogy, sok és Nagy Emberek eseti, botránkozást szerzettek:[17]

mivel, a' kik[18] egy-ideig jól futottak, meg-babonáztatván viszsza-tértek, és a' Hitben hajó-törést szenvedtek. A' Christus Tanítványi-közzűl, nem egy, kettő, hanem[19] *Multi*, sokan hátra mászának, és Urunktúl el-szakadának, mikor az Oltári-szentségrűl-való tanítást hallák. Sz. *Péter*, három esztendeig tanúlt a' Christus Iskolájában:[20] és ímé,

[15] *Propositio.*
[16] Rom. 8. v. 28.
[17] I. RESZE.
[18] Galat. 3. v. 1. et 33.
[19] Ioan. 6. v. 66.
[20] Vide sup. f. 85. Lapsus Apostolorum.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 15 2020. 07. 29. 19:30

Mellyet Tertullianus illyen szókkal bizonyit:[7] *Solent quidem isti miriones, etiam de quibusdam personis ab haeresi captis, aedificari in ruinam. Quare illa, vel ille, fidelissimi, prudentissimi, et vsitatissimi in Ecclesia, in illam partem transierunt?* Szoktak ugyan (ugymond) ez illyen bámulólan almélkodók, némely eretnekségben eset személyekbölis, eppülny romlásokra. Ez, avagy amaz, kik fölötte hívek, eszessek, és nevezetessek vóltak az Ecclesiában, miért szakadtak ahoz az párthoz? Annak okáért, nem csak Tertullianus, de Vincentius Lirinensisis, ez elöt ezer két száz esztendövel, sokat munkálkodtak abban, hogy ez botrankozás ellen az híveket erössicsék. Kivaltképpen pedig azt bizonittyák erös okokkal, hogy semmit nem kell azon csyudálkozny, ha efféle botrankozások láttatnak az Ecclesiaban. mert az, ugy annyéra nem kissebbíti az hitnek igaz vóltát, hogy inkáb külömben igaz sem lehet az Keresztyény vallás, hanem ha abban az nagy embereknek ez illyen el hasonlások következik. Mert mind az Apostol, s' mind ö maga Christvs Vrunk, gyakorta meg mondották, hogy: Kell lenny az eretnekségeknek:[8] Szük{[A4r]:}seges, hogy következzenek az botrankozások.[9] Föképpen pedig hogy az utólsó üdökben támadnak ollyan hamis Proféták,

hogy ha lehetséges vólna, még az választottakis meg botrankoznának.[10] Melyrevalo képest, igén helyessen baronállya be Tertullianus az ö beszédit, hogy mód nélkül, és magok gondolatlanúl botránkoznak meg az emberek abban, hogy az eretnekség sokaknak hiteket fel fordíttya, holot Christvs Vrunkis megh jövendölte mi nékünk hogy külomben sem lészen.

[7] *Tertull. de Praescrip. cap. 3.*
[8] *Matth. 18. vers. 7.*
[9] *1.Corinth. 11. v. 19.*
[10] *Matt. 24. v. 24.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 16 2020. 07. 29. 19:30

egy Leány szavára meg-tagadá, és átkozva tagadá Christust. Azon panaszolkodik *Timóteus*-nak Sz. *Pál*,[21] hogy *Hermógenes*, *Hymenaeus, Philétus*, söt, *Omnes qui in Asia sunt*, egész Tartományok, elszakadtak. De hogy a' több sok, és mély-tudományu, nagy-méltoságú Emberek esetirűl ne szóllyunk: csak az *Orígenes*, *Tertullianus*, *Hosius Cordubensis*, botránkoztató romlások jusson eszünkbe.

Efféle esetek vóltak: Ez-után-is minden üdőben lésznek. 29:15–21

Mert Christus Urunk, és az ö Szent Apostoli, meg-jövendőlték:[a]

Necesse est ut veniant scandala; hogy egyéb abban nem lehet, hanem botránkozások lésznek: ollyak pedig, hogy, ha lehetséges vólna, a' Választottak-is meg-esnének miatta.[b]

[21] 2.Tim. 1. v. 15. cap. 2. v. 17.

[a] Matt. 18. v. 7. 1.Cor. 11. v. 19.

[b] Matt. 24. v. 24.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 17 2020. 07. 29. 19:30

Miert hogy pedig az szent Lélek látta, hogy föképpen az egyigyüek néznek meltoságokra azoknak, az kiket szenteknek, az kiket bölcseknek itílnek és ezeknek peldaiátúl künnyen el ragadtatnak: Annakokáért, az szerént az Oo Testamentomban, mint szinte az Vyban, mind intéseknek, s' mind parancsolatoknak igen erös és szép orvosságit adta, mellyekkel arra vinné az embereket, hogy az ö hiteket ne csatlanák azokhoz, az kiket ök az ö tecsésekhez választottak vólna, ugymint kik valtozok es mint az sárból csinált edények romlandok ökis, és az gonoszra haylandok. Mert ugyanis, ha az Angyalok az égben, ha Adam az paradicsomban, ha Iudas az Christvs iscolajában, ha Salomon az bölcseségnek belsö reytek helyeiben, meg tantorodtak, söt ugyan elis estek, sokkal inkáb, az kit az mi magunk indulattyából követésre választottunk, akár minémü bölcs, akár minémü szent légyenis, hogy el eshessek, eszünkben vehettyük.

Hallyátok azért ez dolog felöl Isten az Oo Testamentomban mit parancsollyon:[11] *Si surrexerit in medio tui Prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, et praedixerit signum atque portentum; Et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi:* {[A4v]:} *Eamus, et sequamur Deos alienos, quos ignoras, et seruiamus eis. Non audies verba Prophetae illius, aut somniatoris; quia tentat vos Dominus DEVS vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima vestra.* Ha, vgymond, támadand ti köztetek Proféta, az vagy az ki azt mondgya, hogy ö álmot látot, és jövendöl, jel az vagy csuda felöl; és meg tellyesedendik az mit szóllot; Ha azt mondandgya te neked: Mennyünk el, és kövessünk idegen Isteneket, az kik felöl semmit nem értettél, és szolgállyunk azoknak. Ne engedgy annak az Profeta beszédének, avagy álom latoénak; mert kisért titeket az ti Vratok Istentek, hogy nylván légyen, ha szeretiteké ötet az vagy nem, tellyes szívétekböl, és tellyes lelketekböl.

Az holot, mindeneket jól eszünkben kell vennünk. Mert szól Moyses igen igen bölcs emberrül,[12] ki az ö nagy tudomanyáért Profetanak tartassék, ki az Ecclesiaban Tanitóuul rendeltetet légyen; végre, az kit valami jelenésböl itéllyenek az emberek tanítany. Es annak fölötte, az ki oly tudományú légyen, hogy ne csak azokat tudgya az mellyeket az emberek érthetnek, de az mellyek

[11] *Deut. 13. vers. 1.*

[12] *Vide Lirinens. cap. 15. contra profanas Novit.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 18 2020. 07. 29. 19:30

Mert, ha az Angyalok az Égben; ha *Adám* Paradicsomban; ha *Júdas* a' Christus Iskolájában; ha *Salamon* a' Bőlcseség belsö rejtekében, meg-tántorodtak, söt el-estek: 29:22–26

nem kel azt gondolni, hogy ezen a' pállya-futó, söt bajvívó és harczoló helyen, senki inárúl le ne veressék, senki meg ne essék.

Ezt az álhatatosságot, illyen szókkal parancsollya Isten az Ó Törvényben:[a] 57:21–59:11

Ha Proféta támad közötted, és csuda dolgokrúl jövendőlvén, meg-lészen a' mit mondot;

Es azt mongya néked, Mennyünk-el, kövessünk idegen Isteneket kiket eddig nem tudtál:

Meg se hallyad szavát annak a' Profétának: mert kísért títeket a' tí Uratok Istenetek;

hogy nyilván légyen, ha tellyes szűvel lélekkel szeretitek őtet.

Ihon, az Ur Isten oly Emberrűl szól,[b] a' ki *Proféta* nevet visel;

[a] Deut. 13. v. 1.

[b] Lirinens. c. 15. contra Profan. Novitates.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 19 2020. 07. 29. 19:30

az emberi értelmet fellyül múllyák, és csak az Istennek kivaltképpen való jelenteséböl közöltetnekis az halandó emberekkel; jövendö dolgokatis eléve lásson, és meg jövendöllyön: Es hogy igaz mondó voltának bizonyságátis mutathassa, az, az mit meg jövendölt, be tellyesedniis láttassek.

Errül azért, és illyen nagy emberrül parancsollya az Isten, hogy ha azt adgya tanácsúl, hogy az östül vött hittül el szakadgyunk, és uy vallást, tudományokat (mellyeket lelki értelmü beszéddel, Vy Isteneknek nevez) kövessünk, akár kicsoda, s' akár minémü légyen, az ki azt adgya tanácsúl, ne engedgyünk beszedének, mert az mint meg kisírtette Isten az Abrahám {B[1r]:} hitit, mikor azt parancsolta néki, hogy lakta földét, örökségét, el hadgya; hogy fiát meg áldozza: az szerént kísirt minket, mikoron az, az kit Tanitónak, és az igazságnak oltalmazojának vélünk vala, hertelenséggel ártalmas tévelygésekben esik.

Nem szóllok azrúl, minémü nagy, es mély veszedelmes vólt az Arriustúl adatot kísirtet,[13] ki az Filosofia-béli bölcselkedésnek szelétül fel fuualkodván, az szent Haromságnak meg foghatatlan titka ellen kezde viaskodny; és el csalván elsöben az Császárt, az után az Császár udvarának minden föfö szín népeit el haytván, meg hodoltatá; es sok Püspököket, az Egyházi rendnek nagyob részét, mellé csatlá, és mayd az egész Romai birodalmot meg förtözteté. Elég lészen, csak két nagy peldáit ez illyen kísirteteknek elö hoznom: Eggyket az Görögöknél; másikat az Deákoknál.

Igen igazán mondotta azt Vincentius Lirinensis,[14] hogy, noha sokan vóltak, kiknek az igaz hittül való el szakadások nagy kísirtetet szerzet az Ecclesiában: mind azáltal, senki sincs, az kit ebben Origenessel egybe kellyen hasonlítany; az kiben oly jeles, oly kiuáltképpen való, és oly csudálatos dólgok vóltak, hogy akárkijs bizonyos fundamentomnak tartaná azokat, az mellyek Origenesnek teczettenek vala. Mert hogy ha az maga viselés szerez embernek méltoságot; ennek szorgalmatossága nagy, tisztasaga nagy, türése, szenvedése nagy vólt.

Ha nemes nemzetböl származas, és mély tudomány,

[13] *Lirinens. cap. 6.*

[14] *Lirinens. cap. 23.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 20 2020. 07. 29. 19:30

és, emberi értelemnek folyása-kivűl, jövendő dolgokat láthat:

Olyrúl szól, a' ki mondásinak igazságát, jövendőlt dolgok tellyesedésével hitelessé tészi.

Erről a' Nagy emberről, Erről a' *Profetá*-rúl, azt parancsollya Isten; hogy, ha a' Régi Hívektűl vet Tudomány-ellen tanít; ha Új Vallást (mellyet, Lelki értelemmel, {860:} Uj Istennek nevez) hínteget; ha el akar szakasztani az Anyaszentegyháznak régen gyökerezet Tudományátúl: meg ne halgassuk szavát: fülünket bé-dugjuk: elménket el-fordítcsuk, és mint a' kísértetet úgy tarcsuk.

{857:} Igazán írja *Vincentius Lirinensis*;[22] hogy, noha sokaknak szakadása nagy kísértetet szerzet az *Ecclesiá*-ban: de senki nem találtatot egybe-vethető *Origenes*-sel;

kiben ennyi jeles, kívált-képpen-való, csudálatos dolgok egybe-folytanak vólna.

Mert, ha tekélletes élet, és böcsülletes maga-viselés, szerez embernek méltoságot:[23] *Origenes*-nek nagy szorgalmatossága, dícséretes tiszta élete, sanyarú tűrése-szenvedése, álmélkodást érdemlet.

Ha Nemes nemből származás, ha a' mélységes Tudomány, tekíntetessé tészi

[22] Lirin. contra Profanas Novitat. c. 23.

[23] Euseb. l. 6. c. 1.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 21 2020. 07. 29. 19:30

tekintetessé tészi az embert; kicsoda vólt nemzetesb Origenesnél?[15] Mert oly familiában születet, mely martyromsággal hiressé tétetet. Mivelhogy az ö Attyá Leonídes, Severus Császár idejében, az Christus vallasáért feje vétetve, az martyromságnak diadalmas koronáját {[B1v]:} nyerte. Es noha még akkor Origenes alíg vólt tizen hat esztendös;[16] mind az által az Isteni szeretetben még akkoris oly buzgó vala, hogy az Attyának az tömlöczben levelet irván, intené ötet az álhatatosságra: *Cave tibi, ne propter nos aliud quid cogites.* Meg lásd, ugymond, hogy mi érettünk valamit mást ne gondoly.[17] Eo pedig az martyromságnak oly nagy kívánasával gerjedez vala, hogy az veszedelmekre maga kénnyén futna; az viadalokra, önként ugranék;[18] és hogyha sokaknak hasznára, az Annyának szorgalmatossága által, az Istennek gondviselése ötet meg nem tartotta vólna, nem mesze vala az martyromságtúl. Az Annya annakokáért mikor kérésével semmiképpen tölle meg nem nyerhetné hogy örizkednek; minden öltözetit el reyté, hogy az házból ki ne mehetne. Meg öregbedvén annak utánna, az fogságban lévö mártyrok közzé állot; és mikor az ki mondot törvény után, az halálra vitetnénekis, bisztatta öket, erössítette; mikor immár az fegyver alá vettetnének, csókolgatta öket.[19] Ha töb erkölcsit meg tekinted, Boldog Isten, azok mely szentek vóltak, mely tiszták! Lábabéliuel, ugymond Eusebius, sok esztendökig nem élt; söt bor italtúl, és egyéb hasonlóktúl, az szükséges eledel kívül, sok esztendökig el fogta magát, hogy immár ugyan félö vólna, hogy mellyében meg bontakozván, el ne halna.[20] Es az mint Nicéforus írja,[21] egész étszakákat Isteni dólgokrúl való elmelkedésben költ vala. Ha mikor imígyamúgy nyugodalomra bocsátaná magát; nem ágyra, hanem azon száraz földre feküvén, az alommal igen szükön él vala. Mindenkor álhatatossan vólt foglalatos az böytölésben, életét még ideje fölöttis, fázodásban, és mezitelenségben viselvén. Es ezzel az ö szent életivel, szántalan lelket geriesztet fel az Keresztyén hitnek szeretetire, az kegyességnek ki{B2[r]:}

[15] *Euseb. lib. 6. cap. 1.*
[16] *Niceph. lib. 5. c. 4.*
[17] *Euseb. citat. cap. 3.*
[18] *Euseb. cit. cap. 2.*
[19] *Euseb. ibi. cap. 3.*
[20] *Euseb. c. 3.*
[21] *Niceph. lib. 5. cap. 5.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 22 2020. 07. 29. 19:30

az embert: vallyon ki vólt Nemzetesb *Origines*-nél; kinek Attya *Leonides*, *Sevérus* Császár idejében, feje vételével, az-az, Mártiromságával, pecsétlette a' Keresztyén Hit igazságát?

Akkor *Orígenes* alig vólt tizen-hat esztendős; mindazáltal, tömlöczben lévö Attyának illyen Levelet írt:[24] *Cave tibi, ne propter nos, aliud cogites*; Meg-lásd, hogy mí-reánk-nézve, mást ne gondoly. Ö-mága pedig, Mártiromságra gerjedezvén, nagy kivánsággal kereset erre okot:[25]

és, ha az Annya el nem rejtette vólna, őltözö ruháit, és ezzel othon nem tartóztatta vólna, gyermek-korában futot vólna Mártiromságra.

Meg-öregbedvén,[26] a' Mártirok tömlöczét rendel-járta: a' Birák *sententziája*-után, mindenikét biztatta:

a' meg-öletet testeket csókolgatta. Egyéb erkőlcsit ha tekíntyük; mely szentek, mely tiszták vóltak! Sok esztendeig,[27] mezít-láb járt: bor-italtúl el-fogta magát: oly vékony és sovány eledellel tengette életét, hogy mellyében meg-bontakozván, csak el nem száradot.[28]

Egész étszakákat, Isteni dolgok elmélkedésében tőltöt: és, ha ímígy-amúgy nyugodalomra bocsátotta magát, nem ágyra, hanem kemény földre heveredet, és igen szűkön alut. Mindenkor bőjtölt: fázodással, és mezítelenséggel sanyargatta testét. Azért, életének illyen tekíntetes példajával, számtalan embert gerjesztet a' Keresztyén Hitnek követésére; a' Tekélletes Erkőlcsök gyakorlására: úgy, hogy az ö Iskolája, sok Szent és Bőlcs embereket, sok Mártirokat nevelt.

[24] Euseb. ibid. cap. 3. Niceph. lib. 5. cap. 4.
[25] Euseb. ibid. cap. 2.
[26] Euseb. ibid. cap. 3.
[27] Euseb. ibid.
[28] Niceph. li. 5. cap. 5.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 23 2020. 07. 29. 19:30

vansagára; és az ö iscolajából sok martyrokat, Plutarcusokat, Serenusokat, Heraclideseket, Basilideseket, egyéb szent és bölcs férfiakat adot ki.

De talám ez az ö életének szent vólta, értelemnek, és tudománynak segedelmétül meg fosztatva vólt? Abba semmi nincsen:[22] Söt oly vala mély elmejének, éles, ékes ereje, hogy mayd mindeneket nagy mesze háta megé hadna; tudomanyának, és tellyes ertelmének oly nagysága, hogy az Istentül az emberekkel közlöt bölcseségben, igen keves; az emberi bölcseségben pedig, ugyan semmi hatra ne maradna, az melynek vegére nem menne. és az mint Eusebius mondgya; ez világnak minden részeiböl,[23] mind pogány Filosophus bölcsek, 's mind Eretnekek, tolyongva gyöltenek ö hozzá, hogy tölle tanulnának. Ekessen szollása oly kedves, oly örvendetes, oly édes vólt, hogy az mint Lirinensis mondotta: *Ex ore ipsius non tam verba, quam mella fluxisse videantur:* Az ö szajából nem annyéra beszéd, mint méz láttassék folyny: Es az el hitetésre semmi oly nehéz nem vála, melyre rea nem birná az embert; semmi cselekedetre oly munkás, mely az ö beszédére ne lattatnék könyünék: Sem senki halandó ember, ö nallánál többet nem írt, azt mondgya Lirinensis; ugy hogy, minden irását ö néki, nem csak el nem olvashatny, de még csak fel sem találhatny; és az mint Eusebius mondgya:[24] többen vóltak ö körülle hét Iródeákoknál, az kik rendelt üdöben, egymás után változván, az ö dictalását, beszédét, írták. Es az ki immár az ö szivének indúlatit meg birta vala, hogy egyebeknekis ö felölle való hitván gyanakodhatások okának eleit venné, és még iffiusagábanis rút gyanuságnak veszedelme nélkül, aszonyember rendetis az Istenes életre tanithatná, ö magát meg meczé 's heréle.[25]

{[B2v]:} Ez azért, illyen nagy ember lévén, veszedelmes kísírteti lön az hiveknek, mikor az ö elmejének, tudomanyának, maga viselesének csudalasával, ö tölle függenének mindenek; midön az ö elmejének fölötteb sokat kedvez, és ö magának eléggé hiszen;

midön kevésre böcsülli az Keresztyény

[22] *Lirinens. cap. 23.*
[23] *Lib. 6. cap. 8. et 19.*
[24] *Lib. 6. cap. 22.*
[25] *Euseb. lib. 6. cap. 8.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 24 2020. 07. 29. 19:30

De talám az ö Szentsége, Tudományok segedelmétűl meg vólt fosztva? Nem úgy vagyon:[29] Hanem, mély

Elméjének éles, ékes ereje oly vólt, hogy majd mindeneket meszsze utánna hagyot. Tudományának nagy-vólta, mind Isteni, mind Világi dolgokban, annyira terjedet;

hogy[30] a' Világnak minden részeiből, a' Pogány *Filosofusok*, a' kárhoztatot Eretnekek, tolyongva győltek csudájára, és tőlle tanúltak. Ékesen-szóllása oly kedves, oly édes vólt; hogy, *Ex ore ipsius, non tam verba, quam mella fluxisse videantur*;[31] az ö szájából, nem szók, hanem édes mézek folytanak. Azért, semmi nem vólt oly nehéz hitelre, hogy el ne hitette halgatóival: semmi nem vólt oly munkás cselekedésre, hogy az ö beszéde-után, künyűnek nem látczot. Senki ö-nállánál többet nem írt, azt mongya *Lirinensis*: és, nem hogy által-olvashatnók minden Irásit, de csak egybe sem szerezhettyük.

Mert *Eusébius* mongya;[32] hogy töb vólt hét Iró-deakjánál, kik rendel nyugodván, változva írták az ö nyelve tanításit.

Végezetre, csak szinte azért, hogy gyanuság-nélkül taníthatná az Aszony'-embereket-is, ifiuságában meg-metczeté magát, és férfiuságától meg-menekedék.[33]

Ez azért az Anyaszentegyháznak ily erős Oszlopa, ily böcsülletes Doktora, ily fényes tűköre, veszedelmes kísértetté változék. Mert, mikor elméjének,[34] tudományának, szent életének csudálasával, mindenek sze-{858:}meit magára fordította vólna; nagyot kezde tulajdonítani elméjének; feletteb kezde hinni magának; nem kezdé annyira böcsülleni a' Keresztyén Vallásnak

[29] Lirin. cap. 23.
[30] Euseb. lib. 6. c. 8. 16.
[31] Lirin. ibid.
[32] Euseb. l. 8. c. 22
[33] Euseb. l. 6. c. 8.
[34] Lirin. ibid.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 25 2020. 07. 29. 19:30

vallásnak régi együgyüségét; midön magában el hitte azt, hogy ö mindeneknél többet ért, többet túd; midön az régieknek tanitásokat meg utálván, az szent irásnak némely részeit uy móddal magyarázza, azt erdemlé, hogy ö róllais értetnék amaz: *Si surrexerit Propheta in medio tui, etc.* Ha támadand Profeta ti köztetek, etc. Es ez peldával tanittattak meg az keresztyének,

ugymond Lirinensis, *ita Ecclesiae Doctores recipere, ut non cum Doctoribus Ecclesiae fidem deserant:* Vgy venny az Ecclesianak Tanitóit, hogy az Tanitókkal az Ecclesia hitit el ne hadgyák.[26] Mert, az mint Tertullianus mondotta; Nem az személyekből kel az hitet meg probálny, hanem az hitböl az személyeket.[27]

De mit szóllyak Tertulianusrúl? Az kit Eusebius fö tudosnak, dicsiretesnek nevez az híresek közöt.[28] Az kinél Hieronymus senkit élesb elméiü tudós embernek nem mond.[29] Az kit Sz. Cyprianus Martyr annyra böcsült, hogy egy napotis annak olvasása nélkül el nem múlatot, Az ö Notariussának, mikor Tertulianust kérné, illyen beszédekkel szólván; *Da Magistrum*, Hosza, ugymond, az Mestert. Az kirül, vegtére, fölötte igazán mondotta Lirinensis,[30] hogy az emberi, és Isteni dólgokban, annál senki túdosb nem vólt; ki az Filosofusoknak minden tudományokat, historiáknak, és tanuságoknak minden külömbségeket, elmejének nemünémü csuda böségében be foglalta vala. Ertelemmel pedig oly terhessel vólt, hogy oly dolognak meg gyözeséhez nem fogot, melyben el{B3[r]:}mejének élessegével, vagy bé nem rohant, vagy terhével azt ki nem nyomta vólna, az mire reá nehezedet. Beszédének anny ereje vólt, hogy az kikkel el nem hitethette az véle való eggyezést, kenszerítés képpen magához vonta. Marcionokat, Appelleseket, Praxeásokat, Hermogeneseket, Gnosticusokat, Sidokat, és Pogányokat, az ö beszedének hatalmas erejével sarkokból ki taszíta, élekböl ki üte.

[26] *Cap. 23.*
[27] *De Praescr. cap. 3.*
[28] *Lib. 2. c. 2.*
[29] *Epist. ad Magnum Oratorem.*
[30] *Cap. 24.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 26 2020. 07. 29. 19:30

régi Eggyességét: hanem, el-hiteté magával, hogy ö, mindeneknél többet ért, és többet túd: meg-utálá az *Ecclesia Tradició*-ját: meg-veté a' Régiek tanitását: a' Szent Irás mélységét, maga itíleti-szerént, új móddal kezdé fejtegetni: és addig jára esze kedve-után, hogy sok Tévelygések örvényébe ejté mind magát, mind követőit: számtalan viszszálkodások magvát hagyá az egész Keresztyénségben. meg-mútatván példajával;

Azért, *Ita Ecclesiae Doctores recipiamus, ut non cum Doctoribus Ecclesiae fidem deseramus*;[a] úgy böcsüllyük az *Ecclesia* Doktorit, és Vezérit, hogy ö-vél-lek-eggyüt, az *Ecclesia* Hitit el ne hadgyuk. Mert, Nem a' Személyekből kel a' Hitet meg-próbálni, hanem a' Hitből a' személyeket.[b] 63:27–65:3

hogy, nem kel azon csudálkoznunk, ha apró házikókat fel-forgat a' szélvész, holot ily erős Oszlopokat, sőt Kő-várakat le-dőjthet.

Mit mongyunk *Tertulliánus*-rúl? kit *Eusebius*, a' híres Túdósok-közöt, Főnek nevez.[35] *Jerónimus* azt írja; hogy senkit ennél élesb elméjűt nem talált. *Cyprianus* Mártir, egy nap el nem múlatta a' *Tertulliánus* irása olvasását:[36]

az ö Könyvét pedig, illyen szóval kérte; *Da Magistrum*, Adhadsza a' Mestert. Azt meri mondani *Lirinensis*;[37] hogy az Isteni és Emberi dolgokban, senki nem vólt túdósb *Tertullianus*-nál: ki a' *Filosofusok* minden tudományit, a' *Historiák*, és egyéb tanuságok minden rejtekit, elméjének csudálatos bévségében foglalta.

Értelme, oly hatalmas vólt; hogy, valamely dolognak győzéséhez fogot, vagy bé-rohant elméjének élességével; vagy ennek terhével, ki-nyomta sarkából a' mire nehezedet. Beszédének oly ereje vólt; hogy a' kikkel el nem hitethette a' magával-valo eggyezést, azokat kénszerítés-képpen maga tetczésére vonta. *Marciont*, *Apellest*, *Práxeast*, *Hermógenest*, a' *Gnosticusokat*; A' Sidókat, a' Pogányokat, tanitásának meny-kövével, élekből ki-ütötte.

[a] Lirinen. c. 22. cont. Profan. Novitates.
[b] Tertull. de Praescrip. c. 3.
[35] Euseb. l. 2. Histor. c. 2.
[36] Hierony. epi. ad Magnum.
[37] Lirin. contra Profanas Novitates. c. 24.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 27 2020. 07. 29. 19:30

Kivaltképpen pedig azt 16:16–17
bizonittyák erös okokkal, hogy semmit nem kell azon csyudálkozny, ha efféle botrankozások láttatnak az Ecclesiaban.

Mert mind az Apostol, s' mind ö 16:20–25
maga CHRISTVS Vrunk, gyakorta meg mondották, hogy: Kell lenny az eretnekségeknek:[a] Szük{[A4r]:}seges, hogy következzenek az botrankozások.[b] Föképpen pedig hogy az utólsó üdökben támadnak ollyan hamis Profétak, hogy ha lehetséges vólna, még az választottakis meg botrankoznának.[c]

Mert ugyanis, ha az Angyalok az égben, ha Adam az paradicsomban, ha Iudas az CHRISTVS iscolajában, ha Salomon az bölcseségnek belsö reytek helyeiben, meg tantorodtak, söt ugyan elis estek, sokkal inkáb, az kit az mi magunk indulattyából követésre választottunk, akár minémü bölcs, akár minémü szent légyenis, hogy el eshessek, eszünkben vehettyük. 18:8–12

De oh nagy kisirtet! Az közönséges és régi hitet, egy aszonyembernek törében kötelezvén, el hagyá; kisirteti lön az híveknek; és az ö peldajával illyen tanuságot ada,[31] hogy, Csak az, az igaz, és valoságos keresztyén, az ki semmi

[a] *Matth. 18. vers. 7.*
[b] *1.Corinth. 11. v. 19.*
[c] *Matt. 24. v. 24.*
[31] *Lirinens. cap. 25.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 28 2020. 07. 29. 19:30

De Jaj! Ez-is a' fényes Csillag, le-esék az Egekből; és botránkozásának farkával, nagy részt a' Csillagokban, utánna vona.

Ki tudná meg-írnyia, mely veszedelmes vólt az *Osius Cordubensis* esete?[38] Ez, a' Nagy *Constantínus* Császár tanitója, és vezetője vólt. Ezt a' Császár, édes Apja-gyanánt szerette, és Apjának hítta. Ez, az Elsö *Nicaenum Conciliom*-ban, a' Romai *Pápa* Képe-béli vólt: A' *Sárdica*, *Alexandria*, *Elibertis*, *Neocaesarea*, *Arelatum* várasában, Egyházi Győléseket tartot: Kilenczven esztendős-koráig, sok munkával, az egész Keresztyénséget bé-járta; az Igaz Hitet óltalmazta. Mikor immár Száz esztendőhöz közelgetne, mikor fáratságinak jutalma elötte vólna: a' *Szeremi* gaz Gyölekezetben, a' Sz. Háromságot meg-tagadta: a' *Nicaea*-béli vallást meg-átkozta: veszedelmes példája erejével, sok Püspököket, és azokkal-eggyüt, nagy részét a' Keresztyénségnek, *Arianussá*, Szent Háromság-tagadóvá tette.

Efféle esetek vóltak: Ez-után-is minden üdőben lésznek.

Mert Christus Urunk, és az ö Szent Apostoli, meg-jövendölték:[39] *Necesse est ut veniant scandala*; hogy egyéb abban nem lehet, hanem botránkozások lésznek: ollyak pedig, hogy, ha lehetséges vólna, a' Választottak-is meg-esnének miatta.[40] Mert, ha az Angyalok az Égben; ha *Adám* Paradicsomban; ha *Júdas* a' Christus Iskolájában; ha *Salamon* a' Bőlcseség belsö rejtekében, meg-tántorodtak, söt el-estek:

nem kel azt gondolni, hogy ezen a' pállya-futó, söt bajvívó és harczoló helyen, senki inárúl le ne veressék, senki meg ne essék.

[38] Baron. An. 357.
[39] Matt. 18. v. 7. 1.Cor. 11. v. 19.
[40] Matt. 24. v. 24.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 29 2020. 07. 29. 19:30

embernek, sem meltoságat, sem szeretetit, sem elméjét, sem ékessen szollását, az közönséges Anyaszentegyháznál fellyeb nem böcsülli; de mind ezeket meg utálván, valamit értend hogy közönségesképpen régen az Anyaszentegyhaz tartot, el tekélli magaban, hogy azt hiszi: valamit pedig vejend eszében, hogy egy valaki, mindenek kívül, vagy minden szentek ellen, uyjat, és hallatlant hoz bé; azt nem az hithez, es Isteni tisztelethez, hanem az kisírtethez tartozónak ért lenny, holot azt szent Páltúl meg tanúlta légyen, hogy azért kell lenny az eretnekségeknek, hogy az probaltattak nylván valók legyenek, mely tartóssan ragazkodgyanak az közönséges igazsághoz.[32] Mert mikor az eretnekségeknek uysága ki buzog, künnyen ki veretik az polyvának könyüsége az Christus szürüiérül: és némellyek legottan el röpülnek; némellyek csak ki veretvén, el vesznijs félnek; meg jöniis rettegnek, szinte mint ha anny mérget ittak vólna, mely sem meg nem öll, sem meg nem emesztethetik; és igy, meg halny sem kenszerít; de az mellet élny sem hágy. Es mind ezekben az veszedelmekben azért esnek, {[B3v]:} hogy az ö hiteknek vasmacskáját, nem vetik az igazságnak amaz meg hajolhatatlan oszlopában, mély az pokol kapuinak nem tud engedny:[33] hogy az Isten paranczolattyárul meg nem emlekeznek, mellyel parancsoltatik hogy mint egy kisírteteket el tavosztassuk az Profetákat, ha vallásoknak, tudományoknak uy csemetéjét kezdik mutatny.[34]

De nem elegedvén az Isteni bölcseség ez parancsolattal, mellyet az Oo testamentomban adot vala; hallyuk, mit mondgyon szent Pál, hogy kellyen cselekedny, mikor az Tanítók az régi hittül el szakadván, magokat elö vinny akariák. Mikor azért hallotta vólna, hogy valamely hamis Proféták mentek vólna az Galata béliekhez, és azokis meg igíztetvén, az Apostoloktul vöt mennyei tudománynak mannajátúl meg csömörlvén, az AEgyptusbéli pár hagymában, és foghagymában zabálodnának; illyenképpen ír az Galata bélieknek:[35] *Licet nos, aut Angelus de caelo evangelizet vobis, praeter quam quod evangelizavimus vobis; anathema sit.* Hogy ha szinte mi, ugymond, avagy az menynyei Angyal hirdetne néktek valamit, az kivül, az mit hírdettünk ti néktek;

[32] *1.Corinth. 11. v. 19.*
[33] *Matth. 16 v. 18.*
[34] *1.Timoth. 3. v. 16.*
[35] *Gal. 1.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 30 2020. 07. 29. 19:30

Az Új Testamentom nyilván meg-tanít, 65:14–20
Mit kel cselekednünk a' Nagy Emberek esetiben.
Mert, mikor Sz. *Pál* hallotta vólna, hogy némely Tanítók meg-csalatván, csalogatták a' *Galata*-bélieket,
azt írá nékik:[a]

Ha szinte mí, 65:21–67:5
vagy a' Mennyei Angyal, hirdet néktek azon-kivűl a' mit hirdettünk néktek;

[a] Galat. 1. v. 8.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 31 2020. 07. 29. 19:30

Atok légyen. Vegyetek eszetekben minden czikkelyt. Nem azt mondgya; *Licet ego*, Ha szinte én:[36] Hanem; *Licet nos*, Ha szinte mi. Az az; Ha szinte Péter, András, Iános; ha szinte az Apostoloknak egész serege, hírdetneis külömbet attúl, az mi eleitül fogva hirdettetet; Atok. Eszünkben kell tartanunk ez mondast; mellyel hogy erössittethessék az elsö hitnek meg tartása, sem magának, sem az töb Apostoloknak nem kedvez. Még ez kevés, hanem utánna veti: Ha szinte, ugymond, az égböl szállot Angyal hirdetne ti néktek, etc. Nem vala elég az egyszer taníttatot hitnek meg örzeséhez, az emberi állapatnak elö számlalása, ha {[B4r]:} az Angyali nagy meltoságotis bé nem foglalta vólna. Mintha azt mondaná: Még ha szinte az lenneis, az mi nem lehet, ha az egyszer tanítot hitet, az mennyei Angyal meg váltosztatny akarandgyais; Atok légyen. Es miért hogy mindeneknek, és mindenkor ez örökké meg maradandó levél által kiáltya ezt, amaz választásnak edénye, az pogányoknak Tanitója, az mennyei titkoknak amaz értöje: Annakokáért, énis ti néktek, nagy szabad szóval mondom; Semmiképpen az egyszer hirdetet igazságtúl el ne mozdúllyatok, ha szinte ö maga az Romai Papa az hittül el állana, és ugyan ezen várasban, az Luthernek vy tudományát praedikállanáis.

Mert az mit Timotheusnak mondot szent Pál,[37] ugyan azont minékünkis keménységgel parancsoltatotnak ércsük: *O Timothee, depositum custodi: devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae; quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* Mond: O Timothee, az nállad le töttet, meg örizd:

el tavosztatván az szóknak szentségtelen uyságit, és az hamis nevezetü tudománynak ellenvetésit; mellyet némellyek igírvén, az hittül el estek. Nem mondá: El távoztasd az regiségeket: Söt mikor az uyságokat el távoztatny

[36] *Lirinens. cap. 12.*
[37] *1.Tim. 6.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 32 2020. 07. 29. 19:30

Átok légyen. Ved eszedbe, Keresztyén ember, a' Sz. *Pál* szavát: Nem azt mongya; *Licet ego*, Ha szinte én-magam: hanem, *Licet Nos*, Ha mí *Apostolok* minnyájan, valamit tanítunk az-ellen, a' mi egyszer közöttetek hirdettetet; Átok.

Sem magának, sem a' töb *Apostolok*-nak nem kedvez Sz. *Pál*, csak az Igazság helyén maradgyon. Továb mégyen; és,

mintha elég nem vólna az egyszer taníttatot Hitnek őrzésére, az emberi állapat kárhoztatása,

azt mongya: Ha az lenne-is, a' mi nem lehet, hogy a' Mennyei Angyal akarná változtatni az egyszer bé-vet tanítást; Átok légyen.

Mely mondással, oly erősséget kíván, a' Régi Igazság követésében, hogy, még ha az *Apostolok* és Angyalok el-esnének-is, utánnok ne essünk. 67:7–67:14

Másut Szent *Pál* ezen dologrúl illyen parancsolatot ád *Timóteus*-nak:[a] *Depositum custodi, profanas vocum novitates devitans*;

Jól őrizzed a' nállad le-tétetet Tudományt: az-az, a' mi reád bízatot, nem a' mit magad találtál; a' mit vettél, nem a' mit gondoltál; a' hozzád-vitetet, nem a' tőlled-koholtatot Igazságot, meg-tarcsad. Ne légy Ujonnan-szerző, hanem őriző; Ne légy Kezdő, hanem követő, a' Hit dolgaiban.

Továb mégyen Sz. *Pál*, és azt mongya: *Profanas vocum novitates devita*; hogy a' Szóknak szentségtelen Ujságit, el-távoztassuk. 67:25–69:8

Nem mongya hogy el-szakadgy a' Régi Vallástúl: söt, mikor az Újságokat távoztatni parancsollya, kétség-nélkül a' Régi Tudományt javallya: mikor az Ujságot, Szentségtelennek nevezi, a' Régiséget Szentnek jelenti. Es ezek-után veti;

[a] 1.Tim. 6. v. 20.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 33 2020. 07. 29. 19:30

parancsollya, kétség nélkül az régiséget iavallya; és mikor az uyságot szentségtelennek nevezte, az régiséget szenteltnek tartatny akarta.[38] Hasonló képpen ínt arrais, hogy az hamissan neveztetet magahányó tudományt el távoztassuk, Az az: Hogy mikor hallyuk az tévelygöknek Isten Igijével való kérkedéseket, az tiszta szent Evangeliomnak hanyását, ne csak ne hajollyunk arra való képest, söt még inkáb ez alkolmatlan dicsekedés, gyanúságbannis eycsen bennünket: mint szinte szoktunk gyanakodny afféle aszonyembernek tisztasága felöl, az ki mindenüt az ö jambor aszonyságat {[B4v]:} hánnya veti: holot az emberséges es szemérmes aszony állatok, csak az mentség nélkül szükölködö tisztaságotis, gyalázatnak tarcsák.

De hogy ha el kell távoztatny az uyságokat; mit cselekedgyünk tehát, szent Pál? *Depositum custodi:* Az nállad le töttet, ugymond, meg örizd.[39] Az az: Azt, az mi te reád bízatot, nem az mit te találtal; az mit vettél, nem az mit gondoltál; az te hozzad vittet, nem az te tölled kohlottat: melyben nem uyonnan szerzönek, hanem örzönek; nem kezdönek, hanem követönek kel lenned. Az közönséges keresztyén hitnek talentoma, az mely hiuségedre bízatot, nállad maradgyon; mást helyébe ne ves, egyebeknek azt agyad: Aranyat vöttél bé, kijs aranyat adgy, nem arany szinnel meg festet és írot tudományt. Ez az, édes atyámfiai, az mit ennyszer kevánunk az mi velünk ellenközöktül, hogy, mutassák meg az ö tudományokat le tött kincsnek lenny; hogy jegyezzék meg, ez az zálog, kiknek kezek által jutot légyen ö hozzájok: hogy ha nem magoktúl talált tudományt tanítanak, nevezzenek eggyet, az ki Luther elöt ezt az tudományt hitte és tanította légyen, az mellyet ök követnek, es osztán illyenképpen merjék az emberekkel hitetny az ö tudományokat le tött drága marhának, Apostoloktúl származotnak lenny. De ezt nem cselekedték soha, soha ez vtannis nem cselekeszik, nemis cselekedhetik.

Im értyük azért, mit kellyen cselekednünk, mikoron láttyuk az Istennek csuda itiletit; mikor vészük eszünkbe, hogy az kevély Fariseus meg vettetik, hogy néha az igen nagy emberekis meg botlanak, meg esnek.

[38] *Lirinens. cap. 26.*
[39] *Lirinens. cap. 27.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 34 2020. 07. 29. 19:30

hogy a' hamissan nevezet túdósság mutogatásával, meg ne csalassunk: az-az, mikor a' Tévelygők dicsekednek, hogy ők, csak az Isten Igéjét hirdetik; hogy ezt nagy tisztán hirdetik: efféle szókon meg ne indúllyunk.

söt, miképpen, a' mely Aszony, vagy kel, vagy nem kel, Jámbor-aszonyságát hánnya-veti, gyanakodni szoktunk, hogy ot fáj a' hol tapogattya; és azt itíllyük szemérmetes Jámborságnak, mely, gyalázatnak tartya a' mentség-nélkül szűkölködő tisztaságot: úgy a' Tévelygők alkalmatlan dicsekedése, kétségessé tészi dolgokat.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 35 2020. 07. 29. 19:30

De oh mely kevesen értik ezeket, mikor kellene! mely künnyen meg botránkoznak, ha egyebeknek eseteket látandgyák! El eset az, az ki nem régen, ugyan {C[1r]:} ezen helyböl titeket tanít vala; és egynehány kisdedeknek szivében abból im minémü el rémülés támada? holot mind az által, az mint immár meg értettük, ha valaki nagyob, ha szinte ö maga az Apostol, az egyszer tanítot Igazságnak regulája mellöl el ment vólnais; meg mozdúlhatatlan sziunek vastagságával kellet vólna maradny. Ebben pedig, az ki most el eset, annyt találunk, az mellyek ellenzik az ö cselekedetiböl való botránkozás vételt; hogy az eszes embernek, ingyen eszébe sem juthat, hogy ez cselekedetböl, csak gyengén meg tantorodgyékis.

Az tudgya, az ki által-láttya szivünk indúlatit, hogy nehezen, és mayd ugyan kedvem ellen szállok, az ö rosz erkölcsinek szemetire. Mert jól tudom hogy sok féle itíletekben esem miatta. Némellyek azt fogják mondany: hogy ezek az Thordai feslet erkölcsinek ki hirdetési, valami gyalázatot hoznak az szent szerzetnekis, melyböl ki ugrot. Találkoznak, kik ezzel az Thordai meg térésére nagy akadályt itílnek vettetny; ugy hogy, ha szinte az meg terésre való szándéka vólnais, az gyalázatos hír néure képest, le fogja rázny jó igyekezetit. De mikor, az eo esetiböl következöt botrankozásoknak el távosztatására fordítom szemeimet; nem itílhetem ezeket elégséges okoknak az halgatásra. Mert az mi illeti az szent szerzetnek böcsülletit: távuly légyen, hogy egy latornak Istentelenségével, meg mocskoltassék az ö szentsége. Iudas az Christvs iscolajában, mayd anny ideig lakék, az meddig Thordanus az szent Ferencz szerzetiben; az mi Vrunknak tanitását halgatta; csudatételit látta; hirdette tudományát; és talám az töb tanitványokkal eggyüt, ördögötis üzöt;[40] végre el adá harmincz garason az ö Vrát, és kétségben esvén, meg foytá magát. Szent Péter az víz hátán jára; az Thábor hegyén az Atya {[C1v]:} Istennek szavát, az ö szent Fiárúl bizonyság tételét hallotta; taméntalan csudáit látta üdvözitönknek; oly nagy tudománnyal fel ékesittetet vala, hogy az Christvs Vrunk mondása szerént, az Atya Istennek minden titkait meg tanúlta vala: mégis, egy leanyzónak szavára, az Christust nem egyszer, 's nem kétszer, hanem harmadszoris meg tagadá. Vallyons ezzel az Christus iscoláia, az Keresztyének gyölekezeti gyalázatos löné? Nylva, ha az mi Vrunk

[40] *Luc. 10. vers. 17.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 36 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 37 2020. 07. 29. 19:30

nem szégyenlette, hogy az ö barátinak, es fiainak eseti, az világ tuttára jutot: az szent szerzeteknek sem következik abból gyalázattyok, hogy az kik hivatallyok szerént nem járnak, sok gyalázatos vétkekkel meg terheltetve, ki okádtatnak, es mint az tiszta tengerböl az dögök, ki hányattatnak. De ezrül mayd többet szóllyúnk, tanitásunknak második részében.

Az mi pedig illeti az Thordai személyét; azt minden ember által láttya, hogy egy embernek kárát, mellyet ö maga, ha akarjá, el távosztathat, nem kel nézny azkor, mikor az töb ártatlannak kára, és botránkozása következik. Es, hogy ha ez világi dólgokbannis, midön valaki hamissan meg akar patvárkodásival nyomorítany, szabad excipiálny ellene, és az törvényben ötet meg gyalázny, hogy így el vessük magunkrúl; mentül inkáb az lelkek veszedelmének el tavoztatasáért, szabad ezent cselekedny? Es, ha az Vr Isten tellyességgel el nem vetette Thordait szemei elöl, hanem még valaha szent kezeivel szüvét meg illeti; ö magais örülny fogja, ha az ö világ szerént való gyalázattyával, sok emberek botrankozása el távoztatik. Végezetre, ha nem szégyenlette szent Pál, hogy az keresztyén hit ellen való dühösködését, az szent István halálában részes vóltat, szent Lukács fel jegyzette; sokkal türhetöbnek itílheti Thordai Iáno{C2[r]:}sis, hogy az ö eszeveszet erkölcsének alkolmatlanságát nap finyre hozzuk. Mert ugyanis semminémü szóval, vagy irással, nagyob gyalázatot mi nem hozhatúnk az ö fejére, annál, az mellyet mostany cselekedetivel nyert magának. Mind ezekböl pedig, künnyen ki feselhet; ha igazán magában bé tekínt, és Istene elöt meg gondolván vétkét, az igaz poenitentia tartás által meg békéllik az ö mennyei szent Attyával.

De térjünk az el kezdet dologra. Es hogy sommában foglallyam szavamat; ött nagy Okok vetik elömben magokat, az mellyekért, egy értelmes emberis, meg nem haborodhatik, 's meg sem botránkozhatik az Thordai cselekedetiböl.

I. Imillyen: Az vagy idején, és sokkáig végeszte, 's régen el értette Thordai, hamisnak, és az igazságtúl mesze járónak lenny, az Catholica, Közönséges keresztyény hitet; és attúl el tavozásra való alkolmatosságot régen keres, most pedig jó modgyával nyvytot ezközét, örömmel kapta: Vagy pedig, hertelen való rémülettül, haborodástúl, fel indíttatván, követte az habahurja tanácsot. Hogyha régen ismérte az Romai hitnek tevelygésit, balvanyozásit; és mindazáltal lelke esméreti ellen tanította; az kiket lehetet, arra haytot; és soha nem íntette azokat, az kikkel eggyüt vólt, az kiket az elöt vastagítot az Catholica

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 38 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 39 2020. 07. 29. 19:30

hitnek alhatatosságába: Thordainál embert latrabbat, Istentelembet, és lelki isméretben veszet süllyettebbet, semmit nem gondolhatny. Es az ki felöl nylván lészen, hogy illyen nagy dologban, ily sokkáig, illyen meg általkodva csak tettetesen, és szín mutatással vólt az Barátok közt; annak kellé valamit hinny? Alícsyuké, hogy igazán azt mondgya mostis, az mi szivében vagyon? hogy ebben az Isten félelmének valami szikrája maradot? Oh {[C2v]:} mely alá való dolog az keresztyénség, ha keresztyén azis, az ki illyenképpen tettet, titkol; ha az haláltúl való félelem miat, mellyet az mártyrok nagy szomiú kivansággal kerestenek, tettetesen és külsö szinnel, az balványozo Isteni tisztelethez hozzá nyulny szenved? Hogy ha pedig hertelen való félelemtül, avagy elmének bús indulattyátúl viseltetvén bolyokáskodot; igyis semmit nem kell neki hinny: Avagy ázért, hogy illyen hertelenséggel meg változtatta, az mit régtül fogva tanítot vala: Avagy hogy, az elöt való nap, mellyen lött ez változás, és sok az elöt való üdökben, mindennapi reszegséggel alkodtatot ez más formára való valtozáshoz. Mintha az Vr Isten az dösölést, és az út mutató részegeskedést kivánta vólna az Apostoloktúl, minek elötte az szent Léleknek mustyát ö beléjek öntené: mint ha szent Pál, Isten kezétül illettetvén, nem harmadnapi éhséggel, hanem hetetszaki dobzodással, alkodtatot vólna az keresztyenséghez való hayláshoz. Nem ezt cselekedte bezzeg Veresmarthi Mihaly, az Comjati Praedikátor. Mert minek utánna mennyei fénytül meg vilagosittatván, meg kezdé saydítany az ö vallásának kétes vóltát, hogy valamit lelke isméreti ellen ne tanítana, az Praedikallástúl meg szünék: és miert hogy az természetnek indulattya arra viszi vala, hogy az minemü uallásban születet, és nevekedet vólna, abban meg maradna; Püspök nevet hamissan viselö elötte jaróját, és az töb Praedikátoroknak egész gyöleközetit, szavával, irasával, mind jelen, mind tavuly-letében meg keresé; söt fölötte igen untatá, erölteté öket egész esztendeig, hogy az ö tölle elö adot nehezségeket néki meg feycsek. Es noha által látná, hogy amazok csak tetováznának, és az lappangásra reytekeket keresnének, mint az nap finy elöt az baglyok: mind az által, egész esz{C3[r]:}tendöt tölte az szüntelen való olvasásban, böytölésben, imadkozásban, míg nem osztán jóbban az szent Lélektül meg világosittatván, ugyan azon napon, mellyen Thordai magát el szedte, régi tevelygésinek ellene monda. Ezt kell vala Thordainakis cselekedny, ha vötte vólna eszében hogy

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 40 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 41 2020. 07. 29. 19:30

ö Istentül indittatik, és nem attúl vitetik nyakra före, az ki villám keppén vettetet az égböl alá.

Ha kérded, micsoda légyen itt az én értelmem? Hertelen való indúlat ragadasátúl, avagy sok idei elmelkedés inditása viseléséböl itélemé hogy el hasonlot, és az hámból ki hágot légyen? Meg mondom nylván. Alítom azt, hogy belöl régen meg veszet vólt ugyan: de mindaz által, nem itilem, hogy ez az ö meg futamodása, ebben az üdöben lött vólna, hogyha ötet, mint osztan meg mondom, tött gonoszságának félelme nem esztekelte vólna. Miért gyanakodgyam az ö régen meg veszet elmejének fekélye felöl, oka ez: Az orszag gyölésekor, melyben az mi kegyelmes Kiralyunk meg koronásztatot, hivatot volt ide Posonban Raczkövi Ambrus, ki az Bocskai üldözesében az tömlöcznek nyomoruságit, és az csepegetést nem szenvedhetvén, az igaz Keresztyéni vallástúl el szakadot vólt: és azértis hívatot vólt, hogy itt Praedikállana. De minek utánna, gyakrabban szólván velem, tetovazással az Praedikállást rólla el haritotta vólna; az igaz keresztyen Anyaszentegyhaz taborában való meg jövését esküvéssel, fel fogadá: és ezrül tulaydon kezével Deákúl írt levelét nékem adá, mely mostis kezemben vagyon. Végre monda egykor: Az Istenért Vram, reá vigyázzatok az Thordaira, Mert én velem még bátran beszélnek az emberek, mint ha ugyan ö pártyok vólnék: és egy fö ember (kit megis neveze) titkon, nagy {[C3v]:} örömmel azt mondá, hogy kevés üdö fordulása alat, Thordai Luther Praedikatorrá lészen. Ezeket én, az kiknek illet, meg jelentettem; és vegtére, ugyan ö magának Thordainakis. Ezt pedig az én vélekedésemet, hogy Thordai sokkal az elöt meg rothat légyen belöl; igen állatytya amaz ö el hasonlása, mellyel az Calvinistákhoz pártolt vólt Gyöngyösön, kit mayd elö beszéllek. Es azis támasztya itíletemet, hogy sokszor, midön vétkeiért meg akarták büntetny az Clastromba, nylván mondotta, hogy ö Eretnekké (mert így szóllot) lészen: söt az el múlt gyöléskoris fenyegetödöt, hogy ö Palatinus Vramhoz mégyen. Kicsyoda hidgyen azért valamit, az illyen szemtelen embernek, ki azt az hitet, melynek el hagyasárúl gondolkodik vala, enny ideig, illyen nagy igyekezettel tanította? Mert én, az Istent támasztom bizonyságúl, és az utólsó itíletnek napiára appellálok, az holot minden szívek titkai nylván lésznek; hogy ha ezt az hitet, mellyet vallok, hamisnak itílném; ha szinte tudnámis azt, hogy konczrúl konczra, ízrül ízre vagdalnátok; ugyan ezen orában, ezen helyböl, nylván hamisnak mondanám.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 42 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 43 2020. 07. 29. 19:30

II: Ok; vétetik az ö örökké való álhatatossagából az egy változó álhatatlanságban. Mert ha jól említem, egy heján harmincz esztendeje, az miúlta Thordait én ismérem: és soha egyébnek álhatatlanságnak laptajánál, Tátoshozis fölöttéb való tündérségnek nyughatatlanságnál, nem ismértem ö benne.

Hadgyuk bár hátra az egyéb régi tétovazásit: csak Papsága után való vandorlásinak egy kis részét tekíncsük meg. Erdélyben egy kis boszuságból, az Christus tagadókkal kezdet valá czimborálny, és szegödny; hogy ha jó fizetést adnának, közikben állana. Nagy sok ptrüsögetéssel, és édes beszéddel verék ki fejéből, az rosz igye{[C4r]:}kezetet. Az után az Erdély haborúban, ide ki szakadván, ez elöt tíz esztendövel, Baráttá lön: és en elöttem örömében sírva adot halákat az Istennek, hogy ötet ezre vezérlette. De mivelhogy nehéz az rókát az tyuk ételrül el szoktatny; hamar ki öltözék az csuklyából. ’s tekíntem Thordanusunkat, tehát Nagyszombatba Praedikál. Okát metamorphosissának kérdettem: és minthogy az szököt szólga gonoszt mond Vrára, nem tudom kikre panaszolkodék. Szombatba mint viselte magát; menny bút, gondot adot az Fiscálisnak, latorságival: nem szükség elö hozny. Az tudva vagyon, hogy egy Calvinista embernek azt igírte, hogy ha leányát néki adgya, mindgyárt az Calvinista Praedikátorságra adgya öis magát. Fel vövé Tátosunk másodszoris az szent Ferencz öltözetit: de szörét nem erkölcsét változtatá meg. Azért ismét tünék eggyet; ismét ki ugrék az szürböl. Végezetre, mivelhogy *Omne trinum perfectum,* harmadszor válik el az dolog; ismét Barát ruhában öltözék. Nagy hamar viszontag meg üté az inát, és elöször csuklyás Calvinista, annak utanna kápás Lutherista lön. Mert ez elöt három esztendövel, mikor alíg töltötte vólna el apród esztendejét az szerzetben; Gyöngyösön az Calvinista Praedikatorhoz, és Iscola mesterhez folyamodék, és magát közikbe hites társúl adá. De miért hogy többire az egész váras Catholica; az Barátok, félelem nélkül az Calvinista Mesternek hazára menének, és az csyuklyás Calvinistat, erövel el hurczolák. Az Calvinistak látván, hogy illyen tettetes martaléktúl meg fosztatnak; az Törökhöz folyamodnak: kivánnyak, hogy nékiek az el ragadot praedat ki adgyák. Mi lészen tovab? Törvény széket ül az Török. bizonittyák az Calvinisták, hogy Thordai magát ö hozzájok adta; az tagadhatatlanis vólt: hanem Thordai, az ki ismét meg fordította vala {[C4v]:} az kaszát, és ebelkedését meg esménylette valá, azt mondgya, hogy ö akkor részeg vólt; (ugyanis, az borban lakik az igazság) de

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 44 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 45 2020. 07. 29. 19:30

mostan, más ertelemben vólna. Helt ád az Török ez mentségnek, és igy, nem annyéra az Isten hivatallya, mint az Török parancsolattya által, visza tolyaték bátyánk az Clastromba. Miért hogy pedig ez dolog, gyalázattal rakva vala; sokkáig Thordai Gyöngyösön nem maradhata: az Barátok sem kedvellik vala, mert az Várastis öszve köszörülte vólt az Barátokkal. Azért el hozák onnan, és mayd három esztendeje, hogy ez székben állattaték Praedikállany. Akkoris sokan szugolódtak, és sápolódtak, hogy ollyan hamar Praedikálló székben helyhesztetnék, az ki nem régen az igazságot meg tagadta vala. Ez illyen nagy álhatatlanság, engedié hogy valaki nagyra böcsyüllye Thordainak vagy el távozását az hittül, vagy meg térését? Ha meg marad három esztendeig az mostany állapatban, ám bár dicsekedgyenek akkor az Atyafiak. mert az eo álhatatlansagának *Climactericus* esztendeje: az hármat meg nem haladgya, ha ki nem vészik aszonyomék erkölcséböl.

III: Ok; vétetik amaz ö gyakor részegeskedésiböl. Mert ugy annyéra kedvez valá torkának, és hasának, hogy ugy állana el osztan az reszegségrül, ha nem vólna mit innya. Nagy Bodog Aszony nap estin, söt az elöt való napokonnis, hogy mindennap szüntelen részeg lött légyen, az Diószegi Tisztartótúl hallottam. Es igy osztán, minek utánna mint egy bornak uy kereztsegével, minden jamborságát le mosta vólna; végre Nagy Bodog Aszony napján, az Luther taborába szökék. Igaz dolog, hogy az szent Ferencz szerzeti soha el nem titkolta, sem fenyiték nelkül ö benne az reszegséget nem hadta; hanem sok büntetéssel szabolászta: de az kuvaszból szalannát nem {D[1r]:} csinálhatny, akár mint persellyékis. Am meny el vélle; és csudállyad esetit annak, az kinek lelke, az bortúl tellyességgel el borítva vala. Vadnak mostis jelei az ö reszegséginek az Clastromban: vadnak az aytókon vagdalási, mellyeket részegségében hagyot; kergetvén, és halállal fenyegetvén az Barátokat. Es Proféta nem vagyok; de naggyal érjem meg, ha ottis meg nem únnyák, meg nem útállyák, az hol vagyon; mert oly éktelen dolgokat cselekedet gyakran bolondságiban, hogy semmi egyéb rendbéli emberek el nem türhették vólna, az szegény Barátok nagy patientiájok kivül, kiken, mint egy Isten ostora, ugy vólt Thordanus. Azt csudállyamé azért, hogy el eset, az kinek mindenkor borba úszot lelke? Nagy vétek az részegség, és ezt szent Pál az gylkossággal,

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 46 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 47 2020. 07. 29. 19:30

az paráznasággal, egy karban szamlállya, egyenlö képpen pokolra itíli.[41] Szent Agoston pedig, azt méri mondany; hogy az részegség egyedül nem jár, hanem mindenkor bokroson tódúlnak az töb vétkekis utánna.[42] Az egyházi tanitóban pedig, ugyan gyalázatos vétekis, az részegség. Azért az mely Barát, vagy Pap, azra jút, hogy se az Isteni félelem, se az emberek gyalázattya, meg ne tarcsák az részegségtül; kétség nélkül, az titkosb vétkeket inkáb nem igyekezik el távoztatny; es így, igen künyü az veszedelemnek grádicsán aláb aláb szállany, mind az utólsó veszedelemig.

IV: Ok; vétetik az ö fel fuvalkodot elméjének dagályos kevélységéböl. Tudgyák azok, az kik vélle barátságossan éltek, magának, és az ö dólgainak, minémü csudalója; egyebeknek pedig, minémü meg útálója löt légyen. Es hogy az többirül ne szóllyak; egy néhány nappal párt ütése elöt, egy Vr elöt kérkedet vélle, hogy ötet Romában szent Irás tanító Doctorrá tötték: Láttam két réndbéli bolond kéz irásátis, melyben ugyan azon {[D1v]:} Doctorsággal dicsekedik, és fitogattya magát. Maga ha az szamárt Doctorrá tötték; ötetis azzá töttek. En hozám ki, ugy teczik, Romából Graeczig; és tudom bizonnyal, hogy még csak az tanúló ifiak közt, az Theologiának apród esztendejét sem töltötte jó módon el. Ha pedig meg meri nevezny, ki tötte ötet Doctorrá; mely Vniversitásban ült az Doctori székben, ugyan azon Vniversitásból hozatok bizonyságot ellene, mellyel arczúl verettessék. Azt én fülemmel hallottam, hogy mikor praedicátiojában az szent Irásnak mélyeb dolgairúl szóllot; oly temérdek tudatlanságokat, és tévelygéseket eytett, hogy gyakran nagy szégyennel kellet el mennem. Hanem, egy néhány Praedicátiót kapdosot imitamot; és ez három esztendö alat eszembe vöttem, hogy csak azon egy únomba ment el; mindenkor inkáb az tavalyi Praedicatiót, ez idénnis elö kapta. Es fogják reá az Lutheristák valami derék dologra; 's meg láttyák, hogy Thordai azt sem tudgya, mi légyen szükséges, az mély tudományu bölcseséghez. Es, ha az kösség más itíletbe vólt felölleis: de az Istennel bizonyítom, hogy soha én külömb vélekedésben nem vóltam. Holot azért az Kevélység, minden úy tévelygésnek szüléje: kicsoda csudálkozzék rayta, hogy az ki

[41] *Gal. 5. v. 21. 1.Cor. 5. v. 11. cap. 6. v. 10.*

[42] *August. lib. 4. de Bapt. c. 20.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 48 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 49 2020. 07. 29. 19:30

eset az Keresztyéni hitnek regulajából, az ki immár az elöt kevélységével, az Keresztyényi eggyügyüségböl ki ment vala?

V. Es utólsó Ok; vétetik abból az alkolmatosságból, mely ötet utólszor az romlásra doblotta. Mert minek utánna nem elegedet vólna, az borban való bé zabállódással, melyben bujaság vagyon: egyéb illetlenségekbeis (ugy értem) az Clastrom kivül, kedvezet testének. Es, ha elö akarnók hozny, az Colosvárbéli Oo-várban történt historiákat; Az Nagyszombatban eset comoediákat: vólna {D2[r]:} mit mondanunk. De mind ezeket, inkáb akarom hogy mástúl ércsék az emberek, hogy sem én töllem. Nemis illik, ez szent helyt meg förtöztetny, afféléknek elö beszéllésével, mellyek, hogy csak meg emlittessenekis az Keresztyének közöt, nem akarja szent Pál.[43] Minek utanna azért, gonosz hír kezdet vólna Diószegen futamodny Thordairúl; és immár készülésben vólnának, az kik ötet viszá hoznák, és érdemlet büntetéssel meg büntetnék: meg érezvén az sáfrány illatot, ki ugrék az hámból, az járom szeget ki töré, mint az délczeg bika: és az test hizlalasra termet szabadságra, hanyat homlok futa.

De lásd, az sok részegeskédés, mire viszi az embert: az ördögi társaságnak szövetségére taszíttaték végre Thordai. Mert egy titkos ládácskája vólt néki, mellyet az Clastromban nem mert hadny, mikor Diószegre mene: Azt mostan, az ö el pártolása után, fel találván, meg nytották, és abbán titkos ördögi bájolásnak, mind nyomtatot, s' mind kézzel írot könyveit találták. Es noha gondolhatná ember azt, hogy mint régen, az Apostolok lábaihoz viznek vala az meg térök, efféle visgalódhato könyveket,[44] azonképpen vitték légyen ö hozzáis ezeket: De mikor figyelmetesben gondolkodom az ö szilíd társálkodasárúl az ördöggel; sokkal külömb velekedést szerez szivemben az el reytetet könyveknek drága marhája. Mert, ím ollyat beszéllek, mellyet én magam, tulaydon füleimmel hallottam az Thordai szajából. Midön egy nap hozzá bé tértem vólna, és fordult vólna beszéd elö, az ördögnek gonoszságárúl, gyönyörüségessen, és mint egy dicsekedölen kezdé beszélleny, hogy gyakortá járogatnának ö hozzá az ördögök: és egyszer (ugymond) nylván, finyes nappal, láthato abrázatban, két gyermek jöve ide; az eggyk itt

[43] *Ephes. 5. vers. 3.*
[44] *Actor. 19. vers. 19.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 50 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 51 2020. 07. 29. 19:30

(és úyjával mutattya vala {[D2v]:} az helyt): az másik amot üle le: és mikor az Mahomet Alcoránnyát elö vötték vólna; sok okokkal, és nyájassággal kezdék azt velem el hitetny, hogy azt, ugymint az többinél bizonyosb tudományt, venném. En pedig, mikor csak az ö beszélléséreis borzadna hajam, kezdém tudakozny; ha, Nem félté? es osztán; azoknak mit felelt légyen? Azt felelé, hogy ö semmit sem félt, hanem csak ezt mondotta: *Ah; rosz marczonák mit beszéltek?* En, mikor csudálkoznám ezén az lágy, és nagy esmeretségnek nyájas feleletin; eléb méne benne: hogy, Mászor ment ö hozzá egy Vr ördög; sok szólga utánna; és az helyre, mellyet mutat vala, le ült; es bö beszéddel intette ötet, hogy az Barátságot hadná el, és lenne Calvinistává. En ismég kérdettem: Ha reszketö szíve dobogotté? Ha az hideg veríték ki vertejé? Ha keresztet homlokára vetetté? ö tagadgya, hogy valami efféle lött légen. Es én, el utálván az ördög barátságával meg förtösztetet céllát, el menék; és soha az után cellajában bé nem léptem. Ezen kiüül, szájából vöttem egy ifiúnak, az kit ugyan azon ördöngös könyuböl, mellyet most meg találtak, meg akárt tanítany az ördöngösségre. Es aztis vélle edgyüt lakozó embertül értettem; hogy csak nem régen, az cellajában hólt szénnel circalmot csinált az padimontomon, és az ördöngös könyuböl az ördögöt hítta: Látván, hogy nem jöne; azt alítá, hogy valami szent könyvek vannak cellajában, és azért nem mér az ördög elö jöny. azért szent Agostont, es az töb szent könyveket, az cellájá eleiben haigálta, és ot még tapodta. Az után az Alcorant, és az ördöngös könyvet, feje alá rakta, ugy feküt az hólt szénnel írt circaliumba. Végre el jöttek az ördögök; es Thordai meg remülvén, ki az czellából; Az kitül leg elöször nagy remülve segitséget kért, annak szajából vöttem az dolog{D3[r]:}nak folyását, és szemébeis meg meri mondany: De mint hogy néha, vagy az bor, vagy az Canicula, megis ütötte feiét Thordainak; azt alították az iámbor szerzetesek, hogy ezeket esze nélkül miuelte. Ez azért az mi kénszerit hinnem, hogy az ördöngös könyvek, nem vóltak ö nálla semmi nélkül.

Hogyha annak okáért, sem amaz nagy oszlopoknak, Origenesnek, Tertullianusnak, romlása; sem szent Pálnak, sem az mennyei Angyaloknak praedikátiója, az egyszer meg erössíttetet igazságot meg nem hamissíthattya, és az mi elménket azoknak meg nem kell haborítany; menyvel kevesebbé indúlunk meg ennek esetin, az kiben valami kivaltképpen való, semmi nem vólt, az latorságokon kivul? hogy nagyob csudának lássék az énnékem, hogy annak

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 52 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 53 2020. 07. 29. 19:30

az szerzetnek szentsége, az melyben forgot, az ö romlásat illyen sokkáig vontathatta légyen. Nemis az Luther vallásnak hatható vólta, és ereje teczik itt ki; hanem az Thordainak minden joszágos cselekedeteknek segedelmétül meg fosztatot elméje. Mert az mint igen igazán mondotta Tert: Mint szinte, ugymond, az baynakoknak viadallyában, gyakorta nem azért lészen valamely győzödelmes, hogy igen erös vólna; de miért hogy annak az ki meg győzetet, semmi ereje nem vólt:[45] Nem külömben, az eretnekségekben, némellyeknek erötlenségéböl vagyon az, hogy erössek, semmi erejek nem lévén, ha jó erös hitre rohannak. Szabad azért nékemis azt mondanom az mit szent Cyprianus, es Tertullianus mondának.[46] Az polyvát, nem az búzát ragadgya el az szél: az meg rögzöt gyökéren állapodot erös fát, le nem ontya az fergeteg: örülnünk kel mond Cyprianus, mikor el szakadnak az Ecclesiától az illyetének, hogy az galambok, és az Christus juhai, az ö dögleletes szövetségekkel meg ne sérüdgyenek.

{D[3v]:} De ideje immár, hogy ez mái tanuságunknak második reszére térjünk, és meg mutassuk rövídeden (mert az üdö el múlt) micsoda hasznot, és lelki eppületet kellyen venniék az híveknek az híres embereknek esetekböl. Az el veszendöknek kétség nélkúl ártalmasok, nem csak az egyebék eseti, de még eppületiis; Mert mint az pook, és az mérges kigyó, mindenrül mérget széd, az méhecske pedig az ízetlen füuecskekrülis édes mézet rak: Azonképpen,[47] az híveknek, mindenek javokra szolgálnak; az gonoszaknak pedig, veszedelmekre. Es az illyetén gonoszakrúl szól sz: Agoston:[48] Mi végre ülnek ugymond, ezek egyébre le, és micsodán incselkednek egyében, hanem hogy ha valamely Püspök, vagy Pap, vagy Barát, vagy Apácza el esendik, az többitis mind ollyannak hídgyék lenny, noha mind ki nem jelenhetnekis?

Mind az által, még ökis, ha hazassagbéli aszony az paraznaságban találtatik, sem feleségeket el nem vetik, sem Annyokat.

[45] *Tertull. Praescrip. cap. 2.*
[46] *Cypria. de vnit. Eccl. n. 30. Tertull. Praesc. c. 3.*
[47] *Rom. 8. v. 28*
[48] *Augustin. Epist. 137.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 54 2020. 07. 29. 19:30

{859:} Mint kel tehát magunkat viselnünk, hogy efféle esetekkel meg ne sérödgyünk? Nékem úgy tetczik, hogy fö-képpen Két dologban kel eszűnkön járnunk.

Mert, jóllehet a' Veszendőknek ártalmasok efféle esetek; mivel azok, mint a' Pók, mindenekrűl mérget szednek:[a] De a' Híveknek, mindenek jóra szolgálnak; és mint a' tiszta Méhecskék, a' keserű füvekrűl-is édes mézet raknak. 69:24–27

Először: Azt a' bolondságot el-kerűllyük, mellyért méltán ostoroz és dorgál Sz. *Agoston* némellyeket;[41] Kik, ugy-mond, mihent valamely Püspöknek, Papnak, Barátnak, vagy Apáczának esetit hallyák: ottan azt itílik, hogy a' többik mind hasonlók, csak hogy ki nem nyilatkozik mindenik gonoszsága. Ezeket Szent *Agoston*, sok szép győzedelmes Okokkal torkollya. Mert azt kérdi tőllök: Ha szomszédgyok Feleségének házasság-törését hallyák: mi az oka, hogy, magok Feleségérűl, vagy édes Annyokrúl azt nem itílik, hogy ezek-is latrok, noha ki nem tudódik fesletségek? Miért nem gyülőlik? miért nem űzik-el efféle gyanuságból Feleségeket? Micsoda igazság, söt micsoda okosság ez, hogy egy Barát, vagy Pap eseti, meg-mocskollya, és gyűlőlségbe

[a] Rom. 8. v. 28.

[41] August. Epist. 137.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 55 2020. 07. 29. 19:30

Gonoszak és igen visza fordúltak azért azok, az kik mikor némely Egyházi embereknek véletlen vétkeket láttyák, avagy hallyák, az többitis mind hasonlóknak lenny gyaníttyák.

Hallyátok azért ez dolog felöl Isten az Oo Testamentomban mit parancsollyon:[a] 18:13–14

Ha, vgymond, támadand ti köztetek Proféta, az vagy az ki azt mondgya, hogy ö álmot látot, és jövendöl, jel az vagy csuda felöl; és meg tellyesedendik az mit szóllot; Ha azt mondandgya te neked: Mennyünk el, és kövessünk idegen Isteneket, az kik felöl semmit nem értettél, és szolgálylyunk azoknak. Ne engedgy annak az Profeta beszédének, avagy álom latoénak; mert kisért titeket az ti Vratok Istentek, hogy nylván légyen, ha szeretiteké ötet az vagy nem, tellyes szívétekböl, és tellyes lelketekböl. 18:19–20:13

Az holot, mindeneket jól eszünkben kell vennünk. Mert szól Moyses igen igen bölcs emberrül, ki az ö nagy tudomanyáért Profetanak tartassék, ki az Ecclesiaban Tanitóuul rendeltetet légyen; végre, az kit valami jelenésböl

[a] *Deut. 13. vers. 1.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 56 2020. 07. 29. 19:30

ejcse az egész Szerzetet? Ennek-felette: Az Egyházi rend, Emberekből ál, nem Angyalokból: a' Barát ruhával, az Emberi természet gyarlósága ki nem rekesztetik: Azért, nagy csuda ha ki azon csudálkozik, hogy ennyi sok Egyházi emberek-közöt, gonosz-is találtatik. Az én házam (ugy-mond Sz. *Agoston*) nem job a' *Noe* Bárkajánál; a' hol Nyólcz ember-közzűl, egy férges vólt: nem szenteb a' *Dávid* házánál; melyben, fiai-közzűl, ki húgát meg-hágta, ki báttyát meg-ölte, ki Attyát el-kergette: nem tisztáb a' Christus Iskolajánál; melyben lopó és árúló találtatot: nem bátorságosb Meny-országnál; melyből az Angyal alá-eset.

Gonoszak azért, és viszsza-fordúltak, söt esze-fordúltak, a' kik, valamely állapat-béli ember esetit látván, vagy halván, az állapatot és Hívatalt gyalázzák. Mert, ha valamely Katona, vagy Kalmár, latorságot mivel: bolond a' ki azt véli, hogy ezzel gyalázatos a' Katonaság, vagy a' Kereskedések tisztességes állapattya.

Másodszor: Abban meg kel erőssödnünk; hogy, akár-mely méltóságos, bőlcs, túdós, és emberi szem-elöt jámbor légyen, a' ki az Anyaszentegyház Eggyességétűl el-szakad, meg ne mozdúllyunk példajával. Mert, ha *Lucifer*-után nem ugrának a' töb Angyalok; ha *Judásra*-nézve akasztófát nem keresének a' töb Apostolok: mí se ugorgyunk-ki a' Szent *Péter* Hajójából, még ha a' Pápa önnön-maga, a' ki látható-képpen a' Kormányt tartya, ki-ugranék-is.

Ezt az álhatatosságot, illyen szókkal parancsollya Isten az Ó Törvényben:[42]

Ha Proféta támad közötted, és csuda dolgokrúl jövendőlvén, meg-lészen a' mit mondot;

Es azt mongya néked, Mennyünk-el, kövessünk idegen Isteneket kiket eddig nem tudtál:

Meg se hallyad szavát annak a' Profétának: mert kísért títeket a' tí Uratok Istenetek; hogy nyilván légyen, ha tellyes szűvel lélekkel szeretitek őtet.

Ihon, az Ur Isten oly Emberrűl szól,[43] a' ki *Proféta* nevet visel;

[42] Deut. 13. v. 1.

[43] Lirinens. c. 15. contra Profan. Novitates.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 57 2020. 07. 29. 19:30

itéllyenek az emberek tanítany. Es annak fölötte, az ki oly tudományú légyen, hogy ne csak azokat tudgya az mellyeket az emberek érthetnek, de az mellyek az emberi értelmet fellyül múllyák, és csak az Istennek kivaltképpen való jelenteséböl közöltetnekis az halandó emberekkel; jövendö dolgokatis eléve lásson, és meg jövendöllyön: Es hogy igaz mondó voltának bizonyságátis mutathassa, az, az mit meg jövendölt, be tellyesedniis láttassék. Errül azért, és illyen nagy emberrül parancsollya az Isten, hogy ha azt adgya tanácsúl, hogy az östül vött hittül el szakadgyunk, és uy vallást, tudományokat (mellyeket lelki értelmü beszéddel, Vy Isteneknek nevez) kövessünk, akár kicsoda, s' akár minémü légyen, az ki azt adgya tanácszúl, ne engedgyünk beszedének, mert az mint meg kisírtette Isten az Abrahám {B[1r]:} hitit, mikor azt parancsolta néki, hogy lakta földét, örökségét, el hadgya; hogy fiát meg áldozza: az szerént kísirt minket, mikoron az, az kit Tanitónak, és az igazságnak oltalmazojának vélünk vala, hertelenséggel ártalmas tévelygésekben esik.[a]

Nem vetik szemeket enny sok szentekre, mind csyuda tételekkel, mind tudománynyal, és martyromságokkal tündöklökre, hanem csak oda néznek, az hol szemetet látnak az szép házban. Nagy szép szókkal, és bölcs értelemmel írja szent Agoston, hogy miképpen az Anyaszentegyházban, ugy az szent szerzetekben, elegy vannak az jók az gonoszakkal; Es azt nem kel itílnünk hogy ez világon oly gyöleközet légyen; melyben gonoszak ne legyenek, de az gonoszak terhét, el kel sokkáig viselny, várny kel, probálny kel, mert meg jóbbúlnak gyakran az kik eléb el veszteknek láczának valá.[49] *Malos, necesse est primo tolerare, ne forte non corrigantur; nec excludi facile possunt, nisi prius* {[D4r]:} *fuerint tolerati. Qui fit desertor tam sancti propositi, et reus voti non redditi; cum inde exierit, fit vituperator et maledicus, et dicit ea sola, quae quasi se pati non potuisse asseverat, et aliquando vera. Quales illi? Invidi, et litigatores, avari. Ille illud ibi fecit; et ille illud ibi fecit. o male, quare taces bonos? quos tolerare non potuisti jactas; qui te malum toleraverunt taces? etc.*

[a] *Vide Lirinens. cap. 15. contra profanas Novit.*

[49] *Aug. in Psal. 99.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 58 2020. 07. 29. 19:30

és, emberi értelemnek folyása-kivűl, jövendő dolgokat lát-
hat: Olyrúl szól, a' ki mondásinak igazságát, jövendőlt dolgok tellyesedésével hitelessé tészi. Errűl a' Nagy emberrűl, Errűl a' *Profetá*-rúl, azt parancsolylya Isten; hogy, ha a' Régi Hívektűl vet Tudomány-ellen tanít; ha Új Vallást (mellyet, Lelki értelemmel, {860:} Uj Istennek nevez) hínteget; ha el akar szakasztani az Anyaszentegyháznak régen gyökerezet Tudományátúl: meg ne halgassuk szavát: fülünket bé-dugjuk: elménket el-fordítcsuk, és mint a' kísértetet úgy tarcsuk.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 59 2020. 07. 29. 19:30

Es egy szóval, az bizonyos dolog, az mit másút, ugyan ezen szent Doctor mond,[50] hogy igen vélte találtatnak szentebbek, és jámborbak azoknál, az kik Istenesül élnek az Clastromban: de viszontag, az gonoszságban el általkodottabbak sincsenek azoknál, az kik az Clastromokban el esnek: Miképpen azért az Ieremias latasában, az Isten két kosárt mutata az ö templomaba, az eggykben igen jeles, az másikban igen poshat fügék valának;[51] Azonképpen kel az emberekrülis gondolkodnunk, hogy az templomban Istennek szolgálo szerzetesek közt, sem heuh, sem hideg nem lehet az ember; hanem az ki jamborságra adgya magát, ugyan valóban jámbor; az ki pedig tétovázny akar, ugyan mélyen bé gázol az latorságban. Ezt azért által értvén, egy ember gonoszságából, az töb jámborokrúl itíletet ne tegyünk; és az szerzetben történt képtelen eseteket, ne tulaydonícsuk az szerzeteknek, hanem annak, az ki hivatállyát farban rúgván, az Istennek kemény itíletit érdemli, hogy czégéres és gyalázatokkal tellyes esetekre eresztessék háladatlansága miat. Midön azért az választottak, és az Isteni titkoknak visgalasában gyakorlottak, látnak effelé eseteket, az Sz: David mondása szerént, meg tekintvén az boszú állást, az ö kezeket meg mossák az bünösnek verében.[52] Az az, egyebeknek romlasából eppülnek, tisztúlnak bünöktül. Ez pedig két képpen szokot lenny. Elsöben, Meg emlekeznek arrúl, az mit az Apostol mond, hogy azok, az kik az jó lelki isméretet el vesztik, az kik lassan lassan vétkekben ésnek, és az mennyei {[D4v]:} dólgoknak jó ízü voltának erzését el vesztvén, lelkeket az földhöz és vérhez csatollyák; apródonként, hiteknek hajójátis el rontyák.[53] Mert ez, ugymond Sz: Pál,[54] az Istennek igazságos büntetése, hogy az kik meg esmérik az Istent, de ugy nem dücsöítik mint illenék; el fordúlt értelemre adatnak, lassan lassan aláb aláb esnek.

Es ez gondolkodással serkentik magokat az hivek naponként, nagyob nagyob nevekedésre az jóban; és azokat az vétkeket, az mellyek kisdedeknek és naponként valóknak láczanak, nem tartyák semminek, tudván

[50] *Augustin. Epist. 137. Exemplum in Mopsuesteno, bis Monacho Sozom. li. 8. cap. 2. Baron. Ann. 328.*

[51] *Ierem. 24. vers. 1.*

[52] *Psalm. 57. vers. 11.*

[53] *1.Tim. 1. vers. 19.*

[54] *Rom. 1. v. 21.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 60 2020. 07. 29. 19:30

Nevezet-szerént a' Barátokrúl, és Egyházi emberekrűl, igazán írja Sz. *Agoston*;[a] hogy, Jámborbakat nem látot, mint a' kik a' Klastromban hivatallyok-szerént éltek; de latrabbakat sem látot, mint a' kik a' Klastromokból ki-szöktek. 81:2–5

Úgy[b] az Isten Házában, nem lehet Ember sem hév sem hideg, vagy fél-hideg fél-meleg: mert a' Lágy-meleg, *Tepidus*, okádást szerez Istennek, és ki-vettetik az Anyaszentegyház gyomrából.[c] 81:10–12

Mert igaz a' Szent *Pál* mondása;[d] hogy, a' kik Hajó-törést szenvednek Hitekben, el-vesztik eléb a' Jó Lelki-isméretet. Elég, azt Apostoli Igazságnak ismérni, hogy eléb el-veszti a' Jó Lelki-isméretet, valaki az igaz Hitet el-cseréli. Mert ez az Istennek igaz bűntetése, 75:26–27 77:25–79:6

ugy-mond Sz. *Pál*;[e] hogy, a' kik tudgyák az Igazságot, és nem úgy szolgálnak Istennek a' mint kötelességekből kívántatnék: el-fordúlt értelemre adatnak, aláb-aláb esvén, hál'adatlanságok bűntetését magokra vonszák. Azért, valaki álhatatos akar a' Hitben lenni: őrizze, nevellye, öregbítcse a' Jó Lelki-isméretet: mert ez az Igaz Hitnek őrzője. Mindazáltal, sok ideig bátran mondották, hogy a' derék dologban, ők ugyan *Pápisták*, noha az illyen aprólékra nem vigyázhatnak. Ah szegények! Nem vették eszekbe, hogy, *Qui* 79:18–22

[a] Aug. epi. 137. verba supra, fol. 611.
[b] Vide supra, f. 611. 798.
[c] Apoc. 3. v. 15.
[d] 1.Tim. 1. v. 19
[e] Rom. 1. v. 21.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 61 2020. 07. 29. 19:30

hogy azok, az kik meg szokják az kisded fogyatkozásokat; apródonként, minden eszben való vétel nélkül, aláb való állapatra jutnak, és nagyobbakban esnek.[55] Másodszor. Mikor az tanitók esetit láttyák az választottak; magokban szálnak, és nem annyéra gondollyák az más emberek vétkét, mint az magokét, mellyekkel az Isten haragját, és oly Tanitókat érdemlettek, kik, az mint Oséas Proféta mondgya, törré és meg vetet halóvá löttek.[56] Mert bizony dolog az, szerelmes atyamfiai, hogy ha mi ugy rendelnök az mi életünket, az mint kellene; Az Istenis, az ö szive szerént való Tanitókat támasztana. Mert, az mint az Iras mondgya: Az Isten, az népnek vétkejért, azt cselekeszi, hogy szín mutató uralkodgyék;[57] az az, az nepnek vétkét bünteti Isten, mikor gonoszakat és tisztekrül el feletkeszteket enged lépni, vagy az világi fejedelemségekre, vagy az Egyházi tisztekre.

Annakokáért, cselekedgyük ezt atyámfiai; Az egyebek, veszedelme, tégyen minket eszessekké, vigyazókká; és mint szinte az kik az scorpióktúl meg maratnak, ha ugyan azonokat az sebre dörgölik, ugyan azon mérges állatból orvosságot vésznek: Azonképpen miis, az mas esetiböl eppüllyünk az üdvösségre;

Kit engedgyen az tellyes szent Háromság, az Atya, Fiú, és Sz: Lélek, egy bizony Isten.

AMEN

⌈ugymond Lirinensis, *ita Ecclesiae Doctores recipere, ut non cum Doctoribus Ecclesiae fidem deserant:* Vgy venny az Ecclesianak Tanitóit,⌉ 26:7–11

[55] *Eccles. 19. v. 1.*
[56] *Ose. 5. v. 1.*
[57] *Iob. 34. v. 30.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 62 2020. 07. 29. 19:30

spernit modica, paulatim decidet;[a] A' ki nem gondol kicsiny vétekkel, lassan nagyra mégyen.

Dícsíretes az-is; hogy, midőn valamely Lelki Tanító esetit láttyuk,[b] ne annyira nézzük az ö vétkét, mint magunk gonosz érdemét, mellyel Isten haragját gerjesztettük; és arra méltók lettünk, hogy oly Tanítót bocsátana, mely[c] tőr, és meg-vetet hálo lenne elöttünk, hogy abban botránkozzunk, és el-essünk, a' kinek támogatni kellet vólna. Mert Isten szava az: *Dabo tibi Regem in furore meo*;[d] hogy, néha haragjában ád Vezéreket előnkbe: és, a' mint másut olvassuk; *Regnare facit Hypocritam, propter peccata populi*;[e] a' Népek vétkeért, kép-mutató az Elöttök-járó. mert bűntet Isten akkor, mikor Gonoszakat, és Tisztekrűl feletkezetteket szenved a' Világi Fejedelemségben, vagy Egyházi tisztben. 71:11–20

Hogy bé-fejezzem tanitásomat: kérlek és íntlek, Keresztyének; hogy, mikor valami Nagy Ember esetit láttyátok, úgy cselekedgyetek, mint a' *Scorpió*-túl meg-maratot emberek; kik ragadgyák azon mérges *Scorpiót*, és sebekre dörgölvén, azzal gyógyíttyák sérelmeket. Az okos Orvosok-is, a' mérges Kígyo testéből csinálnak Terjéket, minden Méreg-ellen: Tí-is, egyebek esetiből csinállyatok orvosságot. 81:15–20

Keresztyének; Isten Igazságán, nem Emberi bőlcseségen éppíttetet a' mí Hitünk: Isteni erőn, nem Emberi gyarlóságon fondáltatot az Anyaszentegyház. Azért, noha nincs oly Nagy Ember, kit meg nem ejthet az Ördög csalárdsága: de a' Christus *Ecclesiá*-ját, a' Pokol ereje és csalárdsága, az Igazság tanitásában meg nem ejtheti; *Portae Inferi non praevalebunt adversus eam*.[44] Azért, *Ita Ecclesiae Doctores recipiamus, ut non cum Doctoribus Ecclesiae fidem*

[a] Eccli. 19. v. 1.
[b] Vide supra, fol. 293.
[c] Oseae, 5. v. 1.
[d] Oseae, 13. v. 11.
[e] Iob. 34. v. 30.
[44] Matt. 16. v. 18.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 63 2020. 07. 29. 19:30

hogy az Tanitókkal az Ecclesia hitit el ne hadgyák.[a] Mert, az mint Tertullianus mondotta; Nem az személyekböl kel az hitet meg probálny, hanem az hitböl az személyeket.[b]

De nem elegedvén az Isteni bölcseség ez parancsolattal, mellyet az Oo testamentomban adot vala; hallyuk, mit mondgyon szent Pál, hogy kellyen cselekedny, mikor az Tanítók az régi hittül el szakadván, magokat elö vinny akariák. Mikor azért hallotta vólna, hogy valamely hamis Proféták mentek vólna az Galata béliekhez, 30:20–26

AEgyptusbéli pár hagymában, és foghagymában zabálodnának; illyenképpen ír az Galata bélieknek:[c]

Hogy ha szinte mi, ugymond, avagy az mennyei Angyal hirdetne néktek valamit, az kivül, az mit hírdettünk ti néktek; Atok légyen. Vegyetek eszetekben minden czikkelyt. Nem azt mondgya; *Licet ego*, Ha szinte én:[d] Hanem; *Licet nos*, Ha szinte mi. Az az; Ha szinte Péter, András, Iános; ha szinte az Apostoloknak egész serege, hírdetneis külömbet attúl, az mi eleitül fogva hirdettetet; Atok. Eszünkben kell tartanunk ez mondast; mellyel hogy erössittethessék az elsö hitnek meg tartása, sem magának, sem az töb Apostoloknak nem kedvez. Még ez kevés, hanem utánna veti: Ha szinte, ugymond, az égböl szállot Angyal hirdetne ti néktek, etc. 30:28–32:12

[a] *Cap. 23.*
[b] *De Praescr. cap. 3.*
[c] *Gal. 1.*
[d] *Lirinens. cap. 12.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 64 2020. 07. 29. 19:30

deseramus;[45] úgy böcsüllyük az *Ecclesia* Doktorit, és Vezérit, hogy ö-vél-lek-eggyüt, az *Ecclesia* Hitit el ne hadgyuk. Mert, Nem a' Személyekből kel a' Hitet meg-próbálni, hanem a' Hitből a' személyeket.[46] Az Anyaszentegyháznak meg-rögzöt tanitása, igaz Próba-kő. Akár-ki légyen, ha tanítása nem eggyez annak az *Ecclesiá*-nak Vallásával, mely az Apostolok idejétűl-fogva Fiakat nevelt Istennek: kerűlni kel, mint Farkast: kárhoztatni kel, mint Hittűl-szakat Tévelygőt. Mely dologrúl e'képpen ír *Vincentius Lirinensis*:[47] Csak azt kel igaz és valoságos Keresztyénnek tartani; a' ki, senki méltoságát, szeretetit, elméjét, és ékesen-szollását, a' Közönséges Anyaszentegyháznál fellyeb nem böcsülli: De, mind ezekrűl szemeit el-fordítván, a' mit ért hogy régen, és közönségesen tanítot és követet az *Ecclesia*, tekélletesen azt hiszi: a' mit pedig egy akár-ki, a' Régi Szentek-ellen, Újat, és az-elöt hallatlant hirdet, azt nem Hithez és Isteni tisztelethez, hanem kísértethez tartozónak isméri.

Az Új Testamentom nyilván meg-tanít, Mit kel cselekednünk a' Nagy Emberek esetiben.

Mert, mikor Sz. *Pál* hallotta vólna, hogy némely Tanítók meg-csalatván, csalogatták a' *Galata*-bélieket,

azt írá nékik:[48]

Ha szinte mí, vagy a' Mennyei Angyal, hirdet néktek azon-kivűl a' mit hirdettünk néktek; Átok légyen. Ved eszedbe, Keresztyén ember, a' Sz. *Pál* szavát: Nem azt mongya; *Licet ego*, Ha szinte én-magam: hanem, *Licet Nos*, Ha mí *Apostolok* minnyájan, valamit tanítunk az-ellen, a' mi egyszer közöttetek hirdettetet; Átok.

Sem magának, sem a' töb *Apostolok*-nak nem kedvez Sz. *Pál*, csak az Igazság helyén maradgyon. Továb mégyen; és,

[45] Lirinen. c. 22. cont. Profan. Novitates.
[46] Tertull. de Praescrip. c. 3.
[47] Lirinen. c. 25. contra Profanas Novitates.
[48] Galat. 1. v. 8.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 65 2020. 07. 29. 19:30

Nem vala elég az egyszer taníttatot hitnek meg örzeséhez, az emberi állapatnak elö számlalása, ha {[B4r]:} az Angyali nagy meltoságotis bé nem foglalta vólna. Mintha azt mondaná: Még ha szinte az lenneis, az mi nem lehet, ha az egyszer tanítot hitet, az mennyei Angyal meg változztatny akarandgyais; Atok légyen.

Annakokáért, énis ti néktek, nagy szabad szóval mondom; Semmiképpen az egyszer hirdetet igazságtúl el ne mozdúllyatok, ha szinte ö maga az Romai Papa az hittül el állana, és ugyan ezen várasban, az Luthernek vy tudományát praedikállanáis. Mert az mit Timotheusnak mondot szent Pál,[a] ugyan azont minékünkis keménységgel parancsoltatotnak ércsük: *O Timothee, depositum custodi: devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae; quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* Mond: O Timothee, az nállad le töttet, meg örizd: 32:14–27

el tavosztatván az szóknak szentségtelen uyságit,

Nem mondá:

El távoztasd az regiségeket: Söt mikor az uyságokat el távoztatny parancsolylya, kétség nélkül az régiséget iavallya; és mikor az uyságot szentsegtelennek nevezte, az régiséget szenteltnek tartatny akarta.[b] Hasonló képpen ínt arrais, hogy az hamissan neveztetet magahányó tudományt el távoztassuk, 32:28–34:10

[a] *1.Tim. 6.*

[b] *Lirinens. cap. 26.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 66 2020. 07. 29. 19:30

mintha elég nem vólna az egyszer taníttatot Hitnek őrzésére, az emberi állapat kárhoztatása, azt mongya: Ha az lenne-is, a' mi nem lehet, hogy a' Mennyei Angyal akarná változtatni az egyszer bé-vet tanítást; Átok légyen.

Mely mondással, oly erősséget kíván, a' Régi Igazság követésében, hogy, még ha az *Apostolok* és Angyalok el-esnének-is, utánnok ne essünk.

Másut Szent *Pál* ezen dologrúl illyen parancsolatot ád *Timóteus*-nak:[49] *Depositum custodi, profanas vocum novitates devitans*; Jól őrizzed a' nállad le-tétetet Tudományt: az-az, a' mi reád bízatot, nem a' mit magad találtál; a' mit vettél, nem a' mit gondoltál; a' hozzád-vitetet, nem a' tőlled-koholtatot Igazságot, meg-tarcsad. Ne légy Ujonnan-szerző, hanem őriző; Ne légy Kezdő, hanem követő, a' Hit dolgaiban. A' Közönséges Tudomány, úgy maradgyon nállad, a' mint hívségedre bízatot: tiszta Aranyat vettél-bé, azt-őrizzed; és a' helyében, arany-színnel festet tudományt ne cserély. Im hallyátok Sz. *Pál*-túl, hogy a' Keresztyén Hitnek igazsága, nem {861:} tőllünk találtatot, hanem nállunk le-tétetet, és Eleinktűl reánk szállot Tudomány. Azért, ha el akarják hitetni a' *Luther* és *Calvinus* követői, hogy az ö tanítások Apostoli Igazság: mutassák-meg, Kinél vólt le-téve az ö Tudományok *Luther*-elöt?[50] Mely Gyölekezet, mely Tanító Doktor, tartotta és őrzötte ezeket az ö Ujságokat? Ha ezt nem mivelhetik: vegyék eszekbe, hogy az ö Vallások, nem Apostoli *Depositum*.

Továb mégyen Sz. *Pál*, és azt mongya: *Profanas vocum novitates devita*; hogy a' Szóknak szentségtelen Ujságit, el-távoztassuk.

Nem mongya hogy el-szakadgy a' Régi Vallástúl: söt, mikor az Újságokat távoztatni parancsollya, kétség-nélkül a' Régi Tudományt javallya: mikor az Ujságot, Szentségtelennek nevezi, a' Régiséget Szentnek jelenti. Es ezek-után veti; hogy a' hamissan nevezet túdósság mutogatásával, meg ne csalassunk: az-az,

[49] 1.Tim. 6. v. 20.

[50] Lásd oda fellyeb, f. 280. et seq. Et fo. 285.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 67 2020. 07. 29. 19:30

Az az: Hogy mikor hallyuk az tévelygöknek Isten Igijével való kérkedéseket, az tiszta szent Evangeliomnak hanyását, ne csak ne hajollyunk arra való képest, söt még inkáb ez alkolmatlan dicsekedés, gyanúságbannis eycsen bennünket: mint szinte szoktunk gyanakodny afféle aszonyembernek tisztasága felöl, az ki mindenüt az ö jambor aszonyságat {[B4v]:} hánnya veti: holot az emberséges es szemérmes aszony állatok, csak az mentség nélkül szükölködö tisztaságotis, gyalázatnak tarcsák.

Az el veszendöknek kétség nélkúl ártalmasok, nem csak az egyebék eseti, de még eppületiis; Mert mint az pook, és az mérges kigyó, mindenrül mérget széd, az méhecske pedig az ízetlen füuecskekrülis édes mézet rak: 54:18–20

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 68 2020. 07. 29. 19:30

mikor a' Tévelygők dicsekednek, hogy ők, csak az Isten Igéjét hirdetik; hogy ezt nagy tisztán hirdetik: efféle szókon meg ne indúllyunk.

söt, miképpen,
a' mely Aszony, vagy kel, vagy nem kel, Jámbor-aszonyságát hánnya-veti, gyanakodni szoktunk, hogy ot fáj a' hol tapogattya; és azt itíllyük szemérmetes Jámborságnak, mely, gyalázatnak tartya a' mentség-nélkül szűkölködő tisztaságot: úgy a' Tévelygők alkalmatlan dicsekedése, kétségessé tészi dolgokat.

Mikor azért Hittűl-szakadásokat látunk, kössük az[51] Igazság Oszlopához elménket: ragaszkodgyunk[52] a' Kő-sziklán éppíttetet Anyaszentegyház erősségéhez. Ne légyünk ollyanok mint a' Polyvák, mellyeket egy kis szelecske el-ragad a' szűrűből. Ne légyünk[53] *Miriones*, bámulólan álmélkodók; kikrűl azt írja *Tertulliánus*, hogy egyebek esetiből, veszedelmet éppítnek magoknak: Hanem meg-gondollyuk; hogy,[54] *Ex iis hominibus Haeretici fiunt, qui, etiamsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent: Cum autem foris sunt, plurimum prosunt; non verum docendo, sed ad verum quaerendum et aperiendum Catholicos excitando*; Azok esnek-ki az *Ecclesiá*-ból, kik benn-maradván-is el-vesztek vólna: Es sok-képpen hasznos az ö ki-menetelek; mint ez-elöt[55] más Predikaczióban hallók. Azért, ha kit látunk el-szakadni az *Ecclesiá*-túl, azt gondollyuk, hogy ennél nagyob esetek vóltanak: de ugyan gyözedelmesen maradot, és Világ végéig marad, az *Ecclesia*.

Meg-hallók,[56] Mit kel távoztatnunk, hogy egyebek eseti, veszedelműnkre ne légyen: Lássuk, Mint kel a' méregből terjéket csinálnunk; Micsoda hasznot, és lelki éppületet kel vennünk, a' Híres Emberek esetiből. Mert, jóllehet a' Veszendőknek ártalmasok efféle esetek; mivel azok, mint a' Pók, mindenekrűl mérget szednek: De a' Híveknek, mindenek jóra szolgálnak;[57] és mint a' tiszta Méhecskék, a' keserű füvekrűl-is édes mézet raknak.

[51] 1.Tim. 3. v. 16.
[52] Matt. 16. v. 18.
[53] Tertull. Praescript. c. 3.
[54] Aug. tom. 1. Libr. de Vera Religion. c. 8.
[55] Supra, f. 295.
[56] II. RESZE.
[57] Rom. 8. v. 28.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 69 2020. 07. 29. 19:30

Másodszor. Mikor az tanitók esetit láttyák az választottak; magokban szálnak, és nem annyéra gondollyák az más emberek vétkét, mint az magokét, mellyekkel az Isten haragját, és oly Tanitókat érdemlettek, kik, az mint Oséas Proféta mondgya, törré és meg vetet halóvá löttek.[a] Mert bizony dolog az, szerelmes atyamfiai, hogy ha mi ugy rendelnök az mi életünket, az mint kellene; Az Istenis, az ö szive szerént való Tanitókat támasztana. Mert, az mint az Iras mondgya: Az Isten, az népnek vétkejért, azt cselekeszi, hogy szín mutató uralkodgyék;[b] az az, az nepnek vétkét bünteti Isten, mikor gonoszakat és tisztekrül el feletkeszteket enged lépni, vagy az világi fejedelemségekre, vagy az Egyházi tisztekre. 62:3–12

[a] *Ose. 5. v. 1.*
[b] *Iob. 34. v. 30.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 70 2020. 07. 29. 19:30

Szép, és üdvösséges haszon, ha szánakodunk Felebarátunk veszedelmén, és, a' Proféta mondása-szerént,[58] Jajgattya a' Jegenye-fa, hogy le-dőlt a' Cedrus. Mert így olvassuk, hogy *Samuel* Proféta,[59] nagy siránkozásokkal kesergette a' meg-vettetet *Saul* romlását.

Istennél kedves, nékünk gyümőlcsös, ha az el-eset Atyánk-fiát támogattyuk; tehetségünk-szerént segíttyük, íntyük, dorgállyuk, és fel-emelni igyekezünk; ha könyörgésünkel Istennél néki kegyelmet kérünk.

Az-is szent dolog, ha az Atyánkfia romlásából, gyarlóságunkat meg-{862:}ismérjük: Isten-elöt magunkat földig alázzuk: az ö jó-vóltát hál'adással köszönnyük, hogy hasonló veszedelmektűl őriztetünk.

Dícsíretes az-is; hogy, midőn valamely Lelki Tanító esetit láttyuk,[60] ne annyira nézzük az ö vétkét, mint magunk gonosz érdemét, mellyel Isten haragját gerjesztettük; és arra méltók lettünk, hogy oly Tanítót bocsátana, mely[61] tőr, és meg-vetet hálo lenne elöttünk, hogy abban botránkozzunk, és el-essünk, a' kinek támogatni kellet vólna. Mert Isten szava az: *Dabo tibi Regem in furore meo*;[62] hogy, néha haragjában ád Vezéreket előnkbe: és, a' mint másut olvassuk; *Regnare facit Hypocritam, propter peccata populi*;[63] a' Népek vétkeért, kép-mutató az Elöttök-járó. mert bűntet Isten akkor, mikor Gonoszakat, és Tisztekről feletkezetteket szenved a' Világi Fejedelemségben, vagy Egyházi tisztben.

Mind ezek, szép és üdvösséges Hasznok, mellyek Atyafiúi Szeretetet, Alázatosságot, Hálá-adást, nevelnek bennünk. De úgy tetczik, a' Nagy Emberek esetiből, fö-képpen, magunkra-való vígyázást és őrizkedést kel tanúlnunk.

Tudgya az Ördög, hogy, mennél Szenteb állapatban, és tekíntetesb Hívatalban vagyon valaki; mennél töb Isteni ajándékokkal bévelkedik, annál nagyob és veszedelmesb esete, ha gonoszságra vetemedik: Először; Mert töb, és nagyob jókat veszt. Másodszor; Mert a' Szerzetet, vagy az egész

[58] Zach. 11. v. 2.
[59] 1.Reg. 16. v. 1.
[60] Vide supra, fol. 293.
[61] Oseae, 5. v. 1.
[62] Oseae, 13. v. 11.
[63] Iob. 34. v. 30.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 71 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 72 2020. 07. 29. 19:30

Keresztyénséget, meg-gyalázza hírében nevében, böcsülletiben: mivel, a' Hittűl-szakadtak, látván hogy a' Nagy Emberek cselekedete ellenkezik az Igazság rendelésével; gyanakodnak, hogy csak tettetés, vagy kép-mutatás, a' mit szóval hirdetnek a' Szent Élet kötelességéről. Harmadszor; Mert sok egy-ügyűket meg-botránkoztatnak: mivel ezek azt itílik, hogy szabad nékik-is követni az Öreg embereket.

Ezt tudván a' *Sátan*, nagyob és mesterségesb incselkedésekkel igyekezik azon,[64] hogy a' Szent-életü, vagy Tekíntetes-állapatu embereket meg-ejcse:[65] *Eos pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit: Contra nos vero, eo vehementius incitatur, quo ex corde nostro expellitur. Hoc in seipso Dominus figuravit; quia Diabolum, non nisi post Baptisma, se tentare permisit: ut innueret, quod Membra ejus postquam ad DEUM proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent*; A' kik engedelmesek az Ördögnek, nem szükség hogy azokat csalogassa: hanem a' kik ellene-állanak, azokat ostromollya. Azért olvassuk, hogy Isten Egy Szent Jámbornak, látasában meg-jelenté, hogy nagy roppant Várast, egy hívolkodó Ördög őrizet; a' közel-valo Klastromot pedig, mint a' sűrüséges raj, úgy dongotta a' sok Ördög. mivel a' Várasiak, kísértetek-nélkül engedtek; de a' Klastrom fiai, tusakodtak ingerlések gonoszságával. Sz. *Gergely* írja;[66] hogy, midőn egy Sidó el-estvelédvén, az *Apollo* Szentegyházába tért vólna: az Ördögök Fejedelme, Székiben ülvén, a' töb Ördögöktűl tudakozot, Ki mit cselekedet az Emberek romlására? Többi-között, eggyik azt mondá; hogy, *Fundanus Andras* Püspököt, régen kisztetvén a' Bujaságra, annyira hozta, hogy tegnap egy Aszony hátát hízelkedve meg-ütögette. Mellyért, az Ördögök Fejedelme, hízelkedö szép szókkal meg-dicsérvén őtet, íntette, hogy végbe vigye az el-kezdet gonoszságot.

{863:} Mikor azért valamely Nagy Ember esetit láttyuk, vígyázzunk; hogy,[67] ha állunk, el ne essünk. Eszűnkbe jusson, hogy Christus Urunk nem csak azt mondotta, hogy[68] Meny-országra nem mélto, a' ki kezét Ekére tészi,

[64] Supra, f. 343. 396.
[65] Greg. in c. 33. Iob, lib. 24. c. 7
[66] Greg. 3. Dialog. c. 7.
[67] 1.Cor. 10. v. 14.
[68] Luc. 9. v. 62.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 73 2020. 07. 29. 19:30

Meg emlekeznek arrúl, az mit az Apostol mond, hogy azok, az kik az jó lelki isméretet el vesztik, az kik lassan lassan vétkekben ésnek, és az mennyei {[D4v]:} dólgoknak jó ízü voltának erzését el vesztvén, lelkeket az földhöz és vérhez csatollyák; apródonként, hiteknek hajójátis el rontyák.[a] 60:19–22

[a] *1.Tim. 1. vers. 19.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 74 2020. 07. 29. 19:30

és viszsza-néz: hanem,[69] emlekeztet a' *Loth* Feleségérűl; ki Só-bálvány let, azért, hogy *Sodomá*-ra viszsza-tekíntet. Ha a' Só óltalmazza rothadástúl a' mit azzal meg-híntnek: óltalmazzon minket-is ez az Aszony példája, hogy hátra ne maradgyunk az el-kezdet jóban. Es valakik el-esnek, azokat Só-gyanánt tarcsuk: mások kárán tanúllyunk. Ha láttyuk, hogy valaki elöttünk verembe szakad: fel-nyittyuk szemeinket; szorgalmatosban vígyázunk, hogy meg ne essünk: minden tehetségünkel el-kerűllyük a' tőkét, melyben más meg-ütközöt. Ha láttyuk, hogy ki-vágatik az Olaj-fa: félve járjunk, hogy mí ki ne vágassunk.[70]

Nagy Emberek estek-el, Keresztyének: de senki ne hidgye hogy egyszer's mind jutottak az utólso romlásra.[71] mert, senki hirtelen igen latorrá nem lészen: hanem a' Bűnök, mint a' lánczok karikái, egy-mást utánnok vondogallyák. Es, a' mint a' Részegségrűl írja Sz. *Agoston*;[72] hogy egyedűl nem jár: úgy a' töb vétkekrűl igazán mondhattyuk, hogy örömest seregben járnak, egy-mástúl nem szakadoznak: és, valaki egy vagy két kisded vétkekkel nem gondol, lassan, és nem érezvén, aláb esik. A' nagy Hajón, ha egy kis lyuk vagyon, kevesenként mégyen belé a' víz; de végre ugyan el-meríti: Ezen formán kel gondolkodni a' Nagy Emberek esetirűl. A' kik utólso romlásra vetemedtek, bizonyos hogy belől szú-féreg vólt bennek: mely, noha lassan, és láthatatlanúl, de mind addig erőtlenítette őket, hogy osztán egyszer's mind le-romlottak, és Hit-vesztésre jutottak. A' mely Alma belől férges, érés-elöt le-húl; és csak az marad fáján, a' melynek belsö épsége helyén vagyon: Azon formán, a' kinek Lelkében valami féreg vagyon; ugy-mint, Kevélység, Testi szabadság, Alkalmatosság vagy Elsőség kívanása, és egyéb Világi vágyodás: az mind addig marja és rágja, mind addig szíja és emészti erejét Szívének, hogy egyszer's mind földhöz veri. Mert igaz a' Szent *Pál* mondása;[73] hogy, a' kik Hajó-törést szenvednek Hitekben, el-vesztik eléb a' Jó Lelki-isméretet.

[69] Luc. 17. v. 32. Gen. 19. v. 26.
[70] Rom. 11. v. 21.
[71] Vide supra, fol. 292.
[72] Aug. supra, fol. 223.
[73] 1.Tim. 1. v. 19

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 75 2020. 07. 29. 19:30

5

10

15

20

25

30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 76 2020. 07. 29. 19:30

Meg-esék-e *Orígenes*? De, a' mint *Lirinensis* írja,[74] eléb oly Kevélységre jutot, hogy semminek tartotta a' Keresztyén Hitnek egy-ügyűségét: magát mindenek-felet bőlcsnek alította. Tévelygésre juta-e *Tertullianus*? De, a' mint *Baronius* írja,[75] eléb az Irígységtűl meg-győzeték, mint *Cain*; midőn azon garázdálkodot, hogy *Victort*, a' ki ö-vélle egy Várasban születet, nagyobra böcsüllék, és *Romai* Pápaságra emelék. El-pártola-e *Novátus*? De eléb a' Kevélységtűl meg-részegedék;[76] és minden követ mozdíta, hogy *Romai Pápa* lehessen. Azt el nem érvén, színt ada szakadásának, és Eretnekség örvényébe esék. A' Barát csuklyából, Hittűl szakada-e[77] *Jovinianus*? De eléb, dobzódással, és fajtalansággal rútítá; az-után, Szerelmes levél írások-közöt végezé, életét. Uj Eretnekséget kohola-e *Nestorius*? De eléb, Ördögi kevélységbe esék: és azt alítván, hogy senki ö-nallánál értelmesb nem vólt,[78] *Veterum Interpretum Scripta perdiscere dedignatus est*; olvasni sem akarta az Irás-magyarázó Szentek tanitásit. Mit mongyunk[79] *Sapricius*-rúl? kit, mikor a' Keresztyén Hitért meg-fog{864:}tak-, és sok kínzásokkal sanyargattak-vólna; álhatatoson marada az Igazságban: De, meg-haragudván az Öcsére *Niceforus*-ra,[80] meg nem akara néki bocsátani; noha az öcse, egy-nehányszor, térdre esve engesztelte őtet. Mi lén belőlle? Ezért az Ördögi harag-tartásért, meg-voná Isten malasztyát tőlle: és, mikor szinte a' kardot nyakára várná, el-álla a' Keresztyén Igazság-mellől, és Pogány módon áldozattal tisztelé a' Bálványokat. Az Öcse pedig, ugyan ot, le-tévé életét az Igazságért.

Nem szükség a' mí üdőnkben támadot Szakadások kezdőirűl szóllani, minémü sok fesletségekkel készítgették magokat, hogy az Ördögnek alkalmatos eszközi lennének, a' Hit vesztegetésben. mert ezekrűl egész Könyvek írattanak:[81] Elég, azt Apostoli Igazságnak[82] ismérni, hogy eléb el-veszti a' Jó

[74] Lirinen. c. 23. contra Profan. Novitat.
[75] Baron. An. 201.
[76] Baron. Anno 254.
[77] Baron. Anno. 382.
[78] Socrates l. 7. c. 32. Christophorson.
[79] Baron. a. 260.
[80] Et Martyrol. 9. Febr. ex Metaphr. et aliis.
[81] Lásd a' Kalaúzt.
[82] 1.Tim. 1. v. 19.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 77 2020. 07. 29. 19:30

Mert ez, ugymond Sz: Pál,[a] az Istennek igazságos büntetése, hogy az kik meg esmérik az Istent, de ugy nem dücsöítik mint illenék; el fordúlt értelemre adatnak, lassan lassan aláb aláb esnek. 60:22–25

Es ez gondolkodással serkentik magokat az hivek naponként, nagyob nagyob nevekedésre az jóban; és azokat az vétkeket, az mellyek kisdedeknek és naponként valóknak láczanak, nem tartyák semminek, tudván hogy azok, az kik meg szokják az kisded fogyatkozásokat; apródonként, minden eszben való vétel nélkül, aláb való állapatra jutnak, és nagyobbakban esnek.[b] 60:26–62:3

[a] *Rom. 1. v. 21.*

[b] *Eccles. 19. v. 1.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 78 2020. 07. 29. 19:30

Lelki-isméretet, valaki az igaz Hitet el-cseréli. Mert ez az Istennek igaz bűntetése, ugy-mond Sz. *Pál*;[83] hogy, a' kik tudgyák az Igazságot, és nem úgy szolgálnak Istennek a' mint kötelességekből kívántatnék: el-fordúlt értelemre adatnak, aláb-aláb esvén, hál'adatlanságok bűntetését magokra vonszák. Azért, valaki álhatatos akar a' Hitben lenni: őrizze, nevellye, öregbítcse a' Jó Lelki-isméretet: mert ez az Igaz Hitnek őrzője.

Valakiket láttunk mí üdőnkben, hogy a' Régi igaz *Romai* Vallást el-hadták, Két dolgot tapasztaltunk bennek:[84] Elsöt; hogy apródonként kezdettek aláb-aláb esni. Esztendeig, kettőig, háromig, és továb-is, el-múlatták a' Gyónást, és az Ur Vacsoráját. maga tudták, hogy minden Keresztyén, Lelke vesztése-alat, köteles arra; hogy, leg-aláb egyszer esztendőben, Húsvét-tájban pedig, részesüllyön ezekben a' *Sacramentomok*-ban. Annak-utánna; Az Egy Pénteken, meg-tartották még-is az Anyaszentegyház parancsolattyát, és Húst nem ettek: de azon-kivűl, *Quadragesimá*-val, *Vigiliá*-val, *Szombatok*-kal, nem gondoltak; szabadgyában zabállottak a' Hús ételben. Továb; Ama' nagy jeles Innepekre, ugy-mint Karácsonra, Húsvétra, Pünkösdre, reá verdőttek, hogy Misét, Predikációt halgassanak: de Vasárnap, és egyéb Innepekben, egy kis Világi dologért, hátra hadták a' Misét, Predikaccziót: Mindazáltal, sok ideig bátran mondották, hogy a' derék dologban, ők ugyan *Pápisták*, noha az illyen aprólékra nem vigyázhatnak. Ah szegények! Nem vették eszekbe, hogy, *Qui spernit modica, paulatim decidet*;[85] A' ki nem gondol kicsiny vétekkel, lassan nagyra mégyen.

Meg nem gondolták a' mit Szent *Bernárd* igazán mondot: *Ne leve dixeris, quo offenditur Christus*;[86] hogy, nem szabad azt kicsinnek mondani, a' mivel Christus meg-bántódik. Nem szóllok a' Részegségről, Fajtalanságrúl, Hamissan-kereset, vagy Prédált marha meg-tartásárúl: mert ezek, leg-sűrűb, és szokot hálói az Ördögnek, mellyekkel ki-fogja az Anyaszentegyházból az embereket. Másikat,[87] azt tapasztaltuk a' *Romai*

[83] Rom. 1. v. 21.
[84] I.
[85] Eccli. 19. v. 1.
[86] Vide supra, fol. 704. Bernar. Serm. 29. in Cantica.
[87] II.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 79 2020. 07. 29. 19:30

Es egy szóval, az bizonyos dolog, az mit másút, ugyan ezen szent Doctor mond,[a] hogy igen vélte találtatnak szentebbek, és jámborbak azoknál, az kik Istenesül élnek az Clastromban: de viszontag, az gonoszságban el általkodottabbak sincsenek azoknál, az kik az Clastromokban el esnek: 60:1–4

Azonképpen kel az emberekrülis gondolkodnunk, hogy az templomban Istennek szolgálo szerzetesek közt, sem heuh, sem hideg nem lehet az ember; hanem az ki jamborságra adgya magát, ugyan valóban jámbor; az ki pedig tétovázny akar, ugyan mélyen bé gázol az latorságban. 60:6–10

Annakokáért, cselekedgyük ezt atyámfiai; Az egyebek, veszedelme, tégyen minket eszessekké, vigyazókká; és mint szinte az kik az scorpióktúl meg maratnak, ha ugyan azonokat az sebre dörgölik, ugyan azon mérges állatból orvosságot vésznek: 62:13–17

[a] *Augustin. Epist. 137. Exemplii in Mopsuesteno, bis Monacho Sozom. li. 8. cap. 2. Baron. Ann. 328.*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 80 2020. 07. 29. 19:30

Hittűl el-szakadtakban; hogy Szakadások-után, Jobbak, Isten-félőbbek nem lettek: söt minden fesletségre tágasban rohantak. Nevezet-szerént a' Barátokrúl, és Egyházi emberekrűl, igazán írja Sz. *Agoston*;[88] hogy, Jámborbakat nem látot, mint a' kik a' Klastromban hivatallyok-szerént éltek; de latrabbakat sem látot, mint a' kik a' Klastromokból ki-szöktek.

Mert igazán azt mondhattyuk az Isten Házárúl, a' mit mondot *Plato*,[89] *Athénas* Városárúl, *Qui bonus est Athenis, serio bonus est*; hogy, a' ki *Athenás*-ban jámbor, valóban jámbor: {865:} Úgy[90] az Isten Házában, nem lehet Ember sem hév sem hideg, vagy fél-hideg fél-meleg: mert a' Lágy-meleg, *Tepidus*, okádást szerez Istennek, és ki-vettetik az Anyaszentegyház gyomrából.[91]

Hogy bé-fejezzem tanitásomat: kérlek és íntlek, Keresztyének; hogy, mikor valami Nagy Ember esetit láttyátok, úgy cselekedgyetek, mint a' *Scorpió*-túl meg-maratot emberek; kik ragadgyák azon mérges *Scorpiót*, és sebekre dörgölvén, azzal gyógyíttyák sérelmeket. Az okos Orvosok-is, a' mérges Kígyo testéből csinálnak Terjéket, minden Méreg-ellen: Tí-is, egyebek esetiből csinállyatok orvosságot. Es eszetekbe vévén, hogy ki-vágatot az Olaj-fa; őrizkedgyetek, hogy tí-is ki ne vágassatok: és a' Bűnöket úgy távoztassátok, mint utólsó romlásnak, és örök veszedelemnek horogját. Amen. Amen.

[88] Aug. epi. 137. verba supra, fol. 611.
[89] Plato, li. 1. de Legibus.
[90] Vide supra, f. 611. 798.
[91] Apoc. 3. v. 15.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 81 2020. 07. 29. 19:30

JEGYZETEK ÉS MUTATÓK

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 83 2020. 07. 29. 19:30

1. Jegyzetek

1.1. A *Posonban löt praedikatio* léttrejöttének körülményei, kiadásai és utóélete

A körülmények

Mielőtt Pázmány Pozsonyba került volna, 1607-ben letette negyedik szerzetesi fogadalmát, s a grazi tanári pályát maga mögött hagyva Forgách Ferenc esztergomi érsek mellé került, ahol a korábbi egyetemi oktatóból idővel egyházpolitikai szempontból megkerülhetetlen szereplővé vált. Kezdeti szigorúbb egyházpolitikáját lassanként a protestánsokkal való – Forgáchcsal időnként szembemenő – kompromisszumkészség jellemezte, ugyanakkor a tízes évek fordulója körül készült vitairataira a megengedő hangnem, engedékenység egyáltalán nem volt jellemző. De nemcsak nyomdából kikerült vitairatokkal, hanem élőbeszédben, szószékről elhangzott prédikációkkal is szolgálta a katolikus vallás ügyét. Egyik ilyen beszéde a *Posonban löt praedikatio*, melyet 1610. augusztus 22-én[1] a pozsonyi ferences templom szószékéről

[1] A prédikáció címlapján: „Pünkösd után XII. Vasárnap: Kis aszony havának 22. napján, M. DC. X. esztendöben". „Alighogy ugyanis a Bécsben aug. 15. hitvallást tett Veresmartinak megtérését bevégezte, már a jövő szeptember hónapban pünkösd után tizenkettedik vasárnapon Pozsonyban fellépett a ferenciek egyházának azon, mint mondók, nevezetes szószékére." Ipolyi 1875, 421. – „Öt héttel tehát Tordai elpártolása után, a ferenciek templomában, ugyanazon szószékből a melyből Tordai is prédikált, elmondotta itt következő alkalmi egyházi beszédét." PPÖM II, 779. – „1610 szeptemberében a pozsonyi ferences templom szószékéről mondta el híres beszédét Tordai János ferences pap hármas vallászcseréje ürügyén (PÖM II. 777.), melyet egy hallgatója lejegyzett és kiadott" Bitskey 1979, 33. A beszéd nem öt héttel később, nem szeptemberben, hanem augusztusban (Kisasszony hava), és csupán egy héttel később hangzott el. 1610 szeptemberében a 22-e szerdára esett. A tévedés feltehetőleg a Kisasszony hava téves azonosításából fakad. (Az 1610-es évre vonatkozó naptárt lásd Pázmány 1610a,]:( ):(5v], a vasárnapi betű: c.). 1610-ben Pünkösd vasárnapja május 30-ra esett, azt ezt követő tizenkettedik vasárnap pedig augusztus 22-re: Szentpéteri 1974, 98–99. – Nem lehetetlen, hogy a *Posonban löt*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 85 2020. 07. 29. 19:30

mondott el. Beszédének tárgya Tordai János[2] megengedhetetlen viselkedése, amely feltehetőleg nem volt egyedi eset, hiszen az 1611-es nagyszombati zsinat is leszögezte, hogy a katolikus egyház helyzetének egyik fő baja a paphiány, illetve az egyházi rend képzettségének és erkölcsének alacsony színvonala.[3] A beszéd kiadása a címlap tanúsága szerint egy, a prédikációt hallgató névtelen munkája, azonban valószínű, hogy éppen Pázmány volt az, aki a beszéd kinyomtatásában közreműködött.[4] Bár számtalan prédikációt mondott Pázmány, 1636-ig mégis ez volt az egyetlen beszéde, amely nyomtatásban is megjelent. Lehetséges, hogy Tordai személye válthatta ki azt az indulatot, ami a beszéd elmondását indokolta, de a nyomtatásban való megjelentetés azt sugallja, hogy ez a beszéd nemcsak Tordairól szól, hanem figyelmeztetésül mindenkihez, hiszen a Tordai-féle köpönyegforgatás és erkölcstelenség általában veszélyeztette a katolikus egyház helyzetét.

Kiadásai és utóélete

A *Posonban löt praedikatio* többé önálló kötetben nem jelent meg, de a téma fontosságát és jelentőségét mutatja, hogy 26 évvel később, az 1636-ban megjelent prédikációgyűjteményébe Pázmány átszerkesztve betette ezt a beszédet, elhagyva az 1610-es viszonyokra utaló konkrétumokat, személyes kapcsolódásokat, és általános érvénnyel fogalmazta meg az abban található gondolatokat.[5] A két prédikáció – akár összehasonlítás céljából – ezidáig együtt sohasem jelent meg egymás mellett vagy egy kötetben,[6] noha Bitskey István is fölvetette,[7] hogy érdemes lenne a két prédikáció összehasonlító elemzését

praedikatio része volt a korban szokásos „nyilvános előadások"-nak („publicas lectiones"). Lásd Tusor 2017, 137–139.

[2] Életéről bővebben az 1.2. fejezetben. Bár Pázmány a *Posonban löt praedikatio* szövegében Thordaiként írja a nevet, az Epiktétosz-fordítótól és más hasonló nevű kortársaitól való elkülönítés miatt a Tordai névalakot használjuk. Keserű 1963, 15–17.

[3] Bitskey 1986, 97.

[4] Horváth 2006, 85–109.

[5] A két prédikáció egybevetése az 1.3. fejezetben.

[6] Lásd Adonyi–Maczák 2005.

[7] Bitskey 1979, 35.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 86 2020. 07. 29. 19:30

elvégezni. Az 1636-ban megjelent beszéd az azt tartalmazó prédikációgyűjtemény újabb kiadásaiban többször is napvilágot látott,[8] de a *Posonban löt praedikatio* teljes terjedelmében legközelebb csak a „századfordulósnak" nevezett összkiadásban[9] jelent meg 1610 után először. Jelen kötet tehát a harmadik kiadása ennek a prédikációnak.

1.2. Tordai János élete

Tordai János 1565-ban született Erdélyben, Tordán.[10] Nemesi családból származhatott,[11] szülei protestánsok voltak.[12] Iskolás éveiről nem sokat tudunk, Pázmány állításából indulhatunk ki, aki az 1610-ben megjelent *Posonban löt praedikatio* című művében így írt: „Mert ha jól említem, egy heján harmincz esztendeje, az miúlta Thordait én ismérem",[13] tehát 1581 óta, így ismeretségük még a váradi évek alatt kezdődhetett. Ipolyi Arnold szerint „lehet, hogy a […] ferenci szerzetes Tordai János Pázmánynak bihari, nagyváradi földije, s az erdélyi jezsuitáknál iskola- vagy éppen szerzetestársa is volt,"[14] ami igen valószínű, hiszen Pázmány 1588-ban,[15] Tordai 1586-ban lépett be a jezsuita rendbe.

[8] Lásd Adonyi–Maczák 2005, 148.

[9] PPÖM II, 777–801.

[10] Tordai születésének éve két adatból is visszadatálható. 1586. április 21-én lépett be a jezsuita rendbe, jó erőben lévő, húsz év körüli férfiként. „20 circiter annorum, virium bonarum; ingressus Societatem 21. Apr. 1586." Lukács 1976, 1026. A másik adat szerint, a római Collegium Germanicum Hungaricumba való belépésekor, 1593. december 16-án huszonnyolc éves volt. Lukács 1976, 1026–1027.

[11] „Valószínűleg ő is, mint amazok, előkelő nemesi házból, a Tordaiak azon családjából származott, mely ekkor a XVII. században Erdélyben Küküllő- és Dobokában, valamint Magyarországon Biharban Nagy-Váradon elágazott volt. A század elején ismeretesek a családból Tordai Szaláthiel, dobokai főesperes (1504–1519-ben), és Pál, hunyadi esperes (1511–1530). S a század végén (1599) is még egy Tordai Literatus János fordul elő." Ipolyi 1875, 205.

[12] Lukács 1976, 1027.; Veress 1917, 6.

[13] Lásd a szövegközlésben 44:2–3.

[14] Ipolyi, 1875, 205.

[15] Lásd Őry 1970/2006, 45–47.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 87 2020. 07. 29. 19:30

Kolozsvárott humaniorát tanult, egészen a retorika stúdiumig.[16] Braunsbergben 1586. április 21-én lépett be a rendbe,[17] ott folytatta tanulmányait, amit Kolozsvárott megkezdett.[18] 1587-ben Krakkóban novíciusi éveit töltötte,[19] később Pázmánnyal együtt Jarosławban tartózkodott.[20] 1590. június 21-től fogadalmas klerikus, de 1592-ben elbocsájtották a jezsuita rendből,[21] és visszatért Erdélybe.[22]

Alphonso Carrillo 1593. május 31-én Aquaviva generálisnak írott Gyulafehérvárott kelt levele árulja el, hogy Tordai János a rendből történő lengyelországi elbocsájtása és Erdélybe érkezése után azzal kereste meg Carrillót, hogy vállalja az utat Rómába tanulmányai és újrafelvétele céljából. E terve Carrillo helyeslését el is nyerte.[23] Veress Endre megállapítása szerint Tordai János plébánosként kérte távozását Kolozsvárról, és jutott el Rómába, a jezsuita rendházba."[24]

1593. december 16-án érkezett meg Rómába, a Collegium Germanicum Hungaricumba, ahol filozófiát tanult.[25] Kollégiumi költségeit Báthory Zsigmond állta.[26] Bitskey István megállapítása szerint „1580. január 1. és 1600. január 1. között összesen 45 magyarországi hallgató iratkozott be a Collegium Germanicum Hungaricumba. Legtöbben az esztergomi egyházmegyéből érkeztek (20 fő), ezt követte az erdélyi (6), a győri (5), az egri (4), majd a zágrábi, a váradi és a pécsi (3–3), végül a kalocsai egyházmegye."[27]

---

[16] Lukács 1976, 1026.

[17] „Ingressus die 21 apr. 1586 Braunsbergae." *Uo.*

[18] *Uo.*, 1026–1027.

[19] *Uo.*

[20] Őry 1970/2006, 64.

[21] Lukács 1976, 1026.

[22] Lukács 1987, 14.

[23] Veress 1943, 82–83.

[24] Veress 1941, 277. Jegyzetben hozzáfűzte: „Carrillo Alfonz 1600. júl. 13-i kiadatlan leveléből."

[25] Lukács 1976, 1026–1027.

[26] „Báthory Zsigmond költségén nevelkedett ekkor az Örök Városban néhány erdélyi nemesifjú. Ilyen volt pl. Vadas György, Fejérdy János és Thordai János […] és Hunyadi András […], meg Bogáthy Miklós." Veress 1906, 81, 4. jegyzet.

[27] Bitskey 1996, 55.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 88 2020. 07. 29. 19:30

Tordai ezen erdélyiek közé tartozva folytatta filozófiai tanulmányait.[28] A teológiai stúdiumokra a Collegium Romanumban (teljes nevén: Pontificia Università Gregoriana del Collegio Romano) került sor. „A német-magyar kollégium vörös taláros hallgatói szigorú napirend szerint éltek, és a jezsuita oktatási rendszerhez tartozó ünnepélyes keretek között lefolytatott disputák révén többnyire kitűnő szónokokká váltak. A tananyagot tekintve képzésük megegyezett a jezsuitákéval, különbségek leginkább a spirituális nevelésben mutatkoztak, hiszen a nemzeti kollégiumoknak a világi klérus számára kellett papokat képezniük."[29] Tordai 1594. július 31-én szerzett doktori fokozatot,[30] 1595. április 30-án pedig a kisebb rendeket kapta meg.[31]

Tordai Alphonso Carrillóval és Pázmány Péterrel együtt 1597. augusztus 11-én indult Rómából, és szeptember 1-jén érkeztek meg Grazba.[32] Ugyanezen év október 22–29-én, Kolozsvárott kelt levelében Petrus Maiorius erdélyi jezsuita altartományfőnök Tordait gyalui plébánosként említi.[33] Gyalui kinevezésétől kezdődve Maiorius és Claudio Aquaviva rendfőnök levélváltást folytatott arról, hogy Tordai újból jezsuita szeretne lenni. Maiorius továbbította Tordai kérését Aquavivának.[34] 1598. május 2-án Claudio Aquaviva Maioriusnak Kolozsvárra küldött levelében azt írta, hogy Tordairól nincs határozott állásfoglalása.[35]

Két évvel ezután Tordai 1600. május 6-án még mindig gyalui plébánosként írt Claudio Aquaviva rendfőnöknek. A levél bevezető részében büszkén szól Gyalun, Gyulafehérvárott és Váradon elért sikereiről, az eretnekek elleni sikeres küzdelmeiről. Írásának célja, hogy visszatérhessen a jezsuitákhoz, hiszen saját bevallása szerint egyedül, külső támogatás nélkül nem tud

[28] Szabó–Tonk 1992, 106, 1105. tétel. (Az ebben szereplő bolognai adat téves.)

[29] Bitskey 1996, 56.

[30] Lukács 1976, 1027.; Szlavikovszky 2007, 77.

[31] Őry 1970/2006, 132. Az egyházi rendnek hét fokozata volt a II. Vatikáni Zsinat előtt, kisebb rendek (segédkezők a liturgiában, például templomőr, gyertyavívő) felvételét követték a nagyobbak (diakonatus, papság, püspökség).

[32] *Uo.*, 138.

[33] Lukács 1987, 294.

[34] Úgy tűnik, támogatja Tordai törekvését, lásd későbbi Sellyére való küldését.

[35] „De Johanne Tordai nihil habeo […]", Veress 1943, 456.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 89 2020. 07. 29. 19:30

ellenállni a világ csábításának, reménye a rendben és a rendfőnökben van, hogy tiszta maradjon.[36]

Alfonso Carrillo Aquaviva generálisnak szóló, 1600. július 13-án Vágsellyén kelt levelében írta meg, hogy Tordai János, erdélyi plébános könyörgő levéllel fordult hozzá, hogy újra jezsuita novícius lehessen, de Carrillo azonban arra bíztatta, hogy menjen inkább Darócra plébánosnak, amit annak földesura is örömmel venne.[37] 1600. augusztus 12-én Rómából Aquaviva generális Carrillónak válaszolva azt írta, hogy Tordairól más a véleménye, mint Maioriusnak, aki állhatatlannak és más hiányosságokban is szenvedőnek tartja, amelyek kevésbé mutatják őt alkalmasnak arra, hogy a Társaság tagja legyen.[38] Levelében Aquaviva Carrillóra bízta Tordai viselkedésének megítélését és a kérelme felőli döntést.

Tordai 1600-ban minorita szerzetes lett, de elhagyva a szerzetességet, felvetette magát az esztergomi főegyházmegye kötelékébe. Kutassy János érsek 1601. szeptember 7-én esztergomi kanonokká és nógrádi főesperessé nevezte ki.[39] Nagyszombatban magyar hitszónokká lett.[40] 1602. január 18-án elnyerte a Szent Borbála oltárának javadalmát.[41] 1602. február 1-jén Szuhai István egri püspök az esztergomi érsekség igazgatójának adományozásából tornai főesperesnek nevezte ki.[42] Ismét a jezsuita rendbe kérte magát, de Aquaviva generális nem támogatta. Petrus Maiorius a sellyei kollégiumba küldte, hogy ott derüljön ki, mennyire elszánt, és mennyit változott Tordai.[43] Tordai 1602-ben a Vágsellyén megalakult Mária-kongregáció tagja lett.[44] 1604-ig esztergomi kanonok volt,[45] majd kivált a káptalanból, és ferences szerzetes

[36] Rácz–Balázs 2011, 28.
[37] Lásd Veress 1943, 330, 334; Lukács 1987, 482.
[38] Veress 1943, 340.
[39] Kollányi 1900, 204.
[40] Kaprinai, 40; Kollányi 1900, 204–205.
[41] Kaprinai, 40. Philo (Filó) János (?–1602. augusztus 5.) helyébe lépett.
[42] Kaprinai, 40–41. Kaprinainál 1603. február 1. szerepel. Kollányi 1900, 204–205. 1602-es évszám szerepel: Béres 2009.
[43] Lukács 1987, 467.
[44] *Jezsuita okmánytár* 1995, 320–322.
[45] Kollányi 1900, 204.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 90 2020. 07. 29. 19:30

lett Pozsonyban. 1607-ben Gyöngyösön a református hitre tért át.[46] Pázmány prédikációjából kiderül, mi is történt Gyöngyösön,[47] és az is onnan tudható, hogy 1608-ban Tordai már Pozsonyban volt prédikátor.

Tordai már a pozsonyi országgyűlés alatt is összeköttetésbe akart lépni Thurzó György nádorral, annak rokona, Szaniszló révén tudtára adva, hogy amiként korábban református prédikátor lett, most evangélikus prédikátornak szegődne. Így pártfogást és előnyt remélhetett a felekezetet pártoló nádortól. Thurzó Szaniszló egy fennmaradt leveléből tudjuk, hogy miután a nádor Nagyszombatba egy evangélikus prédikátort hozatott, Forgách bíboros a nádor diószegi birtokáról az ottani evangélikus prédikátort kiűzette. Az ő helyébe helyezték Tordait – nem tudni, mi módon – katolikus plébánosnak. Lehet, hogy éppen Pázmány javaslatára, aki elismerte egyházi szónoki képességeit, vagy nyughatatlan és összeférhetetlen természete miatt rendi felettesei javulását remélték azzal, ha az általa valószínűleg kért plébánosi állásba áthelyeztetik. Így akadályozta meg Forgách és Pázmány egyelőre Tordainak már 1608-ban szándékolt felekezetváltását.[48] Tordai azonban nem tett le arról a szándékáról, hogy Thurzó nádor oltalmazásában reménykedve az evangélikus hitre térjen. Két évvel később Thurzó Szaniszló a nádorhoz írt, Semptén, 1610. augusztus 16-án kelt levelében így írt: „Én eléggé bíztattam és reá is feleltem neki, hogy Nagyságod hatalmával mindenek ellen megoltalmazom. Ilyen jóra való dologban nem akartam semmi haladékot tenni, hanem tegnap egy szolgámat más dolognak színe alatt Diószegre küldöttem vala és az elmúlt éjjel 12 órakorban hoza Thordanus Jánost ide Semphte várába és mostan itt nálam vagyon.”[49]

Mivel Thurzó Szaniszló félt Forgách bíboros haragjától a megszöktetett pap miatt, és tartott a bíboros által Tordai kiadatására eszközölhető királyi parancstól, ugyanebben a levelében így kérte Thurzó György nádor segítségét:

[46] Már Kaprinainál is is tévesen szerepel, (Kaprinai, 41.); Veress pedig Kollányi alapján (Kollányi 1900, 205.) írta tévesen: „Factus est praedicator Calvinianus in Szered.” Veress 1917, 7.

[47] A prédikációból egyértelmű, Tordai Gyöngyösön tért át a református felekezetre. Az események leírása: 44:27–45:6.

[48] Ipolyi 1875, 423–434.

[49] Ila 1934, 97.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 91 2020. 07. 29. 19:30

„Hogyha annak okáért valami mandatumot hoznának Őfelségétől érette reám, avagy hogy ha magamat citálnának, Nagyságodat kérem, hogy adjon tanúságot énnekem Nagyságod ezök ellen, mint s hogy és mivel oltalmazzam magamat és Nagyságod is legyen minden oltalommal mellettem. Meghiggye Nagyságod, hogy oly tudós ember ez hogy sokat efficial az keresztyén anyaszentegyházban. Elhittem bizony, hogy az mi ellenközőinknek is nem kevés ártalmakra leszen."[50]

Az eseményeket elbeszélő Thurzó-levél keltezése szerint tehát 1610. augusztus 15-én került Tordai Semptére. A dátumok alapján válik nyilvánvalóvá, hogy ez tekinthető Tordai felekezetváltásának, ugyanis Pázmány az egy héttel később elmondott prédikációjában ezt a napot nevezi Tordai végső árulásának, mégpedig egy pozitív példa említése révén, ugyanis ez éppen az a nap, amelyiken az addig protestáns Veresmarti Mihály sok évnyi vívódás után végül Bécsben áttért a katolikus hitre,[51] így Thurzó Szaniszló valóban nem ok nélkül tartott Forgách haragjától. Pázmány megállapítását igazolta az idő, Tordai soha többé nem vette vissza a katolikus vallást.

Tordai ezt követően a Thurzók pártfogásában maradt, akik bajmóczvári birtokukra küldték, ahol felekezetük hitvallását letette Abrahamides Isaacus superintendens előtt.[52] Ezt követően megnősült, Pusztakürtről hozva magának feleséget.[53] Sempte várában, feltehetően a szökés után nem sokkal írt egy költeményt, amelyet Rácz Emese és Balázs Mihály adott ki, ismertetett és értelmezett.[54]

Tordai saját helyzetéről a Pozsonyban, 1610. november 4-én kelt levelében így írt Thurzó Szaniszlónak: „Palatinus uram, érdemem felett nagy böcsületben tart és mindeneket panasz nélkül administráltat, szállásom ezen Ő Nagysága udvarában csendes és bátorságos vagyon, én is híven tisztemben

[50] Ila 1934, 97; Ipolyi 1875, 425–426.

[51] Jankovics 1999, 91.

[52] „Abrahamides Isaacus superintendens, kiről Balásffi (Echo Christiana) beszéli, hogy míg ebét pápának nevezte, kikelt Tarnóczi János szolgabíró ellen, mert ez őt egyszerűen csak plébánosnak és nem prépostnak címezte." Ipolyi 1875, 426.

[53] Kaprinai, 41; Kollányi 1900, 205.

[54] Rácz–Balázs 2011, 23–30.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 92 2020. 07. 29. 19:30

eljárok, hallgatóim sokan vadnak, még a pápisták is sokan hallgatnak, noha semmit hátra nem hagyok, hanem érdemek szerént erősen korpázom őket."[55]

Tordai Kaprinai István gyűjteményében fennmaradt életrajza szerint 1612-ben halt meg,[56] előbb különféle betegségekben kegyetlenül szenvedett, végül a szeredi prédikátorok kezétől halt meg. Egyik prédikátortársa búcsúbeszédének textusa a „Verbum Domini manet in aeternum" volt, a másiké „Renovabitur ut aquila juventus tua." A szeredi templom, ahol testét elhelyezték, 1626-ban, Szent Margit napján, július 13-án villámtól sújtva teljesen leégett.[57]

Tordai temetésére 1613. január 16-án került sor, amint arról Vitéz Imre várprefektus Semptén, 1613. január 17-én kelt levelében beszámolt Thurzó Szaniszlónak.[58] Az egyik prédikációt Zólyomi Perina Boldizsár mondta el.[59]

Pázmány *Posonban löt praedikatió*jára az egyetlen kortárs válasz Fülek várának evangélikus nemesei és zsoldosai által Thurzó Györgyhöz írt levélben maradt fenn: „mert lám ők minket közönségesen eretnekeznek, Tordanus urunkat megtérése után minemő gyalázatos szidalmakkal mind nyelvekkel s mind írasokkal illették, Pazman minemő nagy káromkodó Credot bocsátott ellenünk ki és sok efféle dolgokat cselekszenek."[60]

---

[55] Ila 1934, 99.

[56] Lásd Keserű 1963, 16.

[57] Kaprinai, 41: „sed tandem anno 1612. ulciscente Deo homo impius et scelestus et impurissimae vitae, inconstantiae et perfidiae suae poenam dignam solvit. Iusto Dei judicio primum vario morborum genere crudeliter divexatus; postremum misere ex vita deturbatus et interfectus per Praedicantes Szeredini. Ante cujus sepulchrum unus ex Praedicantibus chartulam unam, in qua verba illa erant adscripta praeferebat: »Verbum Domini manet in aeternum«. Alter vero Praedicans, cui munus faciendi lugubrem sermonem oblatum fuerat istis verbis exorsus est suum sermonem: »Renovabitur ut aquila juventus tua«. Anno 1626 in ipso festo S. Margaretae Virginis et Martyris, Templum ipsum Szeredinum, in quo corpus Calvinistae depositum fuerat, fulmine tactum totaliter conflagratum est."

[58] Ila 1934, 138–141.

[59] Zólyomi Perina Boldizsár (?–1620. december vagy 1624) 1607-től semptei és szeredi lelkész, Thurzó Szaniszló udvari prédikátora. 1613. február 27-én esperessé választotta a semptei egyházmegye. Halotti prédikációi, amelyeket Tordai János 1613. január 16-i és Thurzó György 1617. február 19-i temetésen mondott el, nem maradtak fenn. Lásd RMKT XVII/8, 522.

[60] Ila 1934, 136. A levél keltezetlen. Ila Bálint szerint 1612. július 9. előtt íródott.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 93 2020. 07. 29. 19:30

1.3. A két prédikáció szerkezeti összefüggései és a szövegközlés módja

Jelen kötet a *Pázmány Péter Művei* kritikai kiadássorozat[61] tizenegyedik darabja, amelynek különlegességét az adja, hogy ezúttal szinoptikus kiadást tart a kezében az olvasó, amely a sorozatban ugyan új szövegközlési forma, ugyanakkor belesimul abba a sorozatszerkesztői alapelvbe, mely szerint az írásokat megjelenésük sorrendjében közöljük, de nem különálló művekként értelmezve azokat, hanem az életmű egésze felől tekintve, így annak sajátosságait is érvényesítve.

Ahogyan Bitskey István fölvetette,[62] érdemes a *Posonban löt praedikatiót*[63] egybevetni az 1636-ban megjelent prédikációgyűjtemény azon beszédével, amely a pozsonyival szoros hasonlóságot mutat. Jelen kiadás tehát azt vállalta, hogy bemutassa a műveit mindig javító, bővítő, átdolgozó Pázmány alkotói gyakorlatát.[64] A különbségek, egyezések feltüntetése révén a párhuzamos szövegközlés pontosan mutatja, hogyan dolgozta át Pázmány a már elkészült írását, mit hagyott ki, mit tett hozzá. Hogy mindezt jól láttassuk, a *Posonban löt praedikatió*t és az 1636-ban megjelent, a Pünkösd után X. vasárnapra szóló *Hogy a' Túdós Nagy Emberek esetiben, nem kel megbotránkoznunk* című beszédet szinoptikus kiadásban adjuk közre ebben a kötetben.

Posonban löt praedikatio és *Hogy a' Túdós Nagy Emberek esetiben, nem kel megbotránkoznunk* – a két prédikáció szerkezeti összefüggései

A következőkben táblázatos áttekintését adjuk szövegközlésünknek, lap- és sorszámra bontva. Jól láthatóak a párhuzamos és az eltérő helyek. A táblázatban az első két oszlop az 1610-es (páros lapszámok), a másik kettő

[61] Pázmány 1603/2000, Pázmány 1603/2014, Pázmány 1605/2001, Pázmány 1605/2012, Pázmány 1631/2001, Pázmány 1631/2013, Pázmány 1606/2006, Pázmány 1607/2016, Pázmány 1609/2017, Pázmány 1609/1613/2019.

[62] Bitskey 1979, 33–35.

[63] Pázmány 1610.

[64] Lásd Hargittay 2019.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 94 2020. 07. 29. 19:30

az 1636-os szövegre (páratlan lapszámok) vonatkozik. Az első és harmadik oszlopban a prédikációk szövegének megfelelő, a kritikai kiadás szerinti lap- és sorszámozást találjuk. A második és negyedik oszlopban szereplő lapszámok pedig az átdolgozás helyét mutatják.

1610		1636	
átvétel honnan		átvétel hova	
6:1–13		–	
–		**7:14–9:7**	
8:8–11		–	
–		**9:12–15**	
8:16–12:7		**9:16–13:7**	
–		**13:8–13:15**	
12:16–14:2		**13:16–15:2**	
14:3–10		–	
–		**15:11–12**	
14:13–21		**15:13–21**	
14:22–28		**15:22–28**	
–		**17:1–6**	
16:7–15		–	
16:16–25		–	29:15–21
16:25–18:7		–	
18:8–12		–	29:22–26
18:13–14		–	57:21–22
18:14–18:19		–	
18:19–20:13		–	57:23–59:11
20:14–21		–	
20:22–26:6		**21:22–27:6**	
26:7–11		–	63:27–65:3
–		**27:12–13**	
26:14–29		**27:14–29**	
–		**29:1–13**	
–	16:16–25	**29:15–21**	
–	18:8–12	**29:22–26**	
28:27–30:19		–	
30:20–26		–	65:14–20
30:27–28		–	

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 95 2020. 07. 29. 19:30

30:28–32:12		–	65:21–67:5
32:12–14		–	
32:14–27		–	67:7–14
32:28–34:12		–	67:25–69:8
34:13–54:14 (Tordairól)		–	
54:15–17		**55:15–17**	
54:18–20		–	69:24–27
54:21–29		**55:22–29**	
–		**55:30–57:9**	
56:10–12		**57:10–14**	
–		**57:15–20**	
–	18:13–14	**57:21–22**	
–	18:19–20:13	**57:23–59:11**	
58:15–30		–	–
60:1–4		–	81:2–6
60:5–6		–	–
60:6–10		–	81:10–12
60:10–18		–	–
60:19–22		–	75:26–27
60:23–25		–	77:25–79:6
60:26–62:3		–	79:18–22
62:3–12		–	71:11–20
62:13–17		–	81:15–20
62:18–22 (Amen)		–	–
	–	**63:23–27**	
	26:7–11	**63:27–65:3**	
	–	**65:3–13**	
	30:20–26	**65:14–20**	
	30:28–32:12	**65:21–67:5**	
	32:14–27	**67:7–14**	
	–	**67:15–24**	
	32:28–34:10	**67:25–69:8**	
	–	**69:9–24**	
	54:18–20	**69:24–27**	
	–	**71:1–10**	
	62:3–12	**71:11–20**	
	–	**71:21–75:26**	

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 96 2020. 07. 29. 19:30

	60:19:22	**75:26–27**	
	–	**77:1–77:25**	
	60:22–25	**77:25–79:6**	
	60:26–62:3	**79:18–22**	
	–	**79:23–81:1**	
	60:1–4	**81:2–6**	
	60:6–10	**81:7–14**	
	62:13–17	**81:15–20**	
	–	**81:20–22** (Amen)	

A táblázatból kitűnik, hogy hány alkalommal és mely helyeken találunk átvételeket, és az is, hogy az átvételek a korábbi beszéd rendjén miként változtatnak. Az adatok összesítése alapján összefoglalóan azt mondhatjuk, a két beszéd terjedelme említésre méltó különbséget mutat, a *Posonban löt praedikatio* több mint másfélszerese[65] a *Hogy a' Túdós Nagy Emberek esetiben, nem kel megbotránkoznunk* című beszédnek,[66] amelybe Pázmány az átdolgozás avagy újraírás során mintegy fele arányban építette be korábbi beszédének elemeit. Lássuk, milyen szempontok érvényesültek az átdolgozás során, milyen szövegrészek kerültek át, illetve maradtak ki, és mi indokolhatja mindezt.

A két beszéd eleje a nyomtatványok eltérő sajátossága miatt mutat különbséget, a korábbiban szerepel mottó, a későbbiben nem, míg az citálja az evangéliumi helyet, az 1610-es nem. A prédikációk ugyanazon szentírási részt magyarázzák, *Lukács evangéliuma* 18. fejezetének 9–14. verséig tartó szakaszát, amely a farizeusról és a vámosról szóló példabeszédet mondja el. A példabeszéd szerint a farizeus kérkedik hitével és hálát ad, hogy nem olyan bűnös, mint a vámos, míg a vámos bűnbánóan még a szemét sem meri fölemelni. Emberi mértékkel a farizeusban hibát nem találni, és a vámos bűnössége sem hagy kétséget, de isteni mércével épp fordított a helyzet. A példabeszéd végén elhangzik a tanúság: „Mert minden, a' ki magát fel-magasztallya, meg-alázta tik: és a' ki magát megalázza, fel-magasztaltatik."[67] E példabeszéd kifejtése

[65] Terjedelme jelen kritikai szövegkiadásban 725 sor.
[66] Terjedelme jelen kritikai szövegkiadásban 472 sor.
[67] 9:1–3 (Lk 18,14).

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 97 2020. 07. 29. 19:30

párhuzamos a prédikációk elején, ugyanaz a két ószövetségi történet vezeti be a témát, amelyek az emberi és isteni megítélés közötti különbséget illusztrálják, és amely gondolat később tovább formálódik, még karakteresebben jelenik meg. Az ember tévedésének, végső soron bűnös mivolta felett érzett csalódásának megfogalmazása így hangzik az 1610-es kiadásban: „Isten szemei, az sziunek belsö részeiben, és titkos reytekibennis el hatván, jól láttyák vala, hogy miképpen az kiüül szép piros alma, gyakran belöl az férgektül meg vesztegettetet,"[68] illetve 1636-ban: „Az Isten szemei, a' szűnek belsö részeibe, és titkos rejtekibe hatván, jól látták, hogy, miképpen a' kivűl szép Piros Alma, gyakran belől férges."[69] A prédikációk e vezérgondolata köszön vissza a propositióban is. Két témát vet fel Pázmány. Az első, mit tegyen az ember, amikor olyanok igazságtól való elszakadását látja, akiket nagyra becsült,[70] a másik téma kapcsán azt taglalja, hogyan fordíthatja mindezt a maga javára, vagyis a csalódásból hogyan tehet szert lelki haszonra. Az első témafelvetés csak gondolati szinten, a második helyenként szó szerint egyezik a két beszédben. Az átvételek ellenére az ilyen mértékű szövegegyezés nem gyakori, ezért is érdemes felhívni rá a figyelmet. „Másodszor, rövideden meg mondom, minémü hasznot, és eppületet kellyen venny az igaz embernek, az lelki tanítók, és pásztorok esetiböl."[71] „Mivel, az Isten-szeretőknek mindenek használnak: meg-mondom, Micsoda éppületünkre-való Lelki hasznot kel vennünk az illyen esetekből."[72] A két prédikáció tehát ugyanazon evangéliumi szakaszból indul ki, ugyanazt jelöli meg témájaként, a második esetében szinte szó szerint, ám a kifejtés párhuzamossága ellenére mégis igen markánsan kitapintható a két beszéd mondandója közötti különbség, ami a prédikációk terjedelme közötti eltérésre is magyarázatot ad, s amit röviden úgy foglalhatunk össze, hogy a hangsúly 1610-ben az első témán van, később, 1636-ban pedig a másodikon.

A propositio megfogalmazása előtti bevezetés szentírási helyekre támaszkodik, az azt követő gondolatok esetében esetlegessé, majd kizárólagossá

[68] 12:17–20.
[69] 13:17–19.
[70] 14:13–16, 15:13–16.
[71] 14:17–18.
[72] 15:17–19.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 98 2020. 07. 29. 19:30

válik az egyházatyák írásaira való hivatkozás, Tertullianus, Lerinumi Szent Vince műveiből és Eusebius egyháztörténetéből hoz példákat Pázmány a nagy emberek, például Órigenész eltévelyedéséről. Ezután ismét főleg szentírási idézeteket találunk mondatai hitelességének igazolására. A Pázmány által idézett locusok egyezése a két prédikációban is igazolja a *Posonban löt praedikatio* átdolgozásának egyértelmű tényét. A két beszéd szövegének hasonlósága az első harmad körül azonban megszakad, míg a korábbi az első téma kifejtését folytatja, addig az 1636-os prédikáció rátér a második témára.

A *Posonban löt praedikatio* a propositióban feltett kérdésre adott válaszszal folytatja az első témát, vagyis, hogy akkor is meg kell őrizni a hitet, ha nagy emberek eltévelyednek. Erre utal e prédikáció mottója: „Ha szinte mi, az vagy az mennyei Angyal hírdetne néktek valamit az kivül az mit hírdettünk ti néktek, Atok légyen."[73] Miután lélekben felvértezte hallgatóságát Pázmány, elrettentésül előadja Tordai János történetét.[74] E friss élmény intenzív hatását (egy héttel korábban történt Thurzó Szaniszlóhoz való átszökése) mi sem bizonyítja jobban, minthogy a prédikáció felét az az öt hosszú pont teszi ki, amelyben felsorolja Tordai rossz természetének azon sajátosságait, amelyből vétkei fakadnak. Ezek a következők: 1. álszent, 2. álhatatlan, 3. részeges, 4. kevély, 5. egyéb illetlenségekre hajlamos, az ördöggel cimborál. Ezután levonja a következtetést: a nagy emberek tévedése sem tántoríthatja el az igazakat, a kis embereké pedig még annyira sem. Ez a rész nemcsak a konkrét helyzet vázolása és Pázmány hevületének kitapinthatósága miatt üt el a prédikáció egyéb részeitől, hanem azért is, mert alig találunk itt hivatkozást, ami igen szokatlan, és akár a címlap tanúságának igazolásaként is tekinthetjük, miszerint a beszéd szóban hangzott el.

A második téma kifejtése viszonylag rövid, ha a beszéd arányait tekintjük, sokkal inkább befejezésnek mondhatjuk, ugyanis a prédikációnak alig több mint egy tizedét teszi ki. Ebben három fontos dologra hívja fel Pázmány a figyelmet: egy vétkes még nem teszi az egész közösséget bűnössé; az igazaknak minden javukra, a gonoszoknak kárára válik, akik lelkiismeretük elvesztése miatt halmozzák kezdetben apró, majd egyre nagyobb bűneiket;

[73] 8:10–11.

[74] 34:13–54:14. A táblázatban a kiemelés miatt szerepel aláhúzva.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 99 2020. 07. 29. 19:30

végül az utolsó gondolat szerint, ha más bukását látjuk, vigyázzunk, mi magunk is el ne bukjunk.

Az 1636-ban kiadott beszéd az egyházatyák írásaiból vett példák felsorakoztatásával fejezi be az első téma kifejtését, mondván, efféle esetek voltak, és ezután is lesznek. Ezt követően a Tordai-történet átugrásával, teljes kihagyásával a második téma következik, amelynek sokkal hangsúlyosabb és bővebb kifejtését találjuk, a korábbi kiadásnál négyszer hosszabbra dolgozta át Pázmány. Ha a lapszámokat szemügyre vesszük a táblázatban, láthatjuk az 1610-es prédikáció felhasználásának módját, vagyis finom igazításokat, sorrendi változtatásokat figyelhetünk meg. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy számos új szövegrészlettel is gyarapodik az érvelés. Ilyen például az a gondolatmenet, amelyben arról ír Pázmány, hogy ha a méregből orvosságot állítanak elő, akkor a károsból valami hasznos születik, és éppen ehhez hasonlít, ha a megbotránkozás döbbenete helyett lelki vagyis üdvösséges hasznot nyerünk, amikor a másik hibáját látjuk. Ilyen haszon lehet, ha megszánjuk a másikat, ha támogatjuk az elesettet, ha tanulunk a másik hibájából, mert mindez alázatra nevel és óvatosságra, így végső soron a bűn kerülésére. Ez a kifejtett pozitív gondolatmenet lényegében hiányzik a korábbi változatból.

Ezt követően folytatódik a témakifejtés, ami az ördögről, a ravaszságáról és a ténykedéséről szól. Áldozatainak általános jellemzését, majd konkrét bűnök és bűnösök előszámlálását olvashatjuk, amelyek esetében Tordai nem kerül szóba, de a rá jellemző jellemhibák visszatérnek, amelyek ugyanúgy sajátjai más elesett embereknek is. További részletezését is olvashatjuk azoknak az apró vétkeknek, amelyek a végső bukáshoz vezethetnek, ilyen például a gyónás vagy áldozás elmaradása, a vasárnapi mise elhagyása. Végül a prédikáció utolsó lapjain ismét visszatér Pázmány a *Posonban löt praedikatio* szövegéhez, számos párhuzamos gondolat zárja a két beszédet.

A két prédikáció közötti különbséget leginkább az 1636-os beszéd címéből kiindulva fogalmazhatjuk meg, hogy ha az azt tanítja, *Hogy a' Túdós Nagy Emberek esetiben, nem kel megbotránkoznunk*, akkor az 1610-es beszéd viszont éppen arról szól, hogy egy tudós nagy ember esete mennyire megbotránkoztató. S valóban, a korábbi beszéd azon elemeit használta föl Pázmány, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy egy tanítás részei legyenek, mert

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 100 2020. 07. 29. 19:30

a prédikációgyűjteményben megjelent szöveg elsősorban az azt olvasókra, s az olvasók üdvösségre vezetésére koncentrál, amint azt egy jó pásztor teszi. Ezzel szemben a *Posonban löt praedikatio* megszövegezésénél, mint egy bírósági vádbeszéd esetében is, inkább a beszéd tárgyának bemutatása, vagyis a Tordairól való véleményalkotás volt az elsődleges motiváció, hogy róla minden rossz kiderüljön, ezzel elrettentse a hallgatóságot, s így a történet nyújtotta lelki haszon kamatoztatása a megírás során csak másodlagos szempont volt. A két beszéd közötti különbség tehát az eltérő motivációból, illetve szónoki pozícióból fakad. Pázmány 1636-ban már explicit módon ítélte el mások vétkeinek, hibáinak kibeszélését a szószéken.

A szövegközlés módja

A két prédikációt kritikai kiadássorozatunk első kötetében meghatározott módszerű betűhív átírásban közöljük. A két szöveg kötetünkben egymás mellett szerepel. Páros oldalon az 1610-es, páratlan oldalon az 1636-os szöveg található. A szövegközlés lehetővé teszi az egymástól független, illetve a párhuzamos olvasást.

A két prédikáció egymástól független olvasása

Ha csak az egyik prédikáció szövegét szeretnénk olvasni az eredeti nyomtatványnak megfelelően, akkor vagy csak a páros (1610-es szöveg), vagy csak a páratlan (1636-os szöveg) lapokat kell figyelnünk úgy, hogy a zárójelben lévő szövegeket kihagyjuk. A lapalji jegyzetek is külön számozódnak a kiadásoknak megfelelően.

A szövegek párhuzamos olvasása

Ha a két prédikáció egymáshoz való viszonyára, az átdolgozás mértékére, módjára, az átvételek mibenlétére, vagyis Pázmány alkotói módszerére

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 101 2020. 07. 29. 19:30

vagyunk kíváncsiak, akkor nemcsak függőlegesen, hanem vízszintesen is figyelnünk kell a kiadvány páros illetve páratlan oldalait.

A szövegközlésben igyekeztünk a lehető legszorosabban követni az 1636-ban megjelent prédikáció változtatásait. Az átvételek vizsgálata során az nyilvánvaló volt, hogy nem az elejétől a végéig vette át Pázmány az 1610-es kiadás szövegét, így az első kérdés a vizsgálódás során az volt, hogy mely szövegrészek nem kerültek át. Ez a szinoptikus kritikai szövegközlésből egyértelműen kiviláglik, ugyanis ahol a párhuzamos oldalon üres sor/sorok/lapok vannak, azok a szövegrészek csak az egyik kiadásban szerepelnek.

Ahol viszont a páros és páratlan oldalon is szerepel szövegrészlet, mindenképpen van átvétel. A kérdés, hogy az átvétel az 1610-es kiadás szövege sorrendjének megfelel-e, vagy attól eltér. Szövegközlésünkből ez is nyilvánvaló. Amikor az átvétel során a szöveg helyét megőrzi Pázmány, a páros és páratlan lapokon külön jelölés nélkül párhuzamosan közöljük a két prédikációt.

Amikor nem csupán szövegátvétellel, de szerkezeti módosítással is találkozunk, vagyis amikor az átvett szöveg helye eltér a két prédikációban, (például az egyik prédikáció közepéről a másik végére illeszti ugyanazt a gondolatmenetet Pázmány) akkor az átvételt szögletes zárójelben közöljük. Az átvétel forrásának feltalálásában segít a margón lévő számjelölés, amely megadja, hogy honnan került oda az adott szöveg. Mind az 1610-es, mind az 1636-os szövegváltozatnál feltüntettük az átvételeket.

A lapalji jegyzetekről kell még szót ejtenünk. A két prédikáció jegyzetszámai nem keverednek, számozásuk beszédenként folyamatos. Amikor zárójelben szerepel a szöveg, az átvett részlethez tartozó jegyzetek is csatlakoznak a szöveghez, de ebben az esetben nem számok, hanem betűk jelölik őket. Ezeket a „vándorló" jegyzeteket azért nem hagytuk el, mert a bennük lévő locusok egyezése az átvett szöveg eredeti jegyzeteivel ugyancsak Pázmány módszeréről árulkodik.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 102 2020. 07. 29. 19:30

1.4. A Pázmány életében megjelent kiadás ismert példányai

A *Posonban löt praedikatio* 1610-es pozsonyi kiadásából (RMNy 1983, 1004; RMK I 425) ma két teljes példányt ismerünk.[75]

Címlap:
Posonban löt PRAEDIKATIO, PAZMANY PETER ALTAL: Azon az napon, mellyen amaz tündér módra valtozandó alhatatlanságnak tüköre, Thordai Ianos Barát, harmadszor ki öltözöt az csuklyából: Pünkösd után XII. Vasárnap: Kis aszony havának 22. napján, M. DC. X. esztendöben.
EGY KERESZTYEN HALgatótúl az eleven nyelv után, irásban foglaltatot, és az hívek eppületire szem eleiben ki bocsáttatot. Musiponiba Nyomtattatot, ANNO M. DC. X.

A kötet terjedelme: A–D=16 levél.
Formátuma: negyedrét

A *Posonban löt praedikatio* példányai:

1. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, jelzet: RMK I 425.
   Teljesség: teljes
   Kötés: pergamenkötés (nem eredeti, restaurált)
   Kézirásos possessorbejegyzés nincs. A címlapon [A1r] és az utolsó lapon [D4v] „A Magyar N. M. Könyvtára" pecsét
   Kézírásos bejegyzések: nincsenek
2. ELTE Egyetemi Könyvtár, Budapest, jelzet: RMK I 58.[76]
   Teljesség: teljes

[75] Az RMNy 1983, 1004 említ egy harmadik példányt a kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtárból, ami sajnos már nincs meg, 1954-ben már hiányzó kötetként regisztrálták. Az információért köszönet illeti Gábor Csillát és Luffy Katalint.

[76] A kötet részletes példányleírása és provenienciája: Knapp 2014, 66–67.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 103 2020. 07. 29. 19:30

Kötés: 19. század végi félbőrkötés (restaurált, a restaurálás során a kötet felső része az első betűsorig lett visszavágva)
Possessorbejegyzés: címlapon [A1r] Societatis JESV 1612; Collegij Tyrnavien[sis] 1617
Címlapon és a versóján pecsét: Biblioth. Reg. Scient. Universit. Hungaricae
Az utolsó lapon [D4v] Egyetemi Könyvtári pecsét
Kézírásos bejegyzések: Ipolyi ceruzás bejegyzése a restaurálást követően behelyezett szennylapra: Unicum. Mártz. 12. 1875. A nyomtatványban ugyanezen ceruzától számos lapon vonalak, jelölések találhatók a szöveg mellett függőlegesen.

A *Hogy a' Túdós Nagy Emberek esetiben, nem kel megbotránkoznunk* című prédikáció szövegét az Országos Széchényi Könyvtár első példányából írtuk át (RMNy 2000, 1659; RMK I 663).

A kötet címe:
A ROMAI Anyaszentegyház Szokasából, MINDEN VASARNAPOKRA, ES EGY-NEHANY INNEPEKRE, Rendelt Evangeliomokrúl, PREDIKACZIOK. *Mellyeket*, ELő NYELVENEK TANITASAUTAN *Irásban foglalt* CARDINAL PAZMANY PETER ESZTERGAMI ERSEK, Pozsony, 1636, 854–865.

Teljesség: teljes
Lapszámozás: folyamatos számozással, helyenként kézzel javítva
Kötés: eredeti fatáblás, kapcsok leszakadva
Possessorbejegyzés: minden 100. lapon pecsét M. N. Múzeum Könyvtára.
Kézírásos bejegyzések: 957. lapon hibás lapszám javítása, fejjel lefelé a lapszám fölött kézzel: „Anno, 678. 14. 9bris"
1031. lapon táp*la*lását kézzel javítva a „la". A nyomtatványban: tápallását.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 104 2020. 07. 29. 19:30

1.5. Szövegkritikai jegyzetek

Sajtóhibák (saját errata-jegyzék nincs az eredeti szövegekhez):
20:9 tanácsúl – jav. ebből: tanácszúl
22:3 Christus – jav. ebből: Ckristus
22:19 bor italtúl – jav. ebből: bor italtúlt
22:17. jegyzet *citat.* – jav. ebből: *cittat.*
36:3 egynehány – jav. ebből: egynyhány
36:17 néure – jav. ebből: neúre
48:11 egyebeknek – jav. ebből: egyebekenek
57:19 ugorgyunk-ki – jav. ebből: ugorgyünk-ki
58:19 Anyaszentegyházban – jav. ebből: Anyaszenttegyházban
71:7 igyekezünk – jav. ebből: igzekezünk
73:3 Igazság – jav. ebből: Igazsák
79:26 meg-bántódik – jav. ebből: mag-bántódik

1.6. Tárgyi jegyzetek

6:7 Thordai Ianos – Tordai János (1565–1612) Lásd *1.2. Tordai János élete* fejezetet.
6:8 *Kis aszony havának* – augusztusnak
6:12 Musiponiba – Posiniumba, azaz Pozsonyban – Lásd RMNy 1983, 1004.
7:20 *Szent Lukács* – Szent Lukács evangélista, a harmadik evangélium és az *Apostolok cselekedetei* szerzője, valószínűleg antiochiai származású orvos, Szent Pál munkatársa.
7:26 *Publicánus* – vámszedő
7:1. jegyzet Lucae, 18. v. 9. – „Az elbizakodottaknak, akik meg voltak róla győződve, hogy igazak, s a többieket megvetették, ezt a példabeszédet mondta: »Két ember fölment a templomba imádkozni, az egyik farizeus volt, a másik vámos. A farizeus odaállt előre, és így imádkozott magában: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember, rabló, igazságtalan, házasságtörő, mint ez a vámos is. Kétszer böjtölök hetenként, mindenemből tizedet adok. – A vámos megállt hátul, szemét sem

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 105 2020. 07. 29. 19:30

merte fölemelni az égre, inkább a mellét verte és könyörgött: Isten, irgalmazz nekem, bűnösnek! – Mondom nektek, hogy ez megigazultan ment haza, az nem. Aki magát felmagasztalja, az megaláztatik, aki megalázza magát, az felmagasztaltatik.«" (Lk 18,9–14)

8:8 Galat. 1 vers. 8. – „De ha akár mi, akár egy mennyei angyal más evangéliumot hirdetne nektek, mint amit mi hirdettünk: átkozott legyen!" (Gal 1,8) Ez a prédikáció mottóul választott idézete, amely később is előfordul a szövegben. Lásd 30:35. és 65:48. jegyzet.

8:16 [1] Iácob – Jákob, bibliai pátriárka, Ábrahám unokája, Izsák fia. Isten az Izráel nevet adta neki, melynek jelentése „Istennel harcoló". Ézsau ikertestvére, akitől egy tál lencséért megvásárolta az elsőszülöttség jogát; Józsefnek és tizenkét testvérének az apja.

8:16 [2] Iósefhez – József pátriárka. Jákob és Ráchel fia, Háránban született. Testvérei féltékenységből eladták Egyiptomba, ahol megfejtette a fáraó álmát, aki ezért nagy hatalmat adott neki, az éhínség idején egész családját Egyiptomba hívta. Lásd Ter 37,39–45.

8:19 Manassest – Manasszét; József két fia közül az idősebb Manassze, akit megáld Jákob, így a tizenkét izraelita törzs egyikét őutána nevezték el.

8:20 Effraimot – Efraimot; (Efrájim, Efrém) József két fia közül a fiatalabb, Jákob patriárcha unokája, akitől a bibliai elbeszélés szerint a héber északi törzsek legnagyobbika származott. Az izraelitáknak Palesztinában való letelepedése óta ez a törzs állandóan versengett Júdával az elsőbbségért. Belőle származott Józsue. Saul halála után az északi törzsekkel együtt Efraim is behódolt ugyan Dávidnak, de Salamon halála után az északi törzsekkel Izrael országát alakította, amelyben oly nagy szerepet játszott, hogy a késő héber költészetben Efraim törzsének neve egész Izrael szinonimájaként is előfordul. Az északi héber törzsek birodalmának, Izrael országának Szargón asszír király által történt megsemmisítése után Efraim mint külön törzs eltűnik a történelemből.

8:1. jegyzet *Genes. 48.* – Ter 48,9–19.

9:2. jegyzet [1] Hogy Reménségünk és bizakodásunk, nem magunkban, hanem Istenben légyen: Sup. fol. 165. – *Istenben-való reménségről*, Pázmány 1636, 165–177.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 106 2020. 07. 29. 19:30

9:2. jegyzet [2] Az Alázatosságrúl, és Magunk isméretirül: Sup. fol. 42. 57. – *Az alázatosságrúl*, Pázmány 1636, 42–56; *Mely üdvösséges a' Magúnk-ismerése*, Pázmány 1636, 57–70.

9:2. jegyzet [3] A' Kevélységrül: Domin. xvj. post Pentecost. – Pünköst-utan XVI. vasarnap, *A kevélysegrűl*, Pázmány 1636, 978–989.

9:2. jegyzet [4] Az Imádságrúl: f. 639. – *Az imádságrúl*, Pázmány 1636, 639–653.

9:3. jegyzet Gen. 48. v. 5. – „Két fiad, aki Egyiptomban született neked, mielőtt eljöttem hozzád Egyiptomba, az enyém, Efraim és Manassze legyenek az enyémek, mint Ruben és Simeon." (Ter 48,5)

9:4. jegyzet Ibid. v. 13. 14. – „Majd fogta kettőjüket, Efraimot a jobbjára, úgyhogy Izraelnek a baljára esett, Manasszét pedig a baljára, úgyhogy Izraelnek a jobbjára esett, és odavitte őket. Izrael kinyújtotta jobbját és Efraim fejére tette, jóllehet ő volt a fiatalabb, balját pedig Manassze fejére – ugyanis keresztbe tette a kezét –, noha Manassze volt az idősebb." (Ter 48,13–14)

10:2–3 *Scio, fili mi, scio: sed frater ejus minor, major erit illo* – Pázmány fordítja: „Iól tudom, ugymond, édes fiam, jól tudom; de az öcse, az ki kisseb, nagyob lészen ö nallánál." (10:3–4); a *Vulgatá*ban: „Qui renuens, ait: Scio, fili mi, scio: et iste quidem erit in populos, et multiplicabitur: sed frater ejus minor, major erit illo: et semen illius crescet in gentes." (*Vulgata*, Gn 48,19) – „De atyja vonakodott, és így szólt: »Tudom, fiam, tudom, ő is néppé lesz, ő is hatalmas lesz. Öccse azonban hatalmasabb lesz, és utódai népek sokaságává válnak.«" (Ter 48,19)

10:5 Isainnis – Izájjal is; Izáj vagy Jessze. Betlehembe való efratita férfi, Dávid apja.

10:5–6 Saul megvetése után – Saul nem hajtotta végre az Úr parancsát, miszerint Amalek városában minden élőlényt el kell pusztítania, hanem meghagyta a király életét és megtartotta a szép, hízott állatokat. Az Úr Sámuel prófétán keresztül adta Saul tudtára, hogy Izrael királyságát tőle elveszi és egy nálánál jobbnak adja. Saul a zsidók első királya volt (Kr. e. 1047–1007), egyesítette Izrael tizenkét törzsét. Több sikeres hadjáratot is vezetett a filiszteusok ellen. A trónon Dávid követte, mivel a saját fia, Jonatán hamarabb meghalt. Dávid Saul lányát vette feleségül, így a király veje lett.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 107 2020. 07. 29. 19:30

Saul féltékenységből megpróbálta megölni, viszont neki Dávid kétszer is megkímélte az életét. (1Sám 15–26)

10:6 [1] Samuel – Sámuel próféta Izrael bírája, levita. Sikeresen harcolt a filiszteusok ellen. Ő kente fel Izrael első királyát, Sault, de annak istentelensége miatt elpártolt tőle, majd bukása után az ifjú Dávidot kente fel Izrael királyának. Róla nevezték el az ószövetségi *Sámuel könyvé*t.

10:6 [2] Isai fiainak – Izáj fiai: Eliáb, Abinadab, Samma v. Sima, Netáneel, Raddaj, Ocem és Dávid.

10:10 *Ne rescipias vultum ejus, quiniam abjeci eum* – Pázmány fordítja: „Ne nézd, ugymond, az ö arczúlattyát, se fel huzalkodot súgarságát, mert el vetettem ötet." (10:10–11); „Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturae ejus: quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea quae parent, Dominus autem intuetur cor." (*Vulgata*, 1Reg 16,7); „Az Úr azonban ezt mondta Sámuelnek: »Ne a külsejét és magas termetét nézd, mert hisz elvetettem. Isten ugyanis nem azt nézi, amit az ember. Az ember a külsőt nézi, az Úr azonban a szívet.«" (1Sám 16,7)

10:2. jegyzet *1.Reg. 16.* – Pontosabban 1Sám 16,1–11.

10:3. jegyzet *Luc. 18.* – Pontosabban Lk 18,9–14. Lásd 7:1. jegyzet.

11:2–3 *Sed frater ejus minor, major erit illo* – Pázmány másként fordítja, mint 1610-ben: „de az Öcse, mely üdővel kisseb, nagyob lészen a' Báttyánál." (11:3). Lásd 10:2–3.

11:5 Isten ki-vetette Sault a' Királyságból – Lásd 10:5–6.

11:10–11 Ne nézd arczúlattyát, mert el-vetettem őtet – Pázmánynál csak magyarul, a fordítást is az 1610-től különbözően hozza. Lásd 10:10.

11:5. jegyzet Ibid. v. 17. 18. – A 9:3. jegyzetben lévő locusra utalás. „Mikor József látta, hogy atyja a jobbját Efraim fejére tette, nem tetszett neki. Megfogta atyja kezét, hogy elvegye Efraim fejéről és Manassze fejére helyezze. Közben ezt mondta atyjának: »Ne úgy, atyám, hiszen ez az elsőszülött. Tedd jobbodat az ő fejére.«" (Ter 48,17–18)

11:6. jegyzet v. 19. – értsd: Ibid. v. 19. – A 9:3. jegyzetben lévő locusra utalás. „De atyja vonakodott, és így szólt: »Tudom, fiam, tudom, ő is néppé lesz, ő is hatalmas lesz. Öccse azonban hatalmasabb lesz, és utódai népek sokaságává válnak.«" (Ter 48,19)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 108 2020. 07. 29. 19:30

11:7. jegyzet 1.Reg. 16. v. 16. – pontosabban 1Sám 16,1. „Az Úr így szólt Sámuelhez: »Meddig akarsz még Saul miatt bánkódni, amikor elvetettem, hogy ne uralkodjék tovább Izrael fölött? Töltsd meg szarudat olajjal, és kelj útra. Menj el Izájhoz Betlehembe, mert a fiai közül szemeltem ki királyt.«" (1Sám 16,1)

11:8. jegyzet Ibid. v. 8. 9. 10. – „Akkor Izáj odaszólította Abinadabot, és Sámuel elé állította. De ő azt mondta: »Nem őt választotta ki az Úr.« Most Izáj Sammát állította elé, de megint azt mondta: »Nem őt választotta ki az Úr.« Izáj így bemutatta Sámuelnek hét fiát, de Sámuel így szólt Izájhoz: »Ezeket nem választotta ki az Úr.«" (1Sám 16,8–10)

11:9. jegyzet Ibid v. 11. – „Aztán Sámuel megkérdezte Izájt: »Mind itt vannak a fiaid?« »A legkisebb nincs itt – válaszolta –, a nyájat őrzi.« Sámuel erre meghagyta Izájnak: »Küldj el valakit, keresse meg, mert addig nem ülünk hozzá az áldozati lakomához, amíg itt nincs.«" (1Sám 16,11)

11:10. jegyzet Luc. 18. v. 9. – Pontosabban Lk 18,9–14. Lásd 7:1. jegyzet.

12:23 fontya – Itt: súlya; lásd Pázmány másik művében: „mivel Istennek más fontya vagyon, hogy-sem a' Világ piaczának"; *Hogy Ifiuságban kel az Isteni szolgálathoz kezdeni. Es, medgyenek a' kik későn kezdik?*, Pázmány 1636, 330.

12:24 [1] Bóldisar Király – Baltazár király (Bél-sar-uszur, Belsaccar; Kr. e. 552–541), Babilónia utolsó társuralkodója. Lakomáján használta azokat a templomi edényeket, melyeket Nebukadnezár hozott el Jeruzsálemből. Vétke büntetését egy látomás hirdette meg: kéz jelent meg előtte, mely titokzatos szavakat írt a falra („Mene, mene tekel ufarszin"). Csak Dániel tudta megfejteni a szavakat, melyek birodalma romlását és halálát jövendölték.

12:24 [2] hejánosoknak – hiányosoknak, nem teljes értékűek (megmérve könnyűnek bizonyuló) Lásd 12:4. jegyzet.

12:27 marhával – (ingó) vagyonnal; főleg arany, ezüst értéktárgy, kincs

12:4. jegyzet *Daniel. 5. vers. 27.* – „megmért a mérlegen és könnyűnek talált" (Dán 5,27)

13:24 [1] fontyában – Lásd 12:23.

13:24 [2] heánosok – Lásd 12:24 [2].

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 109 2020. 07. 29. 19:30

13:11. jegyzet Lásd 2.Cor. 11. v. 5. 23. – „Pedig gondolom, semmivel sem vagyok kisebb a »fő-fő apostoloknál.« Mert ha az ékesszóláshoz nem értek is, a tudásom megvan. Ezt különben minden tekintetben igazoltuk is előttetek. Vagy talán hibát követtem el, amikor magamat megaláztam, hogy titeket felmagasztaljalak, és ingyen hirdettem köztetek az Isten evangéliumát? Más egyházakat fosztottam ki, amikor tőlük támogatást fogadtam el, csak hogy nektek szolgálhassak. Amikor meg köztetek tartózkodtam, nem voltam senkinek terhére, akkor sem, ha szükséget szenvedtem. Ha valamiben hiányt szenvedtem, a Macedóniából jövő testvérek segítettek ki a bajból. Mindenképpen ügyeltem rá, hogy ne legyek terhetekre, s a jövőben is ügyelek. Krisztus igazságára mondom: ezt a dicsőséget Achája tájain sem vehetik el tőlem. Vajon miért? Talán mert nem szeretlek titeket? Isten a tudója! De amit eddig tettem, ezután is megteszem, nehogy alkalmat adjak azoknak, akik keresik a módot, hogy dicsekvésükkel hozzánk hasonlónak tűnjenek fel. Az ilyenek álapostolok, álnok munkások, akik csak a látszatát keltik annak, hogy Krisztus apostolai. S ez nem csoda, hiszen a sátán is a világosság angyalának tetteti magát. Nem nagy dolog tehát, ha a szolgái is az igazság szolgáinak akarnak látszani. Végük méltó lesz tetteikhez. Megismétlem: Ne tartson senki balgának! De ha mégis, akkor fogadjatok el úgy, mint a balgát, hogy egy kissé én is dicsekedhessem. Amit most mondok, nem az Úr szerint mondom, hanem mert dicsekvésre szántam el magam, mintegy balgaságomban. Olyan sokan dicsekszenek a test szerint, tehát én is dicsekszem. Hiszen ti, okos emberek, engeditek, hogy a balgák megnyerjenek benneteket. Eltűritek, ha valaki szolgává alacsonyít benneteket, ha kifoszt, ha kihasznál, ha fölétek kerekedik, ha arcul üt. Szégyenkezve vallom meg, hogy ilyesmire mi nem vállalkoztunk. De ha valaki dicsekedni mer – balgaként mondom –, merek én is. Zsidók ők? Én is. Izrael fiai? Én is. Ábrahám leszármazottai? Én is. Krisztus szolgái? Balgaság mondani, de mondom: én még inkább. Hiszen többet fáradtam, többször voltam börtönben. Módfelett sok verésben volt részem, sokszor forogtam halálveszélyben.” (2Kor 11,5–23)

13:12. jegyzet Vide sup. f. 67. – „Mert, *Nullum peccatum est, quod umquam fecerit homo, quod non posset facere alter homo, si Creator desit*; Valamely bűnbe eset valaki, azonba esnék akár-ki, ha Istentűl nem óltalmaztatnék.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 110 2020. 07. 29. 19:30

Azért, minden ember úgy szólhat magárúl, mint Szent Ágoston: *Ego omnia peccata mundi fecissem, nisi occasiones tu abstulisses. Si quid boni habui, a te recepi: si quando steti, per te steti: quando cecidi, per me cecidi; et semper in luto jacuissem, nisi tu me erexisses: semper cecidissem, nisi tu me sustinuisses*: Uram, e' világ bűneit mind én cselekedtem vólna, ha a' te óltalmad nem tartóztatot vólna. A' mi jó bennem vagyon, te-tőlled vagyon: ha mikor állottam, te erőddel állottam: mikor el-estem, magamtúl estem; és örökké sárban hevertem vólna, ha te fel nem emeltél vólna: és minekutánna fel-állattál, ismét mingyárt el-estem vólna, ha te nem tartottál vólna."; *Mely üdvösséges a' Magúnk-ismerése*, Pázmány 1636, 67.

13:13. jegyzet [1] Psal. 131. v. 1. – „Emlékezzél, Uram, kegyesen Dávidra, emlékezzél minden fáradozására!" (Zsolt 132,1)

13:13. jegyzet [2] Isai. 38. v. 3. – „»Emlékezz, Uram, hogy hűségesen és egész szívvel jártam színed előtt, és azt tettem, ami kedves neked.«" (Iz 38,3)

13:13. jegyzet [3] 2.Cor. 11. v. 23. cap. 12. v. 2. – „Krisztus szolgái? Balgaság mondani, de mondom: én még inkább. Hiszen többet fáradtam, többször voltam börtönben. Módfelett sok verésben volt részem, sokszor forogtam halálveszélyben. […] Tudok egy emberről Krisztusban, aki tizennégy évvel ezelőtt – testben-e, nem tudom, testetlenül-e, nem tudom, csak az Isten tudja – elragadtatott a harmadik égig." (2Kor 11,23, 12,2)

13:13. jegyzet [4] Iob, 29. maxime a versu 14. – Leginkább a 14. verstől. „Az igazságosságot ruhaként viseltem, jog és igazság volt köntösöm, süvegem. A vaknak úgy szolgáltam, hogy a szeme voltam, a sántának meg én voltam a lába. A szegény embereknek atyjuk voltam, s jövevények ügyét rendjén kivizsgáltam. Az istentelenek agyarát kivertem, foguk közül téptem ki a rablott holmit. Így szóltam magamban: »Büszkén halok meg, olyan magas korban, akárcsak a pálma. Gyökerem a víznek álljon mindig nyitva, és az ágaim közt harmat éjszakázzon! Dicsőségem legyen egyre ifjabb, és mindig újuljon meg kezemben az íj!« Meghallgattak és várakoztak rám, csöndben figyeltek, hogy hallják tanácsom. A beszédemre választ nem is adtak, felülről lefelé csurgott a szavam. Úgy várakoztak rám, mint nyári záporra, tavaszi esőért liheg így a szájuk. Rájuk mosolyogtam, hogyha elcsüggedtek, arcom sugárzását nem törhették meg. Megszabtam útjukat

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 111 2020. 07. 29. 19:30

és vezérük voltam, mint valami király, trónoltam körükben, és ahová tetszett, vezethettem őket." (Jób 29,14)

13:14. jegyzet Dan. 5. v. 27 Appensus, inventus minus habens. – „Thecel: appensus es in statera, et inventus es minus habens." (*Vulgata*, Dn 5,27), lásd 12:4. jegyzet.

14:17–18 eppületet kellyen venni – épülni, fejlődni kell

14:20 az üdö szenvedi – az idő engedi

14:5. jegyzet *Gal. 3. v. 1. et 33*. – Pontosabban Gal 3,3; a Galatákhoz írt levél csak 29 versből áll. „Ennyire értelmetlenek vagytok, hogy amit Lélekben kezdtetek, most testben akarjátok bevégezni?" (Gal 3,3)

14:6. jegyzet *1.Titum. 1. v. 19.* – Titusz helyett Timoteushoz írt első levél: „Tarts ki a hitben, és őrizd meg tisztán a lelkiismeretedet. Ezt néhányan elvesztették, s ezért a hitben hajótörést szenvedtek." (1Tim 1,19)

15:28 Sz. *Péter* – Szent Péter (†67?), apostol, Róma első püspöke, vértanú.

15:15. jegyzet *Propositio* – témafelvetés, főtétel

15:16. jegyzet Rom. 8. v. 28. – „Tudjuk azt is, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra válik, hiszen ő saját elhatározásából választotta ki őket." (Róm 8,28)

15:18. jegyzet Galat. 3. v. 1. et 33. – E tévesen feltüntetett locus alapján következtethetünk arra, hogy az 1636-os prédikáció megírása során Pázmány az 1610-ben megjelent nyomtatványt a kezébe vette. A következtetés gondolatmenete: a tézist „Sok és nagy botrankozások vóltak régen az Ecclesianak elsö viragában" (1610), illetve „Az Anyaszentegyháznak nem mostani kereszte az; hogy, sok és Nagy Emberek eseti, botránkozást szerzettek" (1636) két bibliai idézettel – az egyik: Gal 3,3; a másik: 1Tim 1,19 – illusztrálja Pázmány az 1610-es kiadásban. A nyomtatványban a margón [A3v] szorosan egymás alá nyomtatták a két idézet forrását. Az 1636-os kiadásban a két bibliai mondat közül csak a második (1Tim 1,19.) szerepel, de a margón az első idézet locusa olvasható, ráadásul pontosan abban a hibás alakban, ahogyan az az 1610-es kiadásban is szerepel. (Lásd 14:5. jegyzet) Ez a locuscsere (másolói hiba) csak úgy történhetett, ha Pázmány az 1610-es nyomatványból dolgozott, miközben a későbbi beszédet fogalmazta. A helyes locus tehát, ami a második bibliai idézet

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 112 2020. 07. 29. 19:30

forrása, és ami a vonatkozó szöveghelyhez tartozik: 1Tim 1,19: „ezért a hitben hajótörést szenvedtek."

15:19. jegyzet Ioan. 6. v. 66. – „Ettől kezdve tanítványai közül sokan visszahúzódtak, s többé nem jártak vele." (Jn 6,66)

15:20. jegyzet Vide sup. f. 85. *Lapsus Apostolorum.* – Az apostolok botlásai. „Hitetlenségbe esék Tamás, Urúnk fel-támadasárúl; Felsöb helynek tisztesség kivánasára ásítottak a' *Zebedéus* fiai; Boszú-álló haraggal gerjedeztek némellyek, mikor *Samáriá*t égetni akarák, mivel szállást nem adának nékik; Irígykedének azokra, kik Christus nevében csudákat cselekedtek; Fösvény, lopó, áruló, gyilkos vólt *Judas*, ki magát fel-akasztotta; Hamis esküvésbe esék Sz. *Péter*, mikor hittel és átokkal mondá, hogy Christust nem isméri: mind ennyi sok és nagy vétkeket, el-szenvedet Christus Apostolaiban, hogy ezek példájával a' bűnösöket kétségbe-eséstűl óltalmazná."; *Hogy a' Világ* úttya *veszedelmes: Azért, Christust kel, mint igaz Utat követnünk*, Pázmány 1636, 85.

16:7 Tertullianus – Quintus Septimius Florens Tertullianus (155 k.–225 k.) karthágói származású római író, a latin nyelvű keresztény próza egyik megteremtője, egyik legnagyobb hatású teológusa volt. 207 körül szakított a római egyházzal, és egy kis csoport, a tertulliánusok vezetője, majd a montanizmus híve lett.

16:7–10 *Solent quidem isti miriones, etiam de quibusdam personis ab haeresi captis, aedificari in ruinam. Quare illa, vel ille, fidelissimi, prudentissimi, et vsitatissimi in Ecclesia, in illam partem transierunt?* – Pázmány fordítja: „Szoktak ugyan (ugymond) ez illyen bámulólan almélkodók, némely eretnekségben eset személyekbölis, eppülny romlásokra. Ez, avagy amaz, kik fölötte hívek, eszessek, és nevezetessek vóltak az Ecclesiában, miért szakadtak ahoz az párthoz?" (16:10–13).

16:14 Vincentius Lirinensis – Lerinumi Szent Vince (Vincentius Lirinensis, Vincent of Lerins, †445 k.) egyházi író, korai keresztény írások gall származású szerzője. A korabeli eretnek irányzatokkal vitázott. Fő művében: *Adversus profanas haereseon novationes libellus vere aureus* (Lirinensis 1605), a korabeli eretnekekkel polemizál, összefoglalta a katolikus hit alapelveit és a dogmafejlődés útját. Magyar fordítása *Az igaz hit védelmében* címmel jelent meg 2011-ben (Lerinumi 2011).

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 113 2020. 07. 29. 19:30

16:26 helyesen baronállya be Tertullianus az ö beszédit – baronál→boronál; földet egyenget, elfed, befed, betakar – Pázmány más prédikációjában: „Igy szokot Isten bánni a' Hazugokkal. Mikor azt alíttyák, hogy el-fedezték, és bé-baronálták hamisságokat: orczájokra téríti Isten, és gyalázattal meg-ismérteti álnakságokat."; *Magister, scimus quia Verax es. Az Igazmondásrúl,* és *Hazugságrúl*, Pázmány 1636, 1094.; „A' Szántó-ember, hogy csűrbe-való Búzája teremjen, meg-égeti, fel-töri, meg-forgattya, ganéjozza, baronállya a' földet"; *A' Világi nyomoruságok Békeseges szenvedésérül*, Pázmány 1636, 682a.

16:7. jegyzet *Tertull. de Praescrip. cap. 3.* – Lásd Tertullianus, 1844, 3, 14–15.

16:8. jegyzet *Matth. 18. vers. 7.* – „Jaj a világnak a botrányok miatt! Elkerülhetetlen ugyan, hogy botrányok ne forduljanak elő, mégis jaj annak, aki botrányt okoz!" (Mt 18,7)

16:9. jegyzet *1.Corinth. 11. v. 19.* – „Kell is, hogy szakadás legyen körötökben, mert a megbízhatók csak így tűnnek ki közületek." (1Kor 11,19)

16.10. jegyzet *Matt. 24. v. 24.* – „Álpróféták és álkrisztusok fognak fellépni, és nagy jeleket és csodákat visznek végbe, hogy megtévesszék, ha lehet, még a választottakat is." (Mt 24,24)

17:2 Sz. *Pál* – Szent Pál apostol (†67 k.), eredeti neve Saul, 34 körül lett a keresztények üldözőjéből Krisztus követőjévé. Több missziós utat tett, végül Rómában szenvedett vértanúhalált.

17:2–3 *Hermógenes, Hymenaeus, Philétus,* söt, *Omnes qui in Asia sunt* – „Tudod, hogy az ázsiaik mind cserbenhagytak, köztük Figellusz és Hermogenész is." (2Tim 1,15) Hermogenész (gör. 'Hermésztől származó') Pál apostol kis-ázsiai kísérője, aki földijével, Figellusszal együtt cserbenhagyta őt. – Himeneuszról említést tesz Szent Pál mint hűtlen, hitszegő kereszténytől, aki a hitben hajótörést szenvedett. (1Tim 1, 20; 2Tim 2,17). – Filétusz tévtanító, akitől Pál óva intette Timóteust. Mint Himeneusz is, azt tanította, hogy a föltámadás abban áll, hogy az ember a keresztségben újjászületik, vagyis hogy a föltámadást nem valóságos, hanem misztikus módon kell értelmezni.

17:5–6 *Orígenes, Tertullianus, Hosius Cordubensis,* botránkoztató romlások jusson eszünkbe – Órigenész (185 k.–254 k.) görög nyelvű ókeresztény író,

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 114 2020. 07. 29. 19:30

a szentírási szöveg rekonstruálása mellett, szinte az egész *Bibliá*t kommentálta. Nézeteit, követőit több zsinaton is elítélték, végül eretnekség vádjával kiközösítették. – Tertullianus. Lásd 16:7. – Hosius Cordubensis (Hosius, Ossius; 257 k.–359) córdobai püspök. A Diocletianus-féle keresztényüldözés idején hitvalló. 300-ban részt vett az elvirai zsinaton. 313-tól Nagy Konstantin tanácsadója. 323-ban sikertelenül közvetített Alexandriai Szent Alexandrosz, alexandriai püspök és Arius között. II. Konstantin 357-ben Sirmiumba száműzte, és próbálta rákényszeríteni az ariánus hitvallás aláírására.

17:21. jegyzet 2.Tim. 1. v. 15. cap. 2. v. 17. – „Tudod, hogy az ázsiaik mind cserbenhagytak, köztük Figellus és Hermogenész is." (2Tim 1,15) – „s fecsegésük úgy terjed, mint a rákos daganat. Közéjük tartozik Himeneusz és Filétusz is." (2Tim 2,17)

18:14–19 *Si surrexerit in medio tui Prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, et praedixerit signum atque portentum; Et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur Deos alienos, quos ignoras, et seruiamus eis. Non audies verba Prophetae illius, aut somniatoris; quia tentat vos Dominus DEVS vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima vestra.* – Pázmány fordítja: „Ha, vgymond, támadand ti köztetek Proféta, az vagy az ki azt mondgya, hogy ö álmot látot, és jövendöl, jel az vagy csuda felöl; és meg tellyesedendik az mit szóllot; Ha azt mondandgya te neked: Mennyünk el, és kövessünk idegen Isteneket, az kik felöl semmit nem értettél, és szolgállyunk azoknak. Ne engedgy annak az Profeta beszédének, avagy álom latoénak; mert kisért titeket az ti Vratok Istentek, hogy nylván légyen, ha szeretiteké ötet az vagy nem, tellyes szívétekböl, és tellyes lelketekböl." (18:19–26) Lásd 18:11. jegyzet.

18:27 Moyses – Mózes (Kr. e. 13. sz.) Izrael legnagyobb prófétája. Általa szabadította meg Isten a népét az egyiptomi fogságból, kinyilatkoztatta a Törvényt és megkötötte a szövetséget. Az Ószövetség legfontosabb könyveinek csoportja a Pentateuchus (= öt részből álló könyvtekercs), amely Mózes öt könyvét (*Teremtés*, *Kivonulás*, *Léviták*, *Számok könyve* és a *Második Törvénykönyv*) tartalmazza.

18:11. jegyzet *Deut. 13. v. 1.* – pontosabban MTörv. 13,2–4 „Ha próféta vagy álomlátó támad körödben, s jelt mutat vagy csodát tesz előtted, és a jel

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 115 2020. 07. 29. 19:30

vagy csoda, amelyet mutat, megvalósul, közben azonban azt mondja: kövessünk más isteneket – olyanokat, akiket nem ismersz –, s imádjuk őket! ne hallgass az ilyen próféta vagy álomlátó szavára. Mert az Úr, a te Istened próbára fog tenni, hogy megtudja: csakugyan szívetek, lelketek mélyéből szeretitek-e az Urat, a ti Isteneteket." (MTörv 13,2–4)

18:12. jegyzet *Vide Lirinens. cap. 15. contra profanas Novit.* – Vide, azaz lásd, Lirinensis 1605, XV, 34–37.

20:10 Abrahám – Ábrahám, pátriarka, több szemita nép, elsősorban a zsidók ősatyja. A Kr. e. 2000–1700 között Szíria, Mezopotámia és Kánaán között vándorló félnomádok közül származott. Öccsétől, Náhortól az árámok származtak, Ábrahám és Hágár fiától, Izmaeltől pedig az izmaeliták. Sárától született fia Izsák, az ő fia pedig Jákob (Izrael), akinek az utódai az izraeliták. Ábrahám az Istenben való hit példaképe, öregkorában született gyermekét is hajlandó lett volna föláldozni az Úr szavára. A szövetségben az Úr megígérte, hogy az ő utódai közül fog származni a Megváltó. (Ter 22,1–19)

20:14 Arriustúl – Arius (Areiosz, Áriusz; 260 k.–336) pap, az arianizmus alapítója. Tanításának lényege, hogy a Fiú nem egylényegű az Atyával. Arius szerint az egyetlen örök létező Isten, aki nem lett sem teremtés, sem nemzés által. Ő ilyen értelemben az Atya, aki a világ teremtése céljából létet adott a Fiúnak, a Logosznak. A Fiú az idők előtt lett, közvetlenül az Atyától, ezért ő nem egyszerűen a teremtmények egyike, de nem is az Atya lényegéből való, ezért nem egylényegű, nem homoousziosz vele. A 16. század második felétől a szentháromság-tagadó (antitrinitárius) nézeteket feleleventő unitarizmus képviselőit nevezték ariánusoknak.

20:17 Császárt – I. Nagy Konstantin (Caius Flavius Valerius Aurelius Constantinus, 306–337), római császár. Nevéhez kötődik a 313-ban kiadott milánói ediktum (amely a Római Birodalomban elsőként tette törvényessé a keresztény vallást) és a 325-ben tartott első niceai zsinat, mindkettő fontos lépést jelentett a kereszténység elterjedésében.

20:20 kísirteteknek – kísértéseknek

20:13. jegyzet *Lirinens. cap. 6.* – Lirinensis 1605, VI, 13–16.

20:14. jegyzet *Lirinens. cap. 23.* – Lirinensis 1605, XXIII, 59–66.

21:22. jegyzet Lirin. contra Profanas Novitat. c. 23. – Lásd 20:14. jegyzet.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 116 2020. 07. 29. 19:30

21:23. jegyzet Euseb. l. 6. c. 1. – Eusebius 1857, VI, 1, 522.

22:3 [1] Leonídes – Leonidész (†202) Órigenész apja. Lucius Septimius Severus császár (193–211) keresztényüldözésének áldozata lett.

22:3 [2] Severus – Lucius Septimius Severus (146–211) római császár. Afrikai lovagrendi családból származott, Marcus Aurelius alatt lett szenátor. Az első császár, aki úgy gondolta, hogy a keresztény vallás veszélyessé vált az államra nézve. Alexandriában és Karthágóban keresztényüldözést rendelt el.

22:7 *Cave tibi, ne propter nos aliud quid cogites*. – Pázmány fordításában: „Meg lásd, ugymond, hogy mi érettünk valamit mást ne gondoly." (22:7–8).

22:19 Eusebius – Kaiszareiai Euszebiosz (Eseubius Caesariensis; 265–339) püspök, görög író, egyháztörténész. A Diocletianus-féle üldözés (303–305) miatt először Türoszba, majd Egyiptomba menekült. 313 körül lett Caesarea püspöke. Az ariánus vitában igyekezett kibékíteni a szembenálló feleket, s talán ennek a közvetítői szerepnek tudható be, hogy bensőséges viszonyba került Nagy Konstantin (306–337) császárral. Legismertebb műve a *Historia ecclesiastica* (Egyháztörténet). Magyarul: Euszebiosz 1983.

22:22 Nicéforus – Niképhorosz Kallisztosz Xanthoppoulosz (1256 k.–1335 k.) konstantinápolyi egyháztörténész, 18 könyvből álló egyháztörténete (*Ecclesiastica historia*) 610-ig mutatja be az eseményeket, Euszebiosz, Szókratész, Szózomenosz, Theodórétosz és Evagriosz munkáira támaszkodik.

22:15. jegyzet *Euseb. lib. 6. cap. 1.* – Lásd 21:23. jegyzet.

22:16. jegyzet *Niceph. lib. 5. c. 4.* – „Patre eius, sicuti diximus, vita per martyrium pro Christo defuncto, nondum prorsus septemdecim annos natus" Nicephorus, 1904, V, 4, 1075B. (Eltérés: a latinban alig tizenhét éves, Pázmánynál alig tizenhat.)

22:17. jegyzet *Euseb. citat. cap. 3.* – Pontosabban: 2. caput. A következő kiadás egyezik a Pázmány által idézettel: „*Cave tibi, ne propter nos aliud quid cogites.*" Eusebius 1570, 6. könyv, 2. caput, 75. Eusebius egyháztörténetének számos latin fordítása készült, melyekben a szöveghely eltér a Pázmánynál találhatótól. Eusebius 1857 kiadása Henricus Valesius

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 117 2020. 07. 29. 19:30

(Paris, 1659) fordításán alapszik: „Cave, mi pater, ne nostra causa sententiam mutes", ez eltér. Eusebius 1857, VI, 2, 523B.

22:18. jegyzet *Euseb. cit. cap. 2.* – Eusebius 1857, VI, 2, 522D–526D.

22:19. jegyzet *Euseb. ibi. cap. 3.* – Eusebius 1857, VI, 3, 526D–531A.

22:20. jegyzet *Euseb. c. 3.* – Lásd 22:19. jegyzet.

22:21. jegyzet *Niceph. lib. 5. cap. 5.* – Nikephorus 1904, V, 5, 1078C–1079B.

23:1 [1] *Origines*-nél – Lásd 17:5–6.

23:1 [2] *Leonides* – Lásd 22:3 [1].

23:2 *Sevérus* – Lásd 22:3 [2].

23:6–7 *Cave tibi, ne propter nos, aliud cogites* – Pázmány másként fordítja, mint 1610-ben: „Meg-lásd, hogy mí-reánk-nézve, mást nem gondoly." (23:7) Lásd 22:7.

23:24. jegyzet [1] Euseb. ibid. cap. 3. – Lásd 22:17. jegyzet.

23:24. jegyzet [2] Niceph. lib. 5. cap. 4. – Lásd 22:16. jegyzet.

23:25. jegyzet Euseb. ibid. cap. 2. – Lásd 22:18. jegyzet.

23:26. jegyzet Euseb. ibid. cap. 3. – Lásd 22:19. jegyzet.

23:27. jegyzet Euseb. ibid. – Lásd 22:19. jegyzet.

23:28. jegyzet Niceph. li. 5. cap. 5. – Lásd 22:21. jegyzet.

24:1–2 Plutarcusokat, Serenusokat, Heraclideseket, Basilideseket – Órigenész tanítványairól Eusebius *Historia ecclesiastica* műve mint „mártír tanítványokról" emlékezik meg. Plutarkhosz Órigenész első mártírhalált halt tanítványa. – Serenus Órigenész tanítványa, vértanú. – Héraklidész püspök, vértanú. – Baszilidesz gnosztikus volt Kr. u. 1. században.

24:12–13 *Ex ore ipsius non tam verba, quam mella fluxisse videantur* – Pázmány fordítja: „Az ö szajából nem annyéra beszéd, mint méz láttassék folyny" (24:13) Lirinensis 1605, XXIII, 61.

24:22. jegyzet *Lirinens. cap. 23.* – Lirinensis 1605, XXIII, 59–66.

24:23. jegyzet *Lib. 6. cap. 8. et 19.* – Eusebius 1857, VI, 8, 535B–538C; Eusebius 1857, VI, 19, 562B–571A.

24:24. jegyzet *Lib. 6. cap. 22.* – Eusebius 1857, VI, 8, 574C–575A.

24:25. jegyzet *Euseb. lib. 6. cap. 8.* – Eusebius 1857, VI, 8, 535B–538C.

25:12 *Ex ore ipsius, non tam verba, quam mella fluxisse videantur* – Pázmány fordítja: „az ö szájából, nem szók, hanem édes mézek folytanak." (25:12–13) Másként fordítja, mint 1610-ben, lásd 24:12–13.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 118 2020. 07. 29. 19:30

25:29. jegyzet Lirin. cap. 23. – Lásd 24:22. jegyzet.

25:30. jegyzet Euseb. lib. 6. c. 8. 16. – Eusebius 1857, VI, 8, 535B–538C; Eusebius 1857, VI, 16, 554C–558D.

25:31. jegyzet Lirin. ibid. – Lirinensis 1605, XXIII, 61.

25:32. jegyzet Euseb. l. 8. c. 22. – Pontosabban 6. könyv, lásd 24:24. jegyzet.

25:33. jegyzet Euseb. l. 6. c. 8. – Lásd 24:23. jegyzet.

25:34. jegyzet Lirin. ibid. – Lásd 24:22. jegyzet.

26:4 *Si surrexerit Propheta in medio tui, etc.* – Pázmány fordítja: „Ha támadand Profeta ti köztetek, etc." (26:4–5) Lirinensis 1605, XV, 35.

26:8–9 *ita Ecclesiae Doctores recipere, ut non cum Doctoribus Ecclesiae fidem deserant* – Pázmány fordítja: „Vgy venny az Ecclesianak Tanitóit, hogy az Tanitókkal az Ecclesia hitit el ne hadgyák" (26:9–10). Lásd 63:28–65:1.

26:15 Hieronymus – Szent Jeromos (Sophronius Eusebius Hieronymus; 340 k.–420 k.) latin nyelven alkotó ókeresztény író, az egyházatyák egyike. A *Biblia* latin nyelvre fordítója.

26:16 Sz. Cyprianus Martyr – Sanctus Thascius Caecilius Cyprianus (Szent Ciprián, 200/210–258) Karthágó püspöke, vértanú, egyházatya. Szent Ágoston előtt a legtekintélyesebb latin teológus. Retorikát tanult, a hagyomány szerint keresett ügyvéd és neves szónok volt. 245–246 körül tért meg, 248–249-ben választották Karthágó püspökévé.

26:17 Notariussának – jegyzőjének

26:18 *Da Magistrum* – Pázmány fordítja „Hosza, ugymond, az Mestert." (26:18–19)

26:19–29 igazán mondotta Lirinensis – Pázmány a következő latin szöveget fordítja magyarra: „Sed et Tertulliani quoque eadem ratio est: nam sicut ille apud Graecos; ita hic apud Latinos nostrorum omnium facile princeps judicandus est. Quid enim hoc viro doctius; quid in divinis atque humanis rebus exercitatius? Nempe omnem philosophiam, et cunctas philosophorum sectas, auctores, adsertoresque; sectarum, omnesque; eorum disciplinas, omnem historiarum ac studiorum varietatem, mira quadam mentis capacitate complexus est. Ingenio vero nonne tam gravi ac vehementi excelluit, ut nihil sibi pene ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine irruperit, aut pondere eliserit? Jam porro orationis suae laudes

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 119 2020. 07. 29. 19:30

quis exsequi valeat? Quae tanta, nescio qua, rationum necessitate concerta est, ut ad consensum sui, quos suadere non potuerit impellat: cujus quot pene verba, tot sententiae sunt: quot sensus, tot victoriae. Sciunt hoc Marciones, Apelles, Praxeae, Hermogenes, Judaei, Gentiles, Gnostici caeterique: quorum ille blasphemias multis ac magnis voluminum suorum mollibus, velut quibusdam fulminibus, evertit." Lirinensis 1605, XXIV, 67–68.

26:27 [1] Marcionokat – Markión (80 k.–150 k.) kis-ázsiai kereskedőből lett eretnek hitszónok, aki egy több mint 300 évig élt eretnek egyházat alapított, számos hívővel az egész akkori Római Birodalom területén. *Antitézisek* című könyvében az Ó- és Újszövetség közti ellentmondásokat gyűjtötte össze. Azt akarta bizonyítani, hogy a zsidók Istene egy nyomorúságos világ teremtője, aki nem lehet azonos Jézus irgalmas Atyjával.

26:27 [2] Appelleseket – Apellész (Apelles; 2. sz.) ókeresztény gnosztikus író, Markión tanítványa. Főként Alexandriában működött, de megfordult Rómában is. Vitatta Mózes könyveinek igazságát és Istentől való eredetét.

26:27 [3] Praxeásokat – Praxeász (150 k.–213 k.), monarchiánus, aki azt vallotta, hogy Krisztusban az Atya istensége emberré lett és szenvedett; egyúttal buzgó ellensége volt a montanistáknak. Kis-Ázsiából származott, tanait 190 táján kezdte terjeszteni Rómában.

26:27–28 Hermogeneseket – Lásd 17:2–3.

26:28 Gnosticusokat – Gnosztikusok, a gnoszticizmus hívei és hirdetői. A gnózis (= tudás) sajátos formáját hirdető vallási irányzat a Kr. u. 1–3. században. Vallották, hogy az ember igazi szellemiségére vonatkozóan üdvözítő tudás birtokában van. A gnoszticizmus szerint a világot kettősség (dualizmus) jellemzi, ontológiai szakadékkal elválasztott ellentétek állnak egymással szemben: a világban a világosság és a sötétség, az emberben a pneumatikus elv és az anyagi elv.

26:26. jegyzet *Cap. 23.* – Lirinensis 1605, XXIII, 60. A latin szöveg nem egyezik meg szó szerint: „se cum Ecclesiae Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiae fidem deserere debere."

26:27. jegyzet *De Praescr. cap. 3.* – „Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?" Tertullianus, 1844, 3, 15A.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 120 2020. 07. 29. 19:30

26:28. jegyzet *Lib. 2. c. 2.* – „Haec Tertullianus, vir legum Romanarum peritissimus et inter Latinos scriptores celeberissimus." Eusebius 1857, II, 2, 139C.

26:29. jegyzet *Epist. ad Magnum Oratorem* – „Hieronymus senkit élesb elméiü tudós embernek nem mond" (26:15–16) „Quid Tertulliano eruditius, quid acutius?" Hieronymus 1845, 668.

26:30. jegyzet *Cap. 24.* – Lirinensis 1605, XXIV, 66–70.

27:18 *Da Magistrum* – Pázmány fordítja: „Adhadsza a' Mestert." – Adhadsza: add ide. 1636-ban eltérően fordítja, lásd 26:18.

27:27–28 *Marciont, Apellest, Práxeast, Hermógenest, a' Gnosticusokat* – Lásd 26:27 [1]; [2]; [3]; 17:2–3; 26:28.

27:35. jegyzet Euseb. l. 2. Histor. c. 2. – Lásd 26:28. jegyzet.

27:36. jegyzet Hierony. epi. ad Magnum. – Lásd 26:29. jegyzet.

27:37. jegyzet Lirin. contra Profanas Novitates. c. 24. – Lásd 26:30. jegyzet.

28:27 közönséges és régi hitet – az általánosan elterjedt római katolikus vallást

28:31. jegyzet *Lirinensis cap. 25.* – Lirinensis 1605, XXV, 70–73.

29:3 *Osius Cordubensis* esete – Lásd 17:5–6. Lásd Baronius 1609/III, 793–795, XV–XVIII.

29:4 Nagy *Constantínus* Császár – Lásd 20:17.

29:5 Elsö *Nicaenum Conciliom* – Az első niceai zsinat, mely az első egyetemes zsinat volt, 325. május 20-tól július 25-ig tartott. Az arianizmus elítélésére hívta össze Nagy Konstantin. A pápa, I. Szilveszter (314–337) csak képviselőket küldött. Az egész birodalomból kétszázötvennél több püspök gyűlt össze. Arius tizenhét követője élén személyesen védte tanait, vele szemben az ankürai Markellosz, az antiochiai Eusztathiosz püspökök és az alexandriai Szt. Atanáz diakónus képviselték a krisztológiát. Ők dolgozták ki a niceai hitvallást, amelyet a császár birodalmi törvényként kihirdetett. Ariust kiközösítették, majd száműzték, az arianizmust elítélték.

29:6 [1] *Sárdica* – Sardica (Serdica), ókori város. 344-ben egyetemes zsinat székhelye, melyen Hosius, córdobai püspök (Lásd 17:5–6) elnökölt. Attila elpusztította. Romjai Szófia mellett találhatók.

29:6 [2] *Alexandria* – 323-ban córdobai Hosius elnöklete alatt az arianus Kolluthus ellen tartottak Alexandriában zsinatot.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 121 2020. 07. 29. 19:30

29:6 [3] *Elibertis* – Elibertinum, Elvira (Granada) 300 körül az itt tartott zsinaton hozták Nyugaton a cölibátusról az első törvényt.

29:7 [1] *Neocaesarea* – Neo Caesarea (Niksar) 314-ben egyetemes zsinatot tartottak itt.

29:7 [2] *Arelatum* – Arles, 353-ban egyetemes zsinatot tartottak itt.

29:10 *Szeremi* gaz Gyölekezetben – sirmiumi gaz gyülekezetben – Az erőszakos és ariánus érzelmű II. Constantius (337–361) császár Hosiust (lásd 17:5–6) hithűsége miatt 357-ben Sirmiumba száműzte. Itt a méltatlan bánásmód annyira megtörte a csaknem százéves aggastyán erejét, hogy aláírta a második sirmiumi ariánus szellemű hitvallást. Halála előtt azonban visszavonta az aláírást.

29:22 *Júdas* – Iskarióti Júdás bibliai személy, a Jézus által választott tizenkét apostol egyike. Ő árulta el Jézust ellenségeinek, majd halálra ítélését követően fölakasztotta magát. Ő volt az apostolok pénztárosa, harminc ezüstért árulta el Jézust, Máté, Márk és János evangéliuma szerint kapzsiságból, Lukács szerint megszállta a sátán. Az utolsó vacsorán Jézus egyértelműen utal Júdásra mint árulójára. Az elfogására küldött csapatnak Júdás csókkal mutatta meg, hogy kit kell elfogniuk. (Mt 26,21–24; Mk 14,10–11; Lk 22,3–69; Jn 12,6)

29:38. jegyzet Baron. An. 357. – A 357. év leírása: Baronius 1609/III, 789–818. Hosius Cordubensisre a XV–XVIII. fejezetek vonatkoznak. (Baronius 1609/III, 793–795). Pázmány összefoglalása (29:3–29:13) a XVIII. fejezetre támaszkodik (Baronius 1609/III, 794–795).

29:39. jegyzet [1] Matt. 18. v. 7. – Lásd 16:8. jegyzet.

29:39. jegyzet [2] 1.Cor. 11. v. 19. – Lásd 16:9. jegyzet.

29:40. jegyzet Matt. 24. v. 24. – Lásd 16:10. jegyzet.

30:10 szürüiérül – Szérű, elsimított terület, ahol a learatott gabonát összegyűjtik, kicsépelik, majd szalmakazalba építik.

30:24 Galata béliekhez – Galáciaikhoz, Kis-Ázsia északi részén elterülő Galácia lakosaihoz (galatákhoz). Szent Pál apostol 56–57-ben írt levelet a galatáknak, (*Galatáknak írt levél*) indítéka, hogy judaisták érkeztek Galáciába, s a mózesi törvényt (főleg a körülmetélést) rájuk akarták kényszeríteni. A galatákat megtévesztették ezek a tévtanítók, ezért írta Szent Pál a levelet éles, fölháborodott hangon.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 122 2020. 07. 29. 19:30

30:25 mannajától – A manna (harmatkása, égi kenyér) az a titokzatos, égből hullott eledel, amely a pusztában vándorló zsidóságot táplálta. (Kiv 16,4–35; MTörv 8,3–16; Neh 9,20; Zsolt 78,24). A bibliai szöveg szerint, amikor a zsidók először meglátták a csodás táplálékot, így kiáltottak fel: *man hu*, vagyis *mi ez*? A mán valójában az apró, édes bogyókat termő tamariszkuszféle sémi neve.

30:25–26 AEgyptusbéli pár hagymában, és foghagymában – Egyiptombeli póréhagymában és fokhagymában. Lásd Pázmány *Keresztyéni Felelet* című művében: „*a poganiok moggiara, kik Isten gianant tizteltek minden teremptet allatot, mely öket seghitette, es nekik haznalt vgimint a Napot, Csillagot, söt, mégh a Földet, es a Paar hagimatis*." Pázmány 1607/2016, 215:22–24. A póréhagyma eddig ismert legkorábbi hazai említése 1738-ból való. (TESz III, 255.) Pázmány tehát több mint száz évvel korábban említi.

30:26–28 *Licet nos, aut Angelus de caelo evangelizet vobis, praeter quam quod evangelizavimus vobis; anathema sit.* – Pázmány fordítja: „Hogy ha szinte mi, ugymond, avagy az mennyei Angyal hirdetne néktek valamit, az kívül, az mit hírdettünk ti néktek; Atok légyen." (30:28–32:1)

30:32. jegyzet *1.Corinth. 11. v. 19.* – Lásd 16:9. jegyzet.

30:33. jegyzet *Matth. 16. v. 18.* – „Én is mondom neked: Péter vagy, erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui sem vesznek rajta erőt." (Mt 16,18)

30:34. jegyzet *1.Timoth. 3. v. 16.* – „hogy ha késném is; tudd, hogyan kell viselkedned Isten házában, amely az élő Isten egyháza, az igazság oszlopa és biztos alapja." (1Tim 3,15)

30:35. jegyzet *Gal. 1.* – Lásd a prédikáció mottóját, Gal 1,8.

32:2 [1] *Licet ego* – Pázmány fordítja: „Ha szinte én".

32:2 [2] *Licet nos* – Pázmány fordítja: „Ha szinte mi".

32:3 [1] András – Szent András (†60), apostol, Szent Péter testvére, Keresztelő Szent János tanítványa volt. Kis-Ázsiában, Thrákiában és Görögországban hírdette az igét, Achaiában X alakú keresztre feszítették.

32:3 [2] Iános – Szent János (15 k.–100 k.) apostol, evangélista és a *Jelenések könyvé*nek szerzője.

32:19–21 *O Timothee, depositum custodi: devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae; quam quidam promittentes, circa*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 123 2020. 07. 29. 19:30

fidem exciderunt. – Pázmány fordítja: „O Timothee, az nállad le töttet, meg örizd: el tavosztatván az szóknak szentségtelen uyságit, és az hamis nevezetü tudománynak ellenvetésit; mellyet némellyek igírvén, az hittül el estek." (32:21–29).

32:36. jegyzet Lirinens. cap. 12. – Lirinensis 1605, XII, 30.

32:37. jegyzet *1.Tim. 6.* – Pontosabban 1Tim 6,20–21. „Timóteus, őrizd meg a rád bízott kincset. Kerüld a világias, üres fecsegést, az áltudomány ellenvetéseit, amelyeket némelyek átvettek, és el is tévelyedtek a hittől. Kegyelem veletek!" (1Tim 6,20–21)

34:5 hanyását – felforgatását, elhagyását

34:14 *Depositum custodi* – Lásd 32:19–21.

34:38. jegyzet *Lirinens. cap. 26.* – Lirinensis 1605, XXVI, 73–76.

34:39. jegyzet *Lirinens. cap. 27.* – Lirinensis 1605, XXVII, 76–78.

36:23 szent Ferencz – Assisi Szent Ferenc (Giovanni di Bernardone; 1181–1226) a ferences rend megalapítója, valamint Itália, az állatok, a kereskedők és a természet védőszentje. 1201-ben, mikor Assisi hadba indult az ellenséges Perugia ellen, ő is csatlakozott a harcoló csapatokhoz. 1203-ban tért haza betegen, majd ezután változott meg, szakított addigi életével. 1209-ben Ferenc elvezette tizenegy első követőjét Rómába, és a pápa engedélyét kérte egy új rend megalapításához, ezt meg is kapta III. Ince pápától (1198–1216). 1228. július 16-án IX. Gergely pápa (1227–1241) szentté avatta, és a következő napon letette az Assisi Szent Ferenc bazilika alapkövét.

36:25 harmincz garason – Lásd 29:22.

36:26 Thábor hegyén – Tábor-hegy, 568 méter magas hegy Palesztinában, Jézus Krisztus színeváltozásának helye. Jézus felvitte magával Pétert, Jakabot és Jánost a Tábor hegyére, és a szemük láttára elváltozott, arca fénylett, ruhája ragyogott, megjelent előttük Mózes és Illés. Az Úr hangját hallották, amint azt mondta: „Ez az én szeretett fiam". (Mt 17,1–9; Mk 9,1–9; Lk 9,28–36)

36:27–28 taméntalan – töméntelen, nagyon sok

36:40. jegyzet *Luc. 10. vers. 17.* – „A hetvenkét tanítvány nagy örömmel tért vissza. »Uram – mondták –, nevedre még az ördögök is engedelmeskedtek nekünk.«" (Lk 10,17)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 124 2020. 07. 29. 19:30

38:9–10 patvárkodásival – perlekedéseivel

38:10 excipiálny – óvást tenni, fellépni

38:16 [1] az keresztyén hit ellen való dühösködését – Utalás Szent Pál viselkedésére a damaszkuszi fordulat előtti időből.

38:16 [2] szent István – Szent István (Kr. u. 1 k.–36/40 k.) az első keresztény vértanú. Egyike volt a jeruzsálemi keresztény közösség első hét diakónusának (egyházi szolgálatokat teljesítő személy), akiket a hívők Kr. u. 36-ban az apostolok segédeivé választottak. A jeruzsálemi görög nyelvű zsinagóga elöljárói bíróság elé állították, és amikor itt is nyíltan hirdette Jézus istenségét, a nép megrohanta, kihurcolta a városból és agyonkövezte. A kapu, amelyen végső útjára indult, Jeruzsálemben ma is az István-kapu nevet viseli.

38:21 ki feselhet – varrás kifeslik, ezáltal láthatóvá válik, vagyis kiderülhet

38:22 poenitentia tartás – bűnbánat

38:24 sommába foglallyam – összegezzem

38:31 habahurja – hebehurgya, felületes, kapkodó

38:32 balvanyozásit – Bálványimádás (gör-lat. idololatria), valamely teremtmény istenként való tisztelete, bűn az első parancsolat („Uradat Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!”) és a vallásosság erénye ellen.

40:1 latrabbat – bűnösebbet

40:11 bolyokáskodot – esztelenkedett, bolondozott (Czuczor–Fogarasi, I, 724); bolyókás: félkegyelmű, féleszű (EMSzT, I, 991–992).

40:18 hetetszaki dobzodással – hetedszaki (= egy hétig tartó) tobzódással

40:20 Veresmarthi Mihaly – Veresmarti Mihály (1572–1645). Katolizálása után hitvitázó író. Református családból származott, Tolnán és Debrecenben tanult. 1604-ben Forgách Ferenc püspök katolikus ellenes beszédei miatt bebörtönöztette, s itt Bellarmino könyvét adták kezébe. Fogságából Bocskai hadai szabadították ki. 1605–08 között prédikátor volt Komjátiban. Hosszas lelki vívódás után 1610-ben katolizált, ebben Pázmány hatása is érvényesült. Vágsellyén lett plébános, majd pozsonyi kanonok, 1627-től bátai apát. 1610-ben kezdte írni fő művét, *Megtérése históriáját*, amely 1634 körül készült el. Ebben konverziójának lelki folyamatát is feltárja. Pázmány biztatására fordította le Leonardus Lessius belga jezsuita hitvédelmi művét, *Tanácskozás címmel* (*Consultatio,* 1609), majd ennek további

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 125 2020. 07. 29. 19:30

kiadásait (1612, 1640) kibővítve, az elleniratokat cáfolva adta ki. Martinus Becanus német jezsuita két írását (*Epistola,* 1619; *De fide Deo servanda,* 1611) is lefordította. Az *Intő s tanító levél* bátai híveit kívánta erősíteni katolikus hitükben (Bitskey 2011). Tordai János ellenpéldája a prédikációban. A Veresmartiról szóló leírás (40:20–34) mintha a *Megtérése históriájá*nak rövid summája lenne.

42:9–10 orszag gyölésekor – Az 1608. szeptember 29-re Pozsonyba összehívott országgyűlésről van szó.

42:10 Kiralyunk – II. Mátyás (1608–1619) a Habsburg-ház osztrák ágából származó főherceg, 1608-tól Magyarország királya.

42:11 [1] Raczkövi Ambrus – Ráczkövi Ambrus katolikus pap volt, akit a Bocskai-felkelés alatt a protestánsok megkínoztak, ezért elhagyta felekezetét. 1608-ban az őszi pozsonyi országgyűlés alatt a protestánsok szerették volna, ha nekik prédikál, de Pázmány hatására attól elállt, sőt visszatért a katolikus hitre. Tordaival szemben pozitív példaként említi Pázmány a prédikációban.

42:11 [2] Bocskai üldözesében – Bocskai István (1557–1606) Bihar vármegye főispánja, Erdély fejedelme 1605 és 1606 között. Amikor 1602-ben Bocskai István tiltakozott Basta tábornok rémuralma ellen, a Habsburgok perbe fogták, Prágába internálták, és csak két év múlva engedték el.

42:28 Palatinus Vramhoz – nádor uramhoz – Thurzó György (1567–1616) a Bocskai István vezette felkelés ideje alatt mindvégig hű maradt a Habsburg-házhoz. 1609. december 7-én választották nádorrá.

44:2–3 egy heján harmincz esztendeje, az miúlta Thordait én ismérem – Pázmány – állítása szerint – 29 éve, azaz 1581 óta, vagyis tizenegy éves kora óta ismerte Tordait.

44:7 Christus tagadókkal – unitáriusokkal – Elvetették Krisztus istenségét, és csak mint közbenjáró megváltót, messiást és bírót tisztelték.

44:8 ptrüsögetéssel – ciripeléssel

44:9 Erdély háborúban – Báthory Andrást (1563–1599) 1599-ben erdélyi fejedelemnek választották, akit Vitéz (II) Mihály (1593–1600) havasalföldi vajda megtámadott és le is győzött, császári helytartóként vette birtokába Erdélyt, amelyet önállóan akart birtokolni, s 1600 tavaszán kiterjesztette

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 126 2020. 07. 29. 19:30

uralmát Moldvára is. Még abban az évben az erdélyiek fellázadtak ellene, és Miriszlónál legyőzték őt.

44:15 Szombatba – Nagyszombatban

44:16 Fiscálisnak – ügyvédnek

44:20 ismét tünék eggyet – ismét változott

44:21 *Omne trinum perfectum* – Pázmány fordítja a latin proverbiumot: „harmadszor válik el az dolog".

44:33 ebelkedését meg esménylette valá – kutyálkodását (álhatatlanságát) megismételte

46:2 visza tolyaték – visszatolaték; visszaviteték

46:7 szugolódtak, és sápolódtak – zúgolódtak és sopánkodtak

46:12 *Climactericus* esztendeje – válságot, fordulatot hozó éve

46:16 Nagy Bodog Aszony nap – Nagyboldogasszony napja, Szűz Mária mennybevételének ünnepe, augusztus 15.

46:22 szabolászta – zabolázta, megfékezte

46:22–23 az kuvaszból szalannát nem csinálhatny, akár mint persellyékis – A rossz természet ellen nem lehet küzdeni; „kutyából nem lesz szalonna" perzseléssel sem.

46:30 patientiájok – türelmük

48:2 Szent Agoston – Hippói Szent Ágoston (Aurelius Augustinus, 354–430) püspök, egyháztanító, latin egyházatya. Pázmány egyik leggyakrabban idézett ókeresztény forrása. Anyja, Szent Mónika sokat imádkozott érte – sikerrel –, hogy bűnös életéből megtérjen. Ágoston 387-ben megkeresztelkedett, 391-ben pappá, majd 395-ben hippói püspökké szentelték.

48:7 grádicsán – lépcsőjén

48:24–25 egy únomba ment el – ugyanúgy

48:41. jegyzet [1] Gal. 5. v. 21. – „gyilkosság, részegeskedés, tobzódás és ezekhez hasonlók. Mint már előbb mondtam, most ismét kijelentem: Akik ilyeneket művelnek, nem öröklik Isten országát." (Gal 5,21)

48:41. jegyzet [2] 1.Cor. 5. v. 11. cap. 6. v. 10. – „Most azonban ezt írom nektek: Ne érintkezzetek azzal, akit testvérnek hívnak, de kicsapongó, kapzsi, bálványimádó, átkozódó, részeges vagy rabló. Az ilyennel ne is étkezzetek együtt." (1Kor 5,11) – „sem tolvaj, sem kapzsi, sem részeges, sem átkozódó, sem rabló nem örökli Isten országát." (1Kor 6,10)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 127 2020. 07. 29. 19:30

48:42. jegyzet August. lib. 4. de Bapt. c. 20. – Augustinus, XLIII,1865, VII, 4, 20, 171–172.

50:4 doblotta – dobta, juttatta

50:25 társálkodasárúl az ördöggel – Lásd Kovács 1993.

50:43. jegyzet *Ephes. 5. vers. 3.* – „Kicsapongásról és egyéb tisztátalanságról vagy kapzsiságról szó se essék köztetek, ahogy a szentekhez illik." (Ef 5,3)

50:44. jegyzet *Actor. 19. vers. 19.* – „A bűbájosok közül sokan könyveiket is elhozták, és mindenki szeme láttára elégették őket." (ApCsel 19,19)

52:2 Mahomet Alcoránnyát – Mohamed próféta (Mahomet, Muhammad, 570–632) az iszlám vallás legfőbb prófétája. Az általa alapított iszlám az évszázadok folyamán világvallássá fejlődött, követői a mohamedánok, muszlimok. A *Korán* neve az eredetiben: al-Qur'ān, mely a középkori latin fordításokban még Alcoran formában jelent meg, ugyanis a *Korán* az arab nyelvben határozott állapotban álló főnév, vagyis a szót az al- határozott névelő előzi meg.

52:17 circalmot – kört, rajzot

52:17–18 padimontomon – pádimentumon, padlón

54:9–10 az mit szent Cyprianus, es Tertullianus mondának – Cyprianus mondását szorosabban követi Pázmány. Lásd 54:46 [1]; [2].

54:10–11 Az polyvát, nem az búzát ragadgya el az szél – Lásd 54:46. jegyzet [1]; [2].

54:45. jegyzet *Tertull. Praescrip. Cap. 2.* – „In pugna pugilum et gladiatorum plerumque non quia fortis est incit quis aut quia non potest vinci, sed quoniam ille qui victus est nullis viribus fuit:" (Tertullianus 1844, 2, 14A) Pázmány fordítja: „Mint szinte, ugymond, az baynakoknak viadallyában, gyakorta nem azért lészen valamely gyözödelmes, hogy igen erös vólna; de miért hogy annak az ki meg gyözetet, semmi ereje nem vólt:" (54:4–7)

54:46. jegyzet [1] *Cypria. de vnit. Eccl. n. 30.* – Cyprianus szövege: „Triticum non rapit ventus nec arborum solida radice fundatam procella subvertit. Inanes paleae tempestate jactantur, invalidae arbores turbinis incursione evertuntur." Cyprianus 1568, tomus II., 255. Ez a kiadás nincs caputokra osztva. Egy későbbi kiadásban a 9. caputban található meg az idézett részlet: Cyprianus 1844, 9, 507A. Pázmány tolmácsolása: „Az polyvát, nem

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 128 2020. 07. 29. 19:30

az búzát ragadgya el az szél: az meg rögzöt gyökéren állapodot erös fát, le nem ontya az fergeteg". (54:10–11)

54:46. jegyzet [2] *Tertull. Praescr. c. 3.* – „Avolent quantum volent paleae levis fidei quocumque afflatu tentationum." (Tertullianus 1844, 2, 15B) „Röpködjenek, amennyit akarnak a kísértés mindféle fuvallatában kishitű szalmaszálak" (Tertullianus 1986, 417.). Pázmánynál a következő sor kapcsolható ehhez az idézethez: „Az polyvát, nem az búzát ragadgya el az szél." (54:10)

54:47. jegyzet *Rom. 8. v. 28.* – „Tudjuk azt is, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra válik, hiszen ő saját elhatározásából választotta ki őket." (Róm 8,28)

54:48. jegyzet *Augustin. Epist. 137.* – „Ad quid enim aliud sedent isti, et quid aliud captant, nisi ut quisquis episcopus, vel clericus, vel monachus, vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, iactent, contendant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi cum aliqua maritata invenitur adultera, nec projiciunt uxores suas, nec accusant matres suas" (Augustinus, XXXIII, 1865, LXXVIII, 6, 270–271) Pázmánynál magyarul: „Mi végre ülnek ugymond, ezek egyébre le, és micsodán incselkednek egyében, hanem hogy ha valamely Püspök, vagy Pap, vagy Barát, vagy Apácza el esendik, az többitis mind ollyannak hídgyék lenny, noha mind ki nem jelenhetnekis?" (54:22–25) Lásd 55:41. jegyzet.

55:16 sérödgyünk – sérüljünk

55:41. jegyzet August. Epist. 137. – 1636-ban ugyanazt másképp írja Pázmány, mint korábban (Lásd 54:48. jegyzet.): „Kik, ugy-mond, mihent valamely Püspöknek, Papnak, Barátnak, vagy Apáczának esetit hallyák: ottan azt itílik, hogy a' többik mind hasonlók, csak hogy ki nem nyilatkozik mindenik gonoszsága." (55:23–25) Folytatása, ami 1610-ben nem szerepel: „Et tamen etiam ipsi cum aliqua maritata invenitur adultera, nec projiciunt uxores suas, nec accusant matres suas" (Augustinus, XXXIII, 1865, LXXVIII, 6, 271) A folytatásban 1636-ban, magyarul: „Ha szomszédgyok Feleségének házasság-törését hallyák: mi az oka, hogy, magok Feleségérűl, vagy édes Annyokrúl azt nem itílik, hogy ezek-is latrok, noha ki nem tudódik fesletségek?" (55:27–29)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 129 2020. 07. 29. 19:30

57:5 *Noe* Bárkajánál – Noé (Noah) bibliai ősatya, az Úr parancsára épített bárkával túlélte a vízözönt. Szem, Jáfet és Kám apja, a szőlőművelés meghonosítója. Lásd Ter 6–9.

57:6 *Dávid* – Dávid (Kr. e. 11. sz.–Kr. e. 965) Júdea és Izrael királya (Kr. e. 1004–965), az egységes Izrael megalapítója. Izáj legkisebb fia, a Messiás előképe, zsoltárok szerzője.

57:17 *Lucifer* – Az Isten ellen fellázadt angyalok feje, a Sátán.

57:19 Szent *Péter* Hajójából – az Anyaszentegyházból

57:42. jegyzet Deut. 13. v. 1. – pontosan Deut 13,2–5. Lásd 18:14–19; 18:11. jegyzet.

57:43. jegyzet Lirinens. c. 15. contra Profan. Novitates – Lirinensis 1605, XV, 34–37.

58:23–30 *Malos, necesse est primo tolerare, ne forte non corrigantur; nec excludi facile possunt, nisi prius fuerint tolerati. Qui fit desertor tam sancti propositi, et reus voti non redditi; cum inde exierit, fit vituperator et maledicus, et dicit ea sola, quae quasi se pati non potuisse asseverat, et aliquando vera. Quales illi? Invidi, et litigatores, avari. Ille illud ibi fecit; et ille illud ibi fecit. o male, quare taces bonos? quos tolerare non potuisti jactas; qui te malum toleraverunt taces? etc.* – Pázmány a latin szövegrészlet elé írta a zsoltárkommentár összefoglalását magyarul: „miképpen az Anyaszentegyházban, ugy az szent szerzetekben, elegy vannak az jók az gonoszakkal; Es azt nem kel itílnünk hogy ez világon oly gyölekezet légyen; melyben gonoszak ne legyenek, de az gonoszak terhét, el kel sokkáig viselny, várny kel, probálny kel, mert meg jóbbúlnak gyakran az kik eléb el veszteknek láczának valá." (58:19–23).

58:49. jegyzet *Aug. in Psal. 99.* – Lásd Augustinus, XXXVII, 1865, 1279.

60:5 Ieremias – Jeremiás Izrael népének egyik legnagyobb prófétája, Kr. e. 645 körül született papi családból Jeruzsálem környékén. Júdea országának legzaklatottabb időszakában élt, amikor Nebukadnezár kiterjesztette uralmát Palesztinára és elhurcoltatta a zsidókat. A róla elnevezett ószövetségi könyv a *Biblia* egyik népszerű olvasmánya.

60:50. jegyzet [1] *Augustin. Epist. 137.* – „Simpliciter autem fateor caritati vestrae coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire coepi: quomodo difficile sum expertus meliores quam

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 130 2020. 07. 29. 19:30

qui in monasteriis profecerunt; ita non sum expertus peiores quam qui in monasteriis ceciderunt" (Augustinus, XXXIII, 1865, LXXVIII, 9, 272.) Pázmány magyarul: „igen vélte [Szent Ágoston], találtatnak szentebbek, és jámborbak azoknál, az kik Istenesül élnek az Clastromban: de viszontag, az gonoszságban el általkodottabbak sincsenek azoknál, az kik az Clastromokban el esnek". (60:2–4)

60:50. jegyzet [2] Exemplum in Mopsuesteno, bis Monacho Sozom. li. 8. cap. 2. – Mopsuestiai Theodorosz (350–428) püspök, görög egyházi író. Lásd Sozomenus 1864, 1515B.

60:50. jegyzet [3] Baron. Ann. 328. – A 328. év leírása: Baronius 1609/III, 425–436. Az ide vonatkozó, 60:50. jegyzet [1] tartalmazza ezt a hivatkozást *Augustin. Epist. 137.* Baroniusnál is szerepel, Baronius 1609/III, 435, XXXIII.

60:51. jegyzet *Ierem. 24. vers. 1.* – „Az Úr a következő látomásban részesített: Két fügével telt kosár állt az Úr temploma előtt. Ez akkor történt, amikor Babilon királya, Nebukadnezár, Jeruzsálemből fogságba hurcolta Jechonját, Jojakim fiát, Júda királyát és vele együtt Júda főembereit, s a kovácsokat meg a többi mesterembereket is Babilonba." (Jer 24,1) A történet folytatása: „Az egyik kosárban nagyon finom füge volt, olyan, amilyen a korán érő füge szokott lenni; ám a másikban nagyon rossz füge volt, szinte ehetetlen. Az Úr akkor így szólt hozzám: »Mit látsz, Jeremiás?« Így feleltem: »Fügét látok; egyrészt jót, nagyon jót; másrészt rosszat, egészen rosszat, olyat, hogy meg sem lehet enni.« Erre az Úr ezt a szózatot intézte hozzám: Ezt mondja az Úr, Izrael Istene: Amint jó ez a füge, ugyanolyan jóakarattal törődöm majd Júda száműzötteivel, akiket elküldtem erről a helyről a káldeusok földjére. Feléjük fordítom tekintetem, hogy jót tegyek velük, és visszahozom őket ebbe az országba. Mert fölépíteni akarom őket, nem lerombolni; elültetni őket, nem kigyomlálni." (Jer 24,2–6)

60:52. jegyzet *Psalm. 57. vers. 11.* – „Örüljön az igaz, ha látja a megtorlást, lábát fürössze a gonoszok vérében!" (Zsolt 58,11)

60:53. jegyzet *1.Tim. 1. vers. 19.* – „Tarts ki a hitben, és őrizd meg tisztán a lelkiismeretedet. Ezt néhányan elvesztették, s ezért a hitben hajótörést szenvedtek." (1Tim 1,19)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 131 2020. 07. 29. 19:30

60:54. jegyzet *Rom. 1. v. 21.* – „mert fölismerték az Istent, mégsem dicsőítették Istenként, s nem adtak neki hálát, hanem belevesztek okoskodásaikba és érteni nem akaró szívük elhomályosult." (Róm 1,21)

62:5–6 Oséas Próféta – Ozeás (Izrael, Kr. e. 8. sz. eleje–Kr. e. 730 k.) kisprófféta, a kánoni sorrendben az első. Tanítása népe iránti szeretetét és Jeremiás hatását tükrözi. A róla elnevezett ószövetségi könyv tartalmazza beszédeit, prófétálását.

62:55. jegyzet *Eccles. 19. v. 1.* – „Aki így él, soha nem lesz gazdag, aki a keveset megveti, az mindent elveszít." (Sir 19,1)

62:56. jegyzet *Ose. 5. v. 1.* – „Halljátok, papok, figyelj, Izrael háza; hallgass ide, királyi ház, mind, akik a jogrend őrei vagytok! Kelepcévé lettetek Micpában, kifeszített hálóvá fenn a Táboron." (Oz 5,1)

62:57. jegyzet *Iob. 34. v. 30.* – Károli *Bibliá*ban: „Hogy képmutató ember ne uralkodjék, és ne legyen tőre a népnek." (Jób 34,30) Szent István Társulat által kiadott *Biblia*: „s mert a gonosztevőt a balszerencse hálójára bízza." (Jób 34,30) *Vulgata*: „Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi." (Job 34, 30) Lásd 71:17.

63:24 fondáltatot – fundáltatott, alapíttatott

63:27 *Portae Inferi non praevalebunt adversus eam.* – Pázmánynál: „a' Pokol ereje és csalárdsága, az Igazság tanitásában meg nem ejtheti" (63:26–27).

63:28–65:1 *Ita Ecclesiae Doctores recipiamus, ut non cum Doctoribus Ecclesiae fidem deseramus* – Pázmány a latint szöveget is kissé módosítva idézi, annak megfelelően másként is fordítja, mint 1610-ben: „úgy böcsüllyük az *Ecclesia* Doktorit, és Vezérit, hogy ö-véllek-eggyüt, az *Ecclesia* Hitit el ne hadgyuk." (65:1–2) Lásd 26:8–9.

63:44. jegyzet Matt. 16. v. 18. – „Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam." (*Vulgata*, Mt 16,18) „Én is mondom neked: Péter vagy, erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui sem vesznek rajta erőt." (Mt 16,18)

65:24 *Licet ego* – Pázmány másként fordítja 1636-ban: „Ha szinte én-magam". Lásd 32:2 [1].

65:24–25 *Licet Nos* – Pázmány másként fordítja 1636-ban: „Ha mí *Apostolok* minnyájan". Lásd 32:2 [2].

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 132 2020. 07. 29. 19:30

65:45. jegyzet Lirinen. c. 22. cont. Profan. Novitates. – Lirinensis 1605, XXIII, 60. Az idézet a 23. caputban található.

65:46. jegyzet Tertull. de Praescrip. c. 3. – „Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?" (Tertullianus, 1844, 3, 15A.) Pázmány fordítja: „Mert, Nem a' Személyekből kel a' Hitet meg-próbálni, hanem a' Hitből a' személyeket" (65:2–3)

65:47. jegyzet Lirin. c. 25. contra Profanas Novitates. – „Quae cum ita sint, ille est verus et germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui divinae religioni, qui catholicae fidei nihil praeponit: non hominis cujuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non Philosophiam: sed haec cuncta despiciens, et in fide fixus, et stabilis permanens, quidquid universaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum credendumque; decernit: quidquid vero ab aliquo deinceps uno, praeter omnes vel contra omnes Sanctos novum et inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere." (Lirinensis 1605, XXV, 70–71.) Pázmány magyarul: „Csak azt kel igaz és valoságos Keresztyénnek tartani; a' ki, senki méltoságát, szeretetit, elméjét, és ékesen-szollását, a' Közönséges Anyaszentegyháznál fellyeb nem böcsülli: De, mind ezekről szemeit el-fordítván, a' mit ért hogy régen, és közönségesen tanítot és követet az *Ecclesia*, tekélletesen azt hiszi: a' mit pedig egy akár-ki, a' Régi Szentek-ellen, Újat, és az-elöt hallatlant hirdet, azt nem Hithez és Isteni tisztelethez, hanem kísértethez tartozónak isméri." (65:7–13)

65:48. jegyzet Galat. 1. v. 8. – Lásd 8:8.

67:11 *Depositum custodi, profanas vocum novitates devitans* – Pázmány magyarázza, többféleképpen is fordítja: „Jól őrizzed a' nállad le-tétetet Tudományt: az-az, a' mi reád bízatot, nem a' mit magad találtál; a' mit vettél, nem a' mit gondoltál; a' hozzád-vitetet, nem a' tőlled-koholtatot Igazságot, meg-tarcsad. Ne légy Ujonnan-szerző, hanem őriző; Ne légy Kezdő, hanem követő, a' Hit dolgaiban. A' Közönséges Tudomány, úgy maradgyon nállad, a' mint hívségedre bízatot" (67:11–16). Lásd 67:49. jegyzet.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 133 2020. 07. 29. 19:30

67:20 *Calvinus* – Jean Calvin (Kálvin János; 1509–1564) a svájci reformáció vezéralakja. Genfben hozta létre saját egyházát, a reformáció róla elnevezett ágának alapítója.

67:24 *Depositum* – letét

67:25 *Profanas vocum novitates devita* – Pázmány fordítja: „a' Szóknak szentségtelen Ujságit, el-távoztassuk." (67:26)

67:49. jegyzet 1.Tim. 6. v. 20. – „Timóteus, őrizd meg a rád bízott kincset. Kerüld a világias, üres fecsegést, az áltudomány ellenvetéseit." (1Tim 6,20). Lásd 32:37. jegyzet.

67:50. jegyzet [1] Lásd oda fellyeb, f. 280. et seq. – „Ezt az Anyaszentegyháznak győzhetetlen erejét, más hasonlatossággal adgya előnkbe Christus. Fondamentomúl tészi, hogy, bolond a'ki Házat fövenyen éppít: mert a' szelek, esők, és folyó-vizek, künnyen felforgattyák alkotmányát. Az-után azt igéri, hogy ö nem éppít földön, hogy allyát meg-áshassák; sem fövenyen, vagy jégen: hanem, *Super Petram aedificabo Ecclesiam meam*, Kő-sziklára rakja és éppíti *Ecclesiá*-ját; a'végre, hogy, ha belé ütköznek a' habok, meg ne mozdíthassák annak fondamentomát, hanem inkáb a' habok romollyanak-el. Es fogadást tészen, hogy, *Portae inferi non praevalebunt adversus eam*; Erőt, hatalmat, gyözedelmet, nem vészen a' Pokol rajta, bár minden erejét és hatalmasságát, mely az ö kapuján ki-jöhet, ellene bocsássa-is. Hová lehet ennél világosb igéret? hová lehet ennél az Isten mondasánál állandób erősség? Ha az Isten nem hazudhat; ha az Igazság meg nem csalhat; ha Christus álnakságot nem mondhat: *Portae inferi non praevalebunt*, meg nem győzheti, le nem dőjtheti, el nem fogyathattya az Ördög ereje azt az *Ecclesiát*, mellyet Christus földön-létében éppített. Szent Pál, ezen Igazságot két mondással vastagíttya: Eggyüt azt írja; hogy az Anyaszentegyház, *Est Columna, et firmamentum Veritatis*; Oszlopa, és erőssége az Igazságnak. A' *Darius* három elmés Komornyiki, sok vetekedéssel visgálák, és vítaták, Mi vólna erősseb mindeneknél? Eggyik azt állatta, hogy a' Bor: mert meg-győzi, és lábárul le-veri a' Királyokat. Második azt mondotta, hogy a' Király leg-hatalmasb. *Zoróbabel*, az Aszonyembert ezeknél hatalmasbnak mutatta: de azzal fejezte mondását; hogy *Super omnia vincit Veritas*, mindenek-felett, gyözedelmes az Igazság. Ezen állának-meg az egész *Persiai* Bőlcsek; és azt kiálták:

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 134 2020. 07. 29. 19:30

Veritas praevalet; hogy az Igazság nyertes. mert, noha ideig elrejtetik, de ki-verdődik, és győzedelmet vészen ellenkezőin."; *A' Christus Hajója, az Igaz Ecclesia, győzhetetlen*, Pázmány 1636, 280.

67:50. jegyzet [2] Et fo. 285. – „Eggyiket, azt tanúllyuk; Hogy ezek a' mostani Új Gyölekezetek, mellyek a' Romai Vallásnak eggyességétűl el-szakadtak, akár *Augustai* és *Helveciai Confessió*-nak, akár *Lutherista* és *Calvinista* vallásnak, akár-mi egyébnek neveztessenek, nem igaz *Ecclesia*k: nem a' győzhetetlen Hajóba-valók. Mert, *Luther* Márton-elöt, ezer és töb esztendők forgásában, nem hogy egy Ország, vagy Váras, de csak egy ember sem vólt, ki a' Hit dolgában, és Egyházi rend-tartásban, azt követte és tanította vólna, a'mit *Luther* Ezer öt-száz tizen-hét esztendőben, kezde elsöben egyedűl hirdetni. Hánnyák-fel az Egyházi és Világi historiákat: forgassák-fel, minden régi üdők folyásában történt dolgokat: olvassák-által minden irásit az élemetes embereknek: tekíncsék-meg az Országok és Városok szabadságit, törvényit, szokásit, elsö fondamentomit: és ne többet, csak eggyet mutassanak, a'ki valaha ezt az ö Vallásokat, hitte és követte vólna; a'ki ennek óltalmáért, egy csep vérért ontotta vólna; a'ki ennek hirdetésére, egy Templomot éppítet vólna, egy Iskolát fundált vólna. *Quis? Ubi? Quando?* Nevezzék-meg, ki vólt annak neve? hol lakot? mely üdőben élt?"; *A' Christus Hajója, az Igaz Ecclesia, győzhetetlen*, Pázmány 1636, 285.

69:9–10 kössük az Igazság Oszopához elménket – „hogy ha késném is; tudd, hogyan kell viselkedned Isten házában, amely az élő Isten egyháza, az igazság oszlopa és biztos alapja." (1Tim 3,15)

69:11 Polyvák – pelyvák – A pelyva a gabonaszemeket borító, cséplés kor leváló, hártyavékony levélkék tömege, melyet a szél messzire széthord.

69:12 *Miriones* – Pázmány fordítja: „bámulólan álmélkodók".

69:14–17 *Ex iis hominibus Haeretici fiunt, qui, etiamsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent: Cum autem foris sunt, plurimum prosunt; non verum docendo, sed ad verum quaerendum et aperiendum Catholicos excitando* – Pázmány így tolmácsolja: „Azok esnek-ki az *Ecclesiá*-ból, kik benn-maradván-is el-vesztek vólna; Es sok-képpen hasznos az ö ki-menetelek" (69:17–18). Hasznosságuk abban rejlik, hogy a katolikusokat az igazság keresésére és feltárása ösztönzik. Lásd 69:54. jegyzet.

69:23 terjéket – ópium tartalmú pép kígyómarás ellen; gyógyszer

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 135 2020. 07. 29. 19:30

69:51. jegyzet 1.Tim. 3. v. 16. – „Megvallottan nagy dolog az istenfélő élet titka: Aki megjelent testben, igazolást nyert lélekben. Az angyaloknak megjelent, a pogányoknak hirdették. Világszerte hittek benne, s felvétetett a dicsőségbe." (1Tim 3,16)

69:52. jegyzet Matt. 16. v. 18. – „Én is mondom neked: Péter vagy, erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui sem vesznek rajta erőt." (Mt 16,18)

69:53. jegyzet Tertull. Praescript. c. 3. – Lásd Tertullianus, 1844, 3, 15C.

69:54. jegyzet Aug. tom. 1. Libr. de Vera Religion. c. 8. – Augustinus, XXXIV, 1865, VIII, 129.

69:55. jegyzet Supra, f. 295. – „Az Isteni Bőlcseségnek fényességét ki-mutattyák, és meg-ismértetik azok a' Jók, mellyek az Eretnekségből áradnak. Mert, Elsőben; Ollyan az Eretnekség az *Ecclesiá*-nak, mint az erős *Purgatio*; melynek, noha ízetlen keserüsége vagyon, de hatalmason ki-tisztít minden rothadot veszedelmes nedvességeket. Ollyan mint a' csép, és erős szél, mely a' szalmától és polyvától a' Búzát ki-tisztíttya. Fárasztya valóban, űtögeti, és hánnya az *Ecclesiá*t az Eretnekség: de el-ragadván az úndok tagokat, tisztíttya az *Ecclesiá*t. mert, *Purgamenta Ecclesiae sunt Haeretici*; az Anyaszentegyház ganéja és hulladékja az Eretnek; mellyet ki-vetvén gyomrából, tisztábban marad: mint a' Tenger, a' rútságokat ki-hányván. Másodszor; Az Anyaszentegyháznak eggyességében maradot Hívek, az Eretnekségekkel, fel-ébrednek, és mind erkőlcsökben, 's mind tudományokban nagyob vigyázásokkal vannak. Mert, miképpen a' hoszszú békeség idején, kevés vigyázás vagyon a' Várasra, hanem ki-ki házánal kedvére lakik; de ha az ellenség jő, a' kapukat bé-tészük, a' romlot falokat újíttyuk, a' bástyákat erőssíttyük, éjjel nappal vigyázásban vagyunk: úgy az Anyaszentegyház fiai, mint egy mély álomból fel-serkennek, mihent Eretnekség támad: erkőlcsöket meg-jobbíttyák: igyekezeteket a' tudományokra fordíttyák, hogy fegyverek légyen, mellyel óltalmazzák az Igazságot. Így láttyuk mí üdőnkben, miólta az Eretnekségek támadának, egy Várasban töb túdós emberek vannak, hogy-sem az-elöt egész Országokban. Es, miképpen a'kik merígyes helyen vannak, szorgalmatosban óltalmazzák egésségeket: úgy az Eretnekségek-közöt, szorgalmatosbak a' Hívek lelkek óltalmában, hogy-sem a'hol Tévelygések nem

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 136 2020. 07. 29. 19:30

találtatnak. Ugy hogy, az Eretnekséget igazán Köszörű-kőnek mondhatytyuk; mellyet az Ördög azért támaszt, hogy élit ki-vonnya, és meg-tompítcsa az Anyaszentegyház tudományának, és tekélletes erkőlcsének: de az Isten bőlcsesége, arra fordíttya, hogy élesítcse, és hegyesítcse az ö Jegyesének tudományát, és tekélletességét. Harmadszor; Virágoztattyák az Anyaszentegyház tudományát az Eretnekségek. Mert az Isten bőlcsessége azt cselekeszi, hogy, a' mely igaz Tudományt az Eretnekség el akar temetni, világosban fényeskedgyék annak-utánna: Es, a'mint Sz. Agoston szól; *Multa ad fidem Catholicam pertinentia, dum Haereticorum callida inquietudine exagitantur; ut adversus eos defendi possint; et confiderantur diligentius, et intelliguntur clarius: et ab adversario mota quaestio, discendi existit occasio*: Az Anyaszentegyház vallásának részei, mikor az Eretnek csalárdságok nyughatatlanságával háborgattatnak; hogy ellenek óltalmaztathassanak, szorgalmatosban visgáltatnak: világosb értelemre hozatnak: úgy hogy az ellenség kérdése, tanuságnak ok-adása légyen. Vallyon (ugy-mond ezen Szent Agoston) a' Szent Háromságrúlvaló tudomány, nem fényesb-e az-ólta, hogy ezt ostromlani kezdé *Arrius*? A' Penitencziárúl, hol vólt ollyan világos tanúság, mint minek-utánna *Novátus* támadá? Valamíg a' Visza-keresztelők nem bolondoskodtak, a' Keresztségrűl-való tudomány ennyire nem fényeskedet. Valamíg *Pelagius* nem szeleskedet, a' Szabad-akaratnak, és az Isteni Malasztnak erejét, annyíra ki nem magyarázták. *Ita per multiplicem gratiam Salvatoris, etiam quod inimicus in permiciem macbinatur, Deus convertit in adjutorium*: Igy az Isten bőlcsesége és Jó-vólta, azt-is az Anyaszentegyház javára fordíttya, a'mit az ellenség annak rontására gondolt."; *Miért szenvedi Isten az Eretnekségek konkolyát,* Pázmány 1636, 295–296.

69:57. jegyzet Rom. 8. v. 28. – „Tudjuk azt is, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra válik, hiszen ő saját elhatározásból választotta ki őket." (Róm 8,28)

71:2 a Próféta mondása-szerént – Zakariás próféta, az ószövetségi *Zakariás könyvé*nek szerzője, kispróféta. Első fellépése a Kr. e. 520. év végére tehető, tevékenysége három évig tartott.

71:15–16 *Dabo tibi Regem in furore meo* – Pázmány fordítja: „néha haragjában ád Vezéreket előnkbe". (71:16)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 137 2020. 07. 29. 19:30

71:17 *Regnare facit Hypocritam, propter peccata populi* – Pázmány fordítja: „a' Népek vétkeért, kép-mutató az Elöttök-járó." (71:18)

71:58. jegyzet Zach. 11. v. 2. – „Jajgass, cédrus, mert ledőlt a cédrus: elestek a hatalmasok. Jajgassatok Básán tölgyei, mert kivágták a járhatatlan erdőt." (Zak 11,2)

71:59. jegyzet 1.Reg. 16. v. 1 – „Az Úr így szólt Sámuelhez: »Meddig akarsz még Saul miatt bánkódni, amikor elvetettem, hogy ne uralkodjék tovább Izrael fölött? Töltsd meg szarudat olajjal, és kelj útra. Menj el Izájhoz Betlehembe, mert a fiai közül szemeltem ki királyt«." (1Sám 16,1) Lásd 10:6 [1].

71:60. jegyzet Vide supra, fol. 293. – „Minek-utánna, *A facie malitiae collectus est Justus*, a' következő romlások- és botránkozások-elöt el-szedi Isten az Igazakat: továb mégyen haragja. Es, a'mely Tartományra akarja szabadítani a' Sátant, hogy az Eretnek konkollyal meg-vesztegesse: annak gond-viseletlen, tudatlan, rest, aluszékony és alkalmatlan Pásztorokat ád; kik, sem életek példajával, sem tudományok fényességével, sem gond-viselések vígyázasával, Tiszteknek meg nem felelnek. Ezek, a'kikről Isten azt mongya: *Dabo tibi Reges in furore meo*; hogy, haragjában oly Gond-viselőket ád, kik romlást szereznek: és, a'mint Szent Jób-nál olvassuk; *Regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi*; a' Népek bűneiért, kép-mutató emberekre bízza az Elől-járást."; *Miért szenvedi Isten az Eretnekségek konkolyát,* Pázmány 1636, 293.

71:61. jegyzet Oseae, 5. v. 1. – Lásd 62:56. jegyzet.

71:62. jegyzet Oseae, 13. v. 11. – „Adtam neked királyt haragomban, de elveszem indulatomban." (Oz 13, 11)

71:63. jegyzet Iob. 34. v. 30. – Lásd 62:57. jegyzet.

73:9–13 *Eos pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit: Contra nos vero, eo vehementius incitatur, quo ex corde nostro expellitur. Hoc in seipso Dominus figuravit; quia Diabolum, non nisi post Baptisma, se tentare permisit: ut innueret, quod Membra ejus postquam ad DEUM proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent.* – Pázmány így adja vissza: „A' kik engedelmesek az Ördögnek, nem szükség hogy azokat csalogassa: hanem a' kik ellene-állanak, azokat ostromollya." (73:13–15) Lásd 73:65. jegyzet.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 138 2020. 07. 29. 19:30

73:19 Sz. *Gergely* – I. Nagy Szent Gergely római pápa (590–604), a négy nagy nyugati egyházatya egyike. A középkor egyik legnagyobb hatású egyházi vezetője, akinek uralkodása alatt a népvándorlás zavarai közepette megerősödött a keresztény vallás. Megreformálta az egyház felépítését, megújította a liturgiát, gyűjtötte és formálta a később róla elnevezett gregorián énekeket.

73:22 Fundanus András – A legenda szerint egy zsidó ember Róma felé tartva, miközben beesteledett, betért Apolló templomába éjszakára, s mivel álmatlanság gyötörte, láthatta az ördögök éjjeli gyülekezetét, melyben az egyik gonosz Fundanus András püspök elcsábítását mesélte el.. Fundanus ünnepnapja november 6. Lásd Gregorius 1862, III, 7, 229–233. Önálló fejezet szól a Pázmány által leírtakról.

73:64. jegyzet [1] Supra, f. 343. – „Azért írja Szent *Agoston*, és *Jerónimus*; hogy, Ha oly szent vagy mint *Dávid*, oly Bőlcs mint *Salamon*, oly erős mint *Sámson*; azzal el nem kerűlöd a' Fajtalanság nyilainak lövőldözésit. Paradicsomból, Aszony-ember ejté-ki az embert. Vitézeb Bajnak az Anyaszentegyház táborában nem vólt Szent *Pál*-nál, Szent *Agoston*-nál, Szent *Jerónimus*-nál, Szent *Benedek*-nél, Szent *Ferencz*-nél: Ezeknek-is gondot adot a' Bujaság izgatása. Panaszolkodik Szent Pál, és szabadúlást kíván, *a stimulo Carnis, qui colaphizat*; a' Testnek esztenezésétűl, mely őtet arczúl csapdossa. Es testének lelkével-ellenkező indúlatit érezvén, Bóldogtalannak nevezi magát, a' szűnetlen baj-vívásért. Szent *Agoston* sírva említi, hogy nem túd kifeselni a' testi kivánságok köteléből. Szent *Jerónimus*, Lelki fájdalmával panaszolkodik; hogy, *Horrebant sacco membra deformia; et squalida cutis, situm AEthiopicae carnis obduxerat: Quotidie lachrymae: quotidie gemitus, etc. Ille igitur ego, qui ob gehennae metum, tali me carcere damnaveram, saepe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis; et mens desideriis aestuabat, etc*. Bőjtökkel fonnyasztot testében-is, illetlen kivánságok lángoltak: és noha teste a' pusztában lakot, de gondolattya sokszor a' Romai leányok tánczát nézte. Szent *Benedek*, mezítelen testét sűrű tövisben szaggatta; Szent *Ferencz*, havak-közzé fagylalta: hogy a' Bujaság indúlatit óltanák, és ki-gyökereznék. Nincs azért oly Szerzetes szent rekesz, melyben ez a' kísértet bé ne lopja magát. Nincs oly Istenes ember, kit meg ne próbállyon. Sőt, mivel az Ördög a' leg-job falatokat kivánnya, *Cibus ejus electus*; a' Pusztai

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 139 2020. 07. 29. 19:30

vadakat kedvesben vadászsza; *Venatio Leonis, Onager in Eremo*: és nem annyíra gondol egyéb itallal, mint az Igéret földének Jordán-vizével. Innen vagyon, hogy azokat inkáb ostromollya a' Bujaságra, kik Istennek kedvesb szolgálattyára igyekeznek: *Et fortissimi quique interfecti sunt ab ea*; Es néha, a' testi lelki vitézek-közzűl, leg-erőssebbeket meg-ejtett a' testi gyönyörűség. Mert ennek, nem csak külső izgatói, hanem testűnkbe gyökerezet taplói és gerjesztői vannak: mellyek nem csak kisztetik, hanem, *abstrahunt*, ugyan utánnok vonszák akaratúnkat."; *A' Buja Fajtalanságnak vészedelmességéről,* Pázmány 1636, 342–343.

73:64. jegyzet [2] Supra, f. 396. – Lásd Pázmány beszédét: *Az Ördögi kísértetekről,* Pázmány 1636, 396–404.

73:65. jegyzet Greg. in c. 33. Iob, lib. 24. c. 7 – Az idézet helye: Gregorius 1857, XXIV, 11 [recte VII], 301C–D. Vagyis a Jób könyvének 33. fejezetéhez írt kommentár 24. könyvének 11. [helyesen 7.] fejezete.

73:66. jegyzet Greg. 3. Dialog. c. 7. – Gregorius 1862, III, 7, 229B–232A.

73:67. jegyzet 1.Cor. 10. v. 14. – „Ezért, kedveseim, kerüljétek a bálványimádást." (1Kor 10,14)

73:68. jegyzet Luc. 9. v. 62. – „Jézus így válaszolt: »Aki az eke szarvára teszi kezét és hátrafelé néz, nem alkalmas az Isten országára.«" (Lk 9,62)

75:1 *Loth* Feleségéről – Lót a bibliai genealógiában Hárán fia, Ábrahám unokaöccse. Szodomában élt, Ábrahám segítségével kiszabadult a négy szövetséges király fogságából és igaz volta miatt elkerülte Isten igazságos ítéletét, amely Szodomát sújtotta. Felesége sóbálvánnyá változásának története minden bizonnyal önálló eleme a hagyománynak, mely a Holt-tengertől délnyugatra látható sóoszlop népies magyarázataként keletkezhetett. (Ter 19,26)

75:12–13 vondogallyák – vonogatják, húzzák

75:69. jegyzet [1] Luc. 17. v. 32. – „Gondoljatok Lót feleségére!" (Lk 17,32)

75:69. jegyzet [2] Gen. 19. v. 26. – „Felesége visszanézett és sóoszloppá változott." (Ter 19,26)

75:70. jegyzet Rom. 11. v. 21. – „Ha letört is némely ág, s te vad olajfa létedre beoltattál, és részese lettél az olajfa gyökerének és nedvének, ne kérkedj az ágak rovására. Ha mégis kérkednél, tudd meg: nem te hordozod a gyökeret, hanem a gyökér téged. Mondhatnád ugyan: Letörtek az ágak, hogy én oltódjam a helyükbe. Ez igaz. A hitetlenség miatt törtek le, te meg a hit

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 140 2020. 07. 29. 19:30

által állsz. Ne légy hát fennhéjázó, hanem félj! Ha Isten nem kegyelmezett a természetes ágaknak, neked sem kegyelmez." (Róm 11,17–21)

75:71. jegyzet Vide supra, fol. 292. – „Eggyenként az emberekről szoktuk mondani; hogy, *Nemo derepente fit pessimus*; Senki nem lészen egyszer 's mind igen latorrá, hanem lassan-lassan nevekedik a' gonoszság: úgy az Eretnekség, nem szokot első bűn lenni: Hanem, mikor a' gonoszságok úgy el-hatalmaznak, hogy az emberek, *Bibunt sicut aquam iniquitatem*, oly künnyen vétkeznek, mely künnyen nyeli a' szomjú ember a' vizet; és csak, *Quasi per risum operantur malum*, mint-ha játék és csufság vólna a' vétek, nevetve és játczodozva cselekesznek akár-mely nagy gonoszságot: akkor az Isten haragjának sokkáig-győjtetet súllya ki-öntetik; és az igaz Hittűl-is meg-fosztatnak, a'kik az igaz Hitnek gyümőlcsét nem akarták hozni. Meg-óldgya tehát, és fel-szabadíttya Isten a' Sátánt, hogy a' Tévelygésnek konkolyát híncse, és az Üdvösségnek fondamentomát, az Igaz Hitnek világosságát, el-ólcsa azok-közöt, kik erkőlcsöket nem akarták az igaz Hitnek vezérlése-szerént rendelni: hanem, gonoszságba merűlvén, az Isten Igazságát ostorozásra gerjesztették."; *Miért szenvedi Isten az Eretnekségek konkolyát,* Pázmány 1636, 292.

75:72. jegyzet Aug. supra, fol. 223. – „Sz. Agoston azt taníttya; hogy a' Részegség, és az Eretnekség, egyedűl nem jár: mindenik Kapitány, és sok vétkeket vonszon utánna. *Quis enim ebriosus, non et contentiosus, et animosus, et invidus?* Aug. lib. 4. de Baptis. cont. Donat. c. 20."; *A Részegségnek veszedelmes* úndoksagárúl*,* Pázmány 1636, 223.

75:73. jegyzet 1.Tim. 1. v. 19 – „Tarts ki a hitben, és őrizd meg tisztán a lelkiismeretedet. Ezt néhányan elvesztették, s ezért a hitben hajótörést szenvedtek." (1Tim 1,19)

77:4 [1] *Baronius* – Cesare Baronio (1538–1607) itáliai egyháztörténész, bíboros, oratoriánus szerzetes. VIII. Kelemen pápa 1594-ben gyóntatójának választotta, s Baronio bírta rá arra, hogy a francia IV. Henrik békülési szándékának hitelt adjon. Az újabb kori egyháztörténetírás atyja, 1596-tól kardinális. Fő műve az *Annales Ecclesiastici* (Egyház[történet]i évkönyvek).

77:4 [2] *Cain* – Káin, Ádám és Éva elsőszülött fia volt, aki testvérét, Ábelt – mivel Isten annak áldozatát elfogadta, az övét pedig nem – féltékenységből

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 141 2020. 07. 29. 19:30

megölte, ezért bujdosni kényszerült, Nód országában telepedett le, ahol nomád életmódot folytatott. Az ő neve után viselte a Kr. u. 2. században egy gnosztikus szekta a kainita nevet. Káin nevű férfiútól származtatta magát a kéniták törzse is. (Ter 4,1–16)

77:5 *Victort* – I. Szent Viktor pápa (189–199) a 14. egyházfő volt. Africa provinciából származott, az egyház egységesítéséért küzdött. Pontifikátussága alatt vált el élesen a keleti és a nyugati egyház egymástól, ugyanis a pápa azokat a püspököket, akik nem fogadták el a nyugati egyház meghatározását a húsvét napjáról, kizárta az egyházból. Az addigi görög helyett az egyház hivatalos nyelvévé a latint tette.

77:6 *Novátus* – Novatianus (Novatianosz), teológus, író, ellenpápa (200 k.–258), híveivel ellenpápának választatta magát 251-ben, amikor hivatalosan Kornél pápát választották meg. A novacianizmus a bűnbánat kérdésében túlzottan szigorú álláspontra helyezkedő tévtanítás a 3–7. században. Kornél pápa még a 251-ben összehívott zsinaton elítélte Novatianust és kiközösítette, követőit eretnekké nyilvánította.

77:9 *Jovinianus* – Jovinianus (†405 k.), tévtanító. Tanítása elsősorban Szent Jeromos *Adversus Iovinianum* című munkájából ismeretes. Jovinianus kezdetben szerzetesként élt, de később szembefordult a szerzetesi aszkézissel. Tanításaiban leginkább a házasélet és a szüzesség kérdéseivel foglalkozott, például hogy Istennek nem kedvesebb egy szűz, mint egy feleség, és hogy Szűz Máriának és Szent Józsefnek Jézus után még több gyermeke is született.

77:11 *Nestorius* – Nesztoriosz konstantinápolyi pátriárka volt (428–431). A hagyomány szerint ő volt az első, aki Máriát nem „Istenszülő”-nek nevezte, hanem „Krisztusszülő”-nek vagy „Emberszülő”-nek, ezzel érzékeltetve, hogy Jézusban kétféle, isteni és emberi természet van. Az efezusi zsinaton Nesztorioszt elítélték, és száműzték. A tanítását követőket nesztoriánusoknak nevezzük.

77:12–13 *Veterum Interpretum Scripta perdiscere dedignatus est* – Pázmány fordítja: „olvasni sem akarta az Irás-magyarázó Szentek tanitásit.” (77:13–14) Lásd Socrates 1864, 810C.

77:14 *Sapricius*-rúl – A legenda szerint Szaprikiosz pap (3. század) olyan jó barátságba került az Antiochiából származó Nikéforral hogy mindenki

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 142 2020. 07. 29. 19:30

testvérnek tartotta őket. Később ez a barátság ellenségeskedésbe csapott át. Nikéfor igyekezett minden módon kibékülni Szaprikiosszal. Barátja azonban minden közeledését visszautasította. Valeriánus és Galliénus császárok alatt kereszténytildözés tört ki. Szaprikioszt, mint papot az elsők közt fogták el és állították ítélőszék elé. Hitét állhatatosan megvallotta, fejvesztésre ítélték. Nikéfor szeretett volna a halála előtt kibékülni vele. A pap azonban újra visszautasította, Isten ezért megbüntette. Szaprikiosz kivégzése előtt megtagadta Krisztust és áldozatot kívánt bemutatni a bálványoknak. Akkor Nikéfor kereszténynek vallotta magát, és saját maga kérte, hogy a hittagadó Szaprikiosz miatt őt fejezzék le.

77:74. jegyzet Lirinen. c. 23. contra Profan. Novitat. – Lirinensis 1605, XXIII, 59–66.

77:75 jegyzet Baron. An. 201. – A 201. év leírása: Baronius 1609/II, 299–311. Pázmány Tertullianusról (77:4–6) a IX. fejezetre támaszkodik (Baronius 1609/II, 301–302).

77:76. jegyzet Baron. Anno 254. – A 254. év leírása: Baronius 1609/II, 482–514. Pázmány Novatusról (77:6–9) a XXXIX. fejezetre támaszkodik (Baronius 1609/II, 493–494).

77:77. jegyzet Baron. Anno. 382. – A 382. év leírása: Baronius 1609/IV, 489–511. Pázmány Jovinianusról írt mondatainál (77:9–10) Baronius XXXII–XXXV. fejezetében olvashatóakra támaszkodik (Baronius 1609/IV, 499–500).

77:78. jegyzet Socrates l. 7. c. 32. – Szókratész Szkholasztikosz (Socrates Scholasticus, V. század) konstantinápolyi jogász, egyháztörténeti író. Műve, *Historia ecclesiastica* címmel a 305–439-ig terjedő időszakot fogja át. Nestoriusról szóló Pázmány-sorok (77:11–14) forrása: Socrates 1864, VII, 32, 807–811.

77:79. jegyzet Baron. a. 260. – A 260. év leírása: Baronius 1609/II, 573–591. Sapricius említése III. fejezetben (Baronius 1609/II, 574).

77:80. jegyzet Et Martyrol. 9. Febr. ex Metaphr. et aliis. – Baronius liturgikus célra készült naptárában, amelyet a vértanúk égi születésnapja alapján állított össze, február 9-re többek között Niceforust említi: „Nicephori. Graeci etiam de eodem in Menologio hac die. Extant res gestae eius a Metaphraste descripta, quas Lipom. Retulit in tom 5. et Sur. tom. 1." (Baronius 1586,

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 143 2020. 07. 29. 19:30

77). Az idézetből világos, hogy Pázmány a prédikációban szereplő locushoz Baroniust vette alapul.

77:81. jegyzet Lásd a' Kalaúzt. – Lásd Pázmány 1623.

77:82. jegyzet 1.Tim. 1. v. 19. – Lásd 75:73. jegyzet.

79:12 *Sacramentomok*-ban – Szentségekben. A római katolikus egyházban hét szentség van: keresztség, bérmálás, gyónás, Oltáriszentség, betegek kenete, egyházi rend, házasság. A protestánsoknál két szentség van: keresztség és Úrvacsora.

79:14 [1] *Quadragesimá*-val – nagyböjttel. Szent idő, Jézus Krisztus negyvennapi böjtölésének, majd kínszenvedésének emlékezete.

79:14 [2] *Vigiliá*-val – nagyobb egyházi ünnep előestéje, imádkozva virrasztás

79:14 [3] *Szombatok*-kal – a szombat Szűz Mária napja

79:16 reá verdőttek – vergődtek, rákényszerültek

79:19 *Pápisták* – A protestánsok által a katolikusokra használt pejoratív elnevezés. A név arra utal, hogy a katolikusok az egyház fejéhez, Péter utódjához, a pápához tartoznak, ők viszont nem.

79:20–21 *Qui spernit modica, paulatim decidet* – Pázmány így fordítja: „A' ki nem gondol kicsiny vétekkel, lassan nagyra mégyen." (79:21–22)

79:24 Szent *Bernárd* – Clairvaux-i Szent Bernát (Saint-Bernard de Clairvaux, Sanctus Bernardus Claravallenisi; 1090–1153) francia egyházi író, hittudós, ciszterci szerzetes. Az egyháztörténet egyik fontos személyisége, a 12. század egyik szellemi vezéregyénisége, nagy hatású szónok, aki európai jelentőségű eseményekben játszott főszerepet. 1174-ben, III. Sándor pápa uralkodása alatt avatták szentté, 1830-ban az egyházdoktorok sorába iktatták.

79:25 *Ne leve dixeris, quo offenditur Christus* – Pázmány így fordítja: „nem szabad azt kicsinnek mondani, a' mivel Christus meg-bántódik." (79:25–26)

79:27 Prédált – rabolt

79:83. jegyzet Rom. 1. v. 21. – Lásd 60:54. jegyzet.

79:85. jegyzet Eccli. 19. v. 1. – Lásd 62:55. jegyzet.

79:86. jegyzet [1] Vide supra, fol. 704. – „*Qui diligit dominum, odit malum*; Valaki Istent szereti, nem csak a' nagy gonoszt, hanem általlyában gyűlöl mindent, valami gonosz és Istent meg-bántya. Sőt, a'mint *Salvianus* írja, *Nihil ad DEUM pertinens, leve esse ducendum: quia etsi quid videtur*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 144 2020. 07. 29. 19:30

exiguum, grande hoc facit Divinitatis injuria; Semmit kicsinnek ne ítíly, valamivel Isten meg-bántódik."; *A' Halálos és Bocsánandó bűnről. Es, Mely szorgalmatoson kel távoztatni a' Bocsánandó vétekeket,* Pázmány 1636, 704.

79:86. jegyzet [2] Bernar. Serm. 29. in Cantica. – Lásd Bernardus 1862, Sermo XXIX, 5, 931D.

81:8 *Plato* – Platón (Plato; Kr. e. 427–347) nagy hatású ókori görög filozófus.

81:8 *Qui bonus est Athenis, serio bonus est* – Pázmány így adja vissza: „a' ki *Athenás*-ban jámbor, valóban jámbor." (81:9–10)

81:11 *Tepidus* – enyhe, lagymatag

81:19 Terjéket – Lásd 69:23.

81:88. jegyzet Aug. epi. 137. verba supra, fol. 611. – Szent Ágostont idézi Pázmány egy másik prédikációban, amire visszautal: „Szent Agoston, azt írja a' Szerzetesekről: *Simpliciter fateor, coram Domino DEO nostro, qui testis est super animam meam: Ex quo DEO servire coepi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in Monasteriis profecerunt: ita non sum expertus pejores, quam qui in Monasteriis ceciderunt: ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum; Justus Justior fiat, sordidus sordescat adhuc*; hogy, Alig látot szenteb embereket mint a'kik a' Clastromban jól éltek: de ellenben, gonoszbakat sem talált, mint a'kik Szerzetes állapatokban el-estek. Ugy tetczik, ezent mondhattyuk az Anyaszentegyház fiairúl. Mert, noha sok Isten-félö Szentek vannak közöttök: de, a'kik gonoszságra vetemednek, annyíra merűlnek abban, hogy, a' Szent *Pál* mondása-szerént, oly bűnökbe esnek, *Qualis nec inter Gentes*, mellyeknél nagyobbak a' Pogányok-közöt sincsenek. Mert, a'mint *Jeremias* példában ismérteti, az Isten Házában, Két-féle Füge vagyon: Eggyik; *Ficus bonae nimis*, felette jó-féle: Másik; *Ficus malae nimis*, igen rosz és semmire-kellö. A'ki Jó az Anyaszentegyházban, *Bonus, bonus valde*; nem csak Jó, hanem kétszerezve igen jó: A'ki pedig Gonosz, *Malus, malus valde*; nem imígy-amúgy Gonosz, hanem duplázva és bélletten, igen-igen gonosz. Es a'kik az Anyaszentegyház kebelében rosszak, nagyob haragot és romlást érdemlenek; mivel, *In terra Sanctorum iniqua gessit*, a' Szentség helyén vétkeznek."; *Az Igazak Szomorúsagáról, és* Örömérűl, Pázmány 1636, 611.

81:89. jegyzet Plato, li. 1. de Legibus. – Platón 1984, 435–486.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 145 2020. 07. 29. 19:30

81:90. jegyzet [1] Vide supra, f. 611. – „A' Szent Irás, a' Keresztyéneket Szenteknek nevezi: Es azt mondgya; hogy, a'kiket Isten Keresztyénségre híjt, arra hítta, *Ut essemus sancti*, *et immaculati*; hogy Szentek, és minden rútság-nélkül, tiszták légyenek. Es oly tekélletességet kíván ezektűl; hogy *Fornicatio, omnis Immunditia, aut Avaritia, aut Turpitudo, aut Stultiloquium, aut Scurrilitas, nec nominetur in vbis*; Csak nevét se tudgyák a' Fertelmességnek, és Tisztátalan életnek: csak emlekezetben se légyen közöttök a' Fösvénység: az Ocsmány beszédek, és trágár szók, ne-is hallassanak tőllök."; *Az Igazak Szomorúsagáról, és* Örömérűl, Pázmány 1636, 611.

81:90. jegyzet [2] Vide supra, f. 798. – „A'ki sem hideg, sem meleg, csömört, és gyomor-émelygést, okádást szerez Istenben. Sz. *Tamás*, a' Hidegen, Pogányokat ért: a' Sem-hideg sem-melegen, a' gonoszéletű Keresztyéneket. Es azt mongya (a'mit világoson olvasunk a' Szent Irásban, *2. Petr. 2. v. 21. Hebr. 10. v. 29. Ezechiel. 16. v. 56. Threnor. 4. v. 6.* hogy útálatosb Isten-elöt a' Gonosz Keresztyén, hogy-sem a' vak Pogány. De közönségesen azokat értik a' Doktorok a' Sem-hideg sem-meleg emberen, kik, noha nincsenek Halálos bűnben; de mivel túnyák, restek, késedelmesek az Isteni szolgálatban, annak semmi ízit és gyönyörüségit nem érzik. Es mivel, az *Aristóteles* mondása-szerént, *Nemo diu sine voluptate vivit*; Gyönyörüség-nélkűl, ember sokkáig ném élhet: a' Lelki édességektűl üressedvén, hamar a' Világi gyönyörüségekre vetemedik, és Istentűl ki-okádtatik."; *A Ióra-valo Restség-ellen: Hogy Istennek szorgalmatoson kel szolgálni*, Pázmány 1636, 798–799.

81:91. jegyzet Apoc. 3. v. 15. – „Ismerem tetteidet, hogy se hideg, se meleg nem vagy. Bárcsak hideg volnál, vagy meleg!" (Jel 3,15)

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 146 2020. 07. 29. 19:30

2. Mutatók

2.1. A Pázmány által használt művek mutatója (a nyomtatványok szövege és jegyzetei szerint)

1. A' Kevélységrül: Domin. xvj. post Pentecost. – Pázmány Péter, *A romai anyaszentegyház szokasából* […] *predikacziok*, Pozsony, 1636. – 9:2. jegyz.; 13:12. jegyz.; 15:20. jegyz.; 67:50. jegyz. [1], [2].; 69:55. jegyz.; 71:60. jegyz.; 73:64. jegyz. [1], [2].; 75:71. jegyz.; 75:72. jegyz.; 79:86. jegyz. [1].; 81:88. jegyz.; 81:90. jegyz. [1], [2].

2. Aug. in Psal. 99. – Aurelius Augustinus, *Enarrationes in Psalmos* – 58:49. jegyz.

3. Aug. tom. 1. Libr. de Vera Religion. c. 8. – Aurelius Augustinus, *De vera religione* – 69:54. jegyz.

4. August. lib. 4. de Bapt. c. 20. – Aurelius Augustinus, *De baptismo* – 48:42. jegyz.

5. Aug. epi. 137.; August. Epist. 137.; Augustin. Epist. 137. – Aurelius Augustinus, *Epistolae* – 54:48. jegyz.; 55:41. jegyz.; 60:50. jegyz. [1].; 81:88. jegyz.

Az Alázatosságrúl, Sup. fol. 42. → **1.**

Az Imádságrúl: f. 639 → **1.**

6. Baron. a. 260.; Baron. An. 201.; Baron. An. 357.; Baron. Ann. 328.; Baron. Anno 254.; Baron. Anno. 382.; – *Annales Ecclesiastici auctore* Caesare Baronio – 29:38. jegyz.; 60:50. jegyz. [3].; 77:75. jegyz.; 77:76. jegyz.; 77:77. jegyz.; 77:79. jegyz.

7. Bernar. Serm. 29. in Cantica. – Bernardus Claraevallensis, *Sermones super Cantica Canticorum* – 79:86. jegyz. [2].

Cap. 23. → **14.**

Cap. 24. → **14.**

8. Cypria. de vnit. Eccl. n. 30. – Thascius Caecilius Cyprianus, *De unitate Ecclesiae Catholicae* – 54:46. jegyz. [1].

De Praescr. cap. 3. → **20.**

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 147 2020. 07. 29. 19:30

9. Epist. ad. Magnum Oratorem – Sophronius Eusebius Hieronymus, *Epistola ad Magnum, oratorem urbis Romae* – 26:29. jegyz.; 27:36. jegyz.
Et Martyrol […] → **15.**

10. Euseb. c. 3.; Euseb. cit. cap. 2.; Euseb. citat. cap. 3.; Euseb. ibi. cap. 3.; Euseb. ibid.; Euseb. ibid. cap. 2.; Euseb. ibid. cap. 3.; Euseb. l. 2. Histor. c. 2.; Euseb. l. 6. c. 8.; Euseb. l. 6. cap. 1.; Euseb. l. 8. c. 22.; Euseb. lib. 6. c. 8.; Euseb. lib. 6. cap. 1.; Euseb. lib. 6. cap. 8. – Eusebius Caesariensis, *Historia Ecclesiastica* – 21:23. jegyz.; 22:15. jegyz.; 22:17. jegyz.; 22:18. jegyz.; 22:19. jegyz.; 22:20. jegyz.; 23:24. jegyz. [1].; 23:25. jegyz.; 23:26. jegyz.; 23:27. jegyz.; 24:23. jegyz.; 24:24. jegyz.; 24:25. jegyz.; 25:30. jegyz.; 25:32. jegyz.; 25:33. jegyz.; 26:28. jegyz.; 27:35. jegyz.
Exemplum in Mopsuesteno, bis Monacho Sozom. li. 8. cap. 2. → **19.**

11. Greg. 3. Dialog. c. 7. – Gregorius Magnus, *Dialogorum libri quatuor de Vita et Miraculis Patrum Italicorum, et de aeternitate animarum* – 73:66. jegyz.

12. Greg. in c. 33. Iob, lib. 24. c. 7. – Gregorius Magnus, *Moralium libri, sive expositio in librum B. Job* – 73:65. jegyz.
Hierony. epi. ad Magnum. → **9.**
Hogy Reménységünk és bizakodásunk, nem magunkban, hanem Istenben légyen: Sup. fol. 165. → **1.**

13. Lásd a Kalaúzt. – Pázmány Péter, *Igassagra vezerlö kalavz*, Pozsony, 1623. – 77:81. jegyz.
Lásd oda fellyeb, f. 280. et seq. Et fo. 285. → **1.**
Lib. 2. c. 2. → **10.**
Lib. 6. cap. 22. → **10.**
Lib. 6. cap. 8. et 19. → **10.**

14. Lirin. cap. 23.; Lirin. contra Profanas Novitat. c. 23.; Lirin. contra Profanas Novitates. c. 24.; Lirin. ibid.; Lirinen. c. 23. contra Profan. Novitat.; Lirinen. c. 22. cont. Profan. Novitates; Lirinen. c. 25. contra Profanas Novitates; Lirinens. c. 15. contra Profan. Novitates; Lirinens. cap. 6.; Lirinens. cap. 12.; Lirinens. cap. 15. contra profanas Novit.; Lirinens. cap. 23.; Lirinens. cap. 25.; Lirinens. cap. 26.; Lirinens. cap. 27. – Vincentius Lirinensis, *Adversus profanas haereseon novationes*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 148 2020. 07. 29. 19:30

libellus vere aureus – 18:12. jegyz.; 20:13. jegyz.; 20:14. jegyz.; 21:22. jegyz.; 24:22. jegyz.; 25:29. jegyz.; 25:31. jegyz.; 25:34. jegyz.; 26:26. jegyz.; 26:30. jegyz.; 27:37. jegyz.; 28:31. jegyz.; 32:36. jegyz.; 34:38. jegyz.; 34:39. jegyz.; 57:43. jegyz.; 65:45. jegyz.; 65:47. jegyz.; 77:74. jegyz.

Magunk isméretirül, Sup. fol 57. → **1.**

15. Martyrol. 9. Febr. ex Metaphr. et aliis. – Baronius, Caesar, *Martyrologium Romanum ad novam kalendarii rationem, et ecclesiasticae historiae veritatem restitutum* – 77:80. jegyz.

16. Niceph. li. 5. cap. 5.; Niceph. lib. 5. c. 4.; Niceph. lib. 5. cap. 5. – Callistus Xanthopulus Nicephorus, *Ecclesiasticae historiae libri decem et octo* – 22:16. jegyz.; 22:21. jegyz.; 23:24. jegyz. [2].; 23:28. jegyz.

17. Plato, li. 1. de Legibus. – Platón, *De legibus* – 81:89. jegyz.

18. Socrates 1. 7. c. 32. – Socrates, *Historia ecclesiastica* – 77:78. jegyz.

19. Sozom. li. 8. cap. 2. – Sozomenus, *Historia ecclesiastica* – 60:50. jegyz. [2].

Supra, f. 295. → **1.**

Supra, f. 343. 396. → **1.**

supra, fol. 223. → **1.**

20. Tertull. de Praescrip. c. 3.; Tertull. de Praescrip. cap. 3.; Tertull. Praesc. c. 3.; Tertull. Praescrip. cap. 2.; Tertull. Praescript. c. 3. – Quintus Septimius Florens Tertullianus, *De praescriptione haereticorum* – 16:7. jegyz.; 26:27. jegyz.; 54:45. jegyz.; 54:46. jegyz. [2].; 65:46. jegyz.; 69:53. jegyz.

verba supra, fol. 611. → **1.**

Vide sup. f. 85. → **1.**

Vide sup. fol. 67. → **1.**

Vide supra, f. 611. 798. → **1.**

Vide supra, fol. 292. → **1.**

Vide supra, fol. 293. → **1.**

Vide supra, fol. 704. → **1.**

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 149 2020. 07. 29. 19:30

2.2. A Pázmány által használt művek mutatója (szerzők szerint)

Annales Ecclesiastici auctore Caesare Baronio – **6.**
Augustinus, Aurelius, *De baptismo contra Donatistas* – **4.**
Augustinus, Aurelius, *De vera religione* – **3.**
Augustinus, Aurelius, *Enarrationes in Psalmos* – **2.**
Augustinus, Aurelius, *Epistolae* – **5.**
Baronius → *Annales Ecclesiastici auctore* Caesare Baronio
Baronius, Caesar, *Martyrologium Romanum ad novam kalendarii rationem, et ecclesiasticae historiae veritatem restitutum* – **15.**
Bernardus Claraevallensis*, Sermones super Cantica Canticorum* – **7.**
Cyprianus, Thascius Caecilius, *De unitate Ecclesiae Catholicae* – **8.**
Eusebius Caesariensis, *Historia Ecclesiastica* – **10.**
Gregorius, Magnus, *Dialogorum libri quatuor de Vita et Miraculis Patrum Italicorum, et de aeternitate animarum* – **11.**
Gregorius, Magnus, *Moralium libri, sive expositio in librum B. Job* – **12.**
Hieronymus, Sophronius Eusebius, *Epistola ad Magnum, oratorem urbis Romae* – **9.**
Lirinensis, Vincentius, *Adversus profanas haereseon novationes libellus vere aureus* – **14.**
Nicephorus, Callistus Xanthopulus, *Ecclesiasticae historiae libri decem et octo* – **16.**
Pázmány Péter, *A romai anyaszentegyház szokasából [...] predikacziok* – **1.**
Pázmány Péter, *Igassagra vezerlö kalavz,* Pozsony, 1623. – **13.**
Platón, *De legibus* – **17.**
Socrates Scholasticus, *Historia ecclesiastica* – **18.**
Sozomenus, *Historia ecclesiastica* – **19.**
Tertullianus, Quintus Septimus Florens, *De praescriptione haereticorum* – **20.**

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 150 2020. 07. 29. 19:30

2.3. Pázmány rövidítései

A Pázmánynál található rövidítések feloldását alanyesetben és határozós esetben (legtöbbször helyhatározást kifejező *ablativus*ban) is közöljük.

an., ann. = annum, anno = év, évben
c., ca., cap. = caput, capite = fejezet, fejezetben
cit., citat. = citatus, citato, citata = idézett, említett
cont. = contra = ellen, szemben
epi., epist. = epistola = levél, levélben
f., fo., fol. = folium, folio = folió, lap, lapon
ibi., ibid. = ibidem = ugyanott
l., li., lib., libr. = liber, libro = könyv, könyvben
serm. = sermo, sermone = beszéd, prédikáció, beszédben, prédikációban
seq. = sequitur = következik, következő részek
sup. = supra = fentebb
tom. = tomus, tomo = kötet, kötetben
v., vers. = versus, versu = vers, versben

2.4. A bevezetőben és a tárgyi jegyzetekben rövidítve hivatkozott művek és szakirodalom jegyzéke

Adonyi–Maczák 2005 – *Pázmány Péter-bibliográfia (1598–2004)*, összeáll. Adonyi Judit, Maczák Ibolya, Piliscsaba, PPKE BTK, 2005 (Pázmány Irodalmi Műhely – Bibliográfiák, Katalógusok, 1).

Augustinus, XXXIII, 1865 – Augustinus, Aurelius Hipponensis, *Epistolae* = *Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, XXXIII, Paris–Turnholt, Brepols, 1865, 61–1094.

Augustinus, XXXIV, 1865 – Augustinus, Aurelius Hipponensis, *De vera religione* = *Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, XXXIV, Paris–Turnholt, Brepols, 1865, 121–172.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 151 2020. 07. 29. 19:30

Augustinus, XXXVII, 1865 – Augustinus, Aurelius Hipponensis, *Enarrationes in psalmos = Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, XXXVI–XXXVII, Paris–Turnholt, Brepols, 1865.

Augustinus, XLIII, 1865 – Augustinus, Aurelius Hipponensis, *De Baptismo contra Donatistas = Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, XLIII, Paris–Turnholt, Brepols, 1865, 107–244.

Baronius 1586 – *Martyrologium Romanum ad nouam kalendarii rationem, et ecclesiasticae historiae veritatem restitutum* […] *avctore Caesare Baronio*, Róma, 1586. https://books.google.hu/books?id=CkUJsXk7XcQC&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Baronius 1609/II – *Annales Ecclesiastici auctore Caesare Baronio* […], *Tomus secundus; Incipiens ab exordio Traiani Imperatoris, perducitur usque ad Imperium Constantini: complecitur annos CCV. sextumque ex parte tantum attingit*, II, Köln, 1609. https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=ucm.5319461377&view=1up&seq=5

Baronius 1609/III – *Annales Ecclesiastici auctore Caesare Baronio* […], *Tomus tertius; Incipiens ab Imperio Constantini Magni, perducitur usque ad Constantij eius filij obitum: complecitur annos LV. sextum ex parte tantum attingit*, III, Köln, 1609. https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=ucm.5326974303&view=1up&seq=1

Baronius 1609/IV – *Annales Ecclesiastici auctore Caesare Baronio* […], *Tomus quartus; Incipiens a' Iuliano Apostata Imperatore, perducitur usque ad obitum Theodosij Augusti: continet annos XXXIV,* IV, Köln, 1609.

Béres 2009 – Béres Gyula, *A tornai főesperesek, 1273–1776*, Egyháztörténeti Szemle, 1(2009), 32–64. http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/beresgyula.htm#_ftnref89

Bernardus 1862 – Bernardus Claraevallensis, *Sermones in Cantica canticorum = Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, CLXXXIII, Paris–Turnholt, Brepols, 1862, 785–1198.

Bitskey 1979 – Bitskey István, *Humanista erudíció és barokk világkép: Pázmány Péter prédikációi*, Bp., Akadémiai, 1979.

Bitskey 1986 – Bitskey István, *Pázmány Péter*, Bp., Gondolat, 1986.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 152 2020. 07. 29. 19:30

2.4. A bevezetőben és a tárgyi jegyzetekben rövidítve hivatkozott művek és szakirodalom jegyzéke

Bitskey 1996 – Bitskey István, *Hungáriából Rómába: A római Collegium Germanicum Hungaricum és a magyarországi barokk művelődés*, Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.

Bitskey 2011 – Bitskey István, *Veresmarti Mihály = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*, főszerk. Kőszeghy Péter, XII, Bp., 2011, 402–403.

Cyprianus 1568 – *Opera D. Caecilii Cypriani Carthagiensis Episcopi [...]*, Antverpen, 1568.

Cyprianus 1844 – Cyprianus Carthaginensis, *Liber de unitate ecclesiae = Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, IV, Paris–Turnholt, Brepols, 1844, 493–520.

Eusebius 1570 – Eusebius Caesariensis, *Ecclesiastica Historia, Sex prope seculorum res gestas complectens: Latine iam olim a doctissimis viris partim scripta, partim e Graeco eleganter conversa: Et nunc ex fide Graecorum codicum, sic ut novum opus videri possit, per Io. Iacobvm Grynaevm locis obscuris innumeris illustrata, dubiis explicata, mutilis restituta*, Basel, 1570.

Eusebius 1857 – Eusebius Caesariensis, *Historia ecclesiastica = Patrologiae cursus completus: Series graeca*, ed. J. P. Migne, XX, Paris–Turnhoult, Brepols, 1857, 45–906.

Euszebiosz 1983 – *Euszebiosz egyháztörténete*, ford. Baán István, Bp., Szent István Társulat, 1983.

Gregorius 1857 – Gregorius, Magnus, Sanctus, *Moralium libri, sive expositio in librum B. Job: a libro VII usque ad finem = Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, LXXVI, Paris–Turnholt, Brepols, 1857, 9–782.

Gregorius 1862 – Gregorius, Magnus, Sanctus, *Dialogorum libri quatuor de Vita et Miraculis Patrum Italicorum, et de aeternitate animarum = Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, LXXVII, Paris–Turnholt, Brepols, 1862, 149–430.

Hargittay 2019 – Hargittay Emil, *Pázmány Péter írói módszere: A* Kalauz *és a vitairatok újraírása*, Bp., Universitas, 2019.

Hieronymus 1845 – Hieronymus, Eusebius, *Epistola ad Magnum, oratorem urbis Romae = Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, XXII, Paris–Turnholt, Brepols, 1845, 664–668.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 153 2020. 07. 29. 19:30

Horváth 2006 – Horváth Mária, M., *Pázmány Péter* Posonban löt praedikatió*ja és Torday János = Textológia és forráskritika: Pázmány-kutatások 2006-ban*, szerk. Hargittay Emil, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, 2006 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 6), 85–111.

Ila 1934 – Ila Bálint, *A Thurzó-levéltár protestáns egyháztörténeti iratai*, Bp., Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, 1934 (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár, XV).

Ipolyi 1875 – *Veresmarti Mihály megtérése historiája*, bev. Ipolyi Arnold, *Veresmarti Mihály XVII. századi magyar író élete és munkái: Korrajz a hitújítás idejéből*, Bp., Szent István Társulat, 1875.

Jankovics 1999 – Jankovics József, *Vörösmarti Mihály és megtérése históriája = Ex Occidente… A XVI. századi magyar irodalom európai kapcsolatai*, Bp., Balassi, 1999, 91–102.

Jezsuita okmánytár 1995 – *Jezsuita okmánytár I/1: Erdélyt és Magyarországot érintő iratok 1601–1606*, bev. Balázs Mihály, s. a. r. Balázs Mihály, Kruppa Tamás, Lázár István Dávid, Lukács László, Szeged, JATE, 1995 (Adattár XVI–XVIII. Századi Szellemi Mozgalmaink Történetéhez, 34).

Kaprinai – *Vita Joannis Tordani primum jesuitae, dein franciscani Strigoniensi, rursum franciscani, demum apostatae*, Budapesti Egyetemi Könyvtár, Collectio Kaprinayana T. XCIX. B.

Keserű 1963 – Keserű Bálint, *Epiktétos magyarul – A XVII. század elején*, Szeged, 1963 (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, III), 3–25.

Knapp 2014 – Knapp Éva, *A budapesti Egyetemi Könyvtár 1635 előtti ősállományának újabb húsz kötete. = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei XVI*, szerk. Szögi László, Bp., Budapesti Egyetemi Könyvtár, 2014, 55–103.

Kollányi 1900 – Kollányi Ferenc, *Esztergomi kanonokok 1100–1900*, Esztergom, Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája, 1900.

Kovács 1993 – Kovács József László, *A Faust-monda elemei* Pázmány Péter Posonban lött praedicatió*jában*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1993, 244–248.

Lerinumi 2011 – Lerinumi Szent Vince, *Az igaz hit védelmében (Commonitorium); Kivonatok Szent Ágoston műveiből (Excerpta),* ford. Csizmár Oszkár, Bp., Jel, 2011 (Ókeresztény Örökségünk, 16).

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 154 2020. 07. 29. 19:30

2.4. A bevezetőben és a tárgyi jegyzetekben rövidítve hivatkozott művek és szakirodalom jegyzéke

Lirinensis 1605 – Vincentius Lirinensis, *Adversus profanas haereseon novationes libellus vere aureus*, Krakkó, 1605.

Lukács 1976 – *Monumenta Antiquae Hungariae (1580–1586)*, ed. Ladislaus Lukács, II, Roma, Institutum Historicum SJ, 1976.

Lukács 1987 – *Monumenta Antiquae Hungariae (1593–1600),* ed. Ladislaus Lukács, IV, Roma, Institutum Historicum SJ, 1987.

Nikephorus 1904 – Nikephorus, Callistus Xanthopulus, *Ecclesiasticae historiae libri decem et octo* = PG – *Patrologiae cursus completus: Series graeca*, ed. J. P. Migne, CXLV, Paris–Turnhoult, Brepols, 1904, 557–1332.

Őry 1970/2006 – Őry Miklós, *Pázmány Péter tanulmányi évei*, szerk. Berzsényi Gergely, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK, 2006 (Pázmány Irodalmi Műhely – Tanulmányok, 5).

Pázmány 1603/2000 – Pázmány Péter, *Felelet Magyari István sárvári prédikátornak az ország romlása okairúl írt könyvére (1603)*, kiad. Hargittay Emil, Bp., Universitas, 2000 (Pázmány Péter Művei, 1).

Pázmány 1603/2014 – Pázmány Péter, *Felelet (1603): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. Báthory Orsolya, Hargittay Emil, Bp., Universitas, 2014 (Pázmány Péter Művei, 7).

Pázmány 1605/2001 – Pázmány Péter, *Az mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonysága és rövid intés a Török Birodalomrúl és vallásrúl*, kiad. Ajkay Alinka, Hargittay Emil, Bp., Universitas, 2001 (Pázmány Péter Művei, 2).

Pázmány 1605/2012 – Pázmány Péter, *Tíz bizonyság (1605): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. Ajkay Alinka, közreműködők: Báthory Orsolya, Varsányi Orsolya, Bp., Universitas, EditioPrinceps, 2012 (Pázmány Péter Művei, 5).

Pázmány 1606/2006 – Pázmány Péter, *Rövid tanúság (1606)*, s. a. r., jegyz. Bretz Annamária, Bp., Universitas, 2006 (Pázmány Péter Művei, 4).

Pázmány 1607/2016 – Pázmány Péter, *Keresztyéni felelet a megdücsőült szentek tiszteletirűl (1607)*, s. a. r., jegyz. Ajkay Alinka, Bp., Universitas, 2016 (Pázmány Péter Művei, 8).

Pázmány 1609/2017 – Pázmány Péter, *Alvinci Péternek sok tétovázó kerengésekkel és cégéres gyalázatokkal felhalmozott feleletinek rövid és keresztyéni*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 155 2020. 07. 29. 19:30

szelídséggel való megrostálása (1609), s. a. r., jegyz. Báthory Orsolya, Bp., Universitas, 2017 (Pázmány Péter Művei, 9).

Pázmány 1609/1613/2019 – Pázmány Péter, *Öt szép levél (1609), Öt levél (1613)*, s. a. r., jegyz. Horváth Csaba Péter, Bp., Universitas, 2019 (Pázmány Péter Művei, 10).

Pázmány 1610 – Pázmány Péter, *Posonban löt praedikatio Pazmany* Péter *altal*, Pozsony, 1610.

Pázmány 1610a – Pázmány Péter, *Kereszteny Imadsaagos keonyv*, Pozsony, 1610.

Pázmány 1623 – Pázmány Péter, *Igassagra vezerlö kalavz*, Pozsony, 1623.

Pázmány 1631/2001 – Pázmány Péter, *Imádságos könyv (1631)*, kiad. Sz. Bajáki Rita, Hargittay Emil, Bp., Universitas, 2001 (Pázmány Péter Művei, 3).

Pázmány 1631/2013 – Pázmány Péter, *Imádságos könyv (1631): Jegyzetek a szövegkiadáshoz*, szerk. Sz. Bajáki Rita, Bogár Judit, Bp., Universitas, EditoPrinceps, 2013 (Pázmány Péter Művei, 6).

Pázmány 1636 – Pázmány Péter, *A romai anyaszentegyház szokasából minden vasarnapokra es egy-nehany innepekre rendelt evangeliomokrúl predikacziok*, Pozsony, 1636.

PG – *Patrologiae cursus completus: Series graeca*, ed. J. P. Migne, Paris–Turnhoult, Brepols, 1857–1866.

PL – *Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, Paris–Turnholt, Brepols, 1844–1855.

Platón 1984 – Platón, *Törvények*, ford. Kövendi Dénes = Platón Összes művei, Bp., Európa, 1984 (Bibliotheca Classica), III, 433–1012.

PPÖM II – *Posonban lött Praedikatio*, s. a. r. Rapaics Rajmond = Pázmány Péter *Összes munkái*, II, Bp., Budapesti Tudományegyetem Hittudományi Kara, 1895, 777–801.

Rácz–Balázs 2011 – Rácz Emese, Balázs Mihály, *A Pozsonyban kiprédikált Tordai János ismeretlen versei*, In: *Bibliotheca et universitas: tanulmányok a hatvanéves Heltai János tiszteletére*, szerk. Kecskeméti Gábor, Tasi Réka, Miskolc, ME BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, 2011, 23–30.

RMK – Szabó Károly, *Régi magyar könyvtár: Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*, Bp., Akadémiai, 1879.

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 156 2020. 07. 29. 19:30

2.4. A bevezetőben és a tárgyi jegyzetekben rövidítve hivatkozott művek és szakirodalom jegyzéke

RMKT XVII/8 – *Régi magyar költők tára*, *XVII/8: Bethlen Gábor korának költészete*, s. a. r. Komlovszki Tibor, Stoll Béla, Bp., Akadémiai, 1976.

RMNy 1983 – *Régi Magyarországi Nyomtatványok*, *II: 1601–1635*, szerk. Borsa Gedeon, Hervay Ferenc, Bp., Akadémiai, 1983.

RMNy 2000 – *Régi Magyarországi Nyomtatványok*, *III: 1636–1655*, szerk. Heltai János, Bp., Akadémiai, 2000.

Socrates 1864 – Socrates, *Historia ecclesiastica* = *Patrologiae cursus completus: Series graeca*, ed. J. P. Migne, LXVII, Paris–Turnhoult, Brepols, 1864, 29–842.

Sozomenus 1864 – Sozomenus, *Historia ecclesiastica* = *Socrates et Sozomenus*, *Patrologiae cursus completus: Series graeca*, ed. J. P. Migne, LXVII, Paris–Turnhoult, Brepols, 1864, 843–1630.

Szabó–Tonk 1992 – Szabó Miklós, Tonk Sándor, *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*, bev. Tonk Sándor, szerk. Keserű Bálint, Font Zsuzsa, Szeged, 1992 (Fontes Rerum Scholasticarum, 4).

Szentpéteri 1974 – Szentpéteri Imre, *Oklevéltani naptár*, Bp., Akadémiai, 1974.

Szlavikovszky 2007 – Szlavikovszky Beáta, *Magyarországi diákok itáliai egyetemeken 1526–1918*, Bp., Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2007 (Magyarországi Diákok Egyetemjárása az Újkorban, 16).

Tertullianus 1844 – Tertullianus Quintus Septimius Florens, *De praescriptionibus adversus haereticos* = PL – *Patrologiae cursus completus: Series latina*, ed. J. P. Migne, II, Paris–Turnholt, Brepols, 1844, 9–74.

Tertullianus 1986 – Tertullianus, *Pergátló kifogás az eretnekekkel szemben (De praescriptione haereticorum)*, ford. Erdő Péter = *Tertullianus művei*, szerk Vanyó László, Bp., Szent István Társulat (Ókeresztény Írók, 12), 1986, 415–457.

Tusor 2017 – Tusor Péter, *Kánoni kivizsgálás Pázmány Péterről*, Bp. – Róma, Gondolat, 2017 (Collectanea Vaticana Hungariae, classis II, tom. 6).

Veress 1906 – Veress Endre, *Carrillo Alfonz jezsuita-atya levelezése és iratai (1591–1618)*, Bp., MTA, 1906 (Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytárak, 32).

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 157 2020. 07. 29. 19:30

Veress 1917 – Veress Endre, *Matricula et acta alumnorum collegii Germanici et Hungarici ex Regno Hungariae oriundorum, I: Matricula*, *1559–1917*, Bp., 1917 (Fontes Rerum Hungaricarum, 2).

Veress 1941 – Veress Endre, *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai*, *1221–1864*, Bp., MTA, 1941 (Monumenta Hungariae Italica, 3).

Veress 1943 – Veress Endre, *Carrillo Alfonz jezsuita-atya levelezése és iratai (1591–1618)*, II., Bp., MTA, 1943 (Magyar Történelmi Emlékek, Okmánytárak, 41).

A jegyzetek kiegészítéséhez felhasznált,
külön nem hivatkozott irodalom:

A magyar nyelv szótára, szerk. Czuczor Gergely, Fogarasi János, Pest, Emich Gusztáv, 1862, I–VI.

A magyar nyelv történeti etimológiai szótára, főszerk. Benkő Loránd, I, Bp., Akadémiai, 1967.

A magyar nyelv történeti etimológiai szótára, főszerk. Benkő Loránd, II, Bp., Akadémiai, 1970.

A magyar nyelv történeti etimológiai szótára, főszerk. Benkő Loránd, III, Bp., Akadémiai, 1976.

Biblia, s. a. r. Rózsa Huba, Bp., Szent István Társulat, 2014.

Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár, I., szerk. Szabó T. Attila, Bukarest, Kriterion, 1975.

Magyar Katolikus Lexikon, főszerk. Diós István, szerk. Viczián János, I–XV, Bp., Szent István Társulat, 1993–2010.

Vanyó László, Ókeresztény írók *lexikona*, Bp., Szent István Társulat, 2004.

Vulgata – Vulgata Clementina, http://vulsearch.sourceforge.net/html/

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 158 2020. 07. 29. 19:30

2.5. Bibliai könyvek mutatója

Pázmány hivatkozási gyakorlatának egyik alapvető tendenciája, hogy igen nagy számú bibliai könyvre hivatkozik. Úgy gondoltuk – a kritikai kiadás korábbi köteteihez hasonlóan –, hogy annak is információértéke van, ha szemléltetjük, mely könyveket nem említi. Ezért a mai katolikus *Biblia* beosztását követve fölsoroltuk az összes ó- és újszövetségi könyvet, és a könyvek neve előtt szereplő csillaggal (*) jelöltük meg azokat, amelyeket Pázmány nem idéz.

Először a bibliai könyvek ma használatos magyar nyelvű elnevezése olvasható, ezt követi zárójelben az adott könyv latin (vagy görög) elnevezése, és ahol van ilyen, pontosvesszővel elválasztva ezek további magyar neve. Ezután következik a kötetben előforduló Pázmány által használt valamennyi rövidítés, majd a mai gyakorlatban használt rövidítések szerepelnek dőlttel. A sor végén a főszövegre utaló lapszám található.

Ószövetségi könyvek

Teremtés könyve (Genesis; Mózes 1. könyve) – Gen., Genes., *Ter* – 8, 9, 75
*Kivonulás könyve (Exodus; Mózes 2. könyve) – *Kiv*
*Leviták könyve (Leviticus; Mózes 3. könyve) – *Lev*
*Számok könyve (Numeri; Mózes 4. könyve) – *Szám*
Második Törvénykönyv (Deuteronomium; Mózes 5. könyve) – Deut., *MTörv* – 18, 57
*Józsue könyve (Josue) – *Józs*
*Bírák könyve (Judicum) – *Bír*
*Rut könyve (Ruth) – *Rut*
Sámuel 1. könyve (I. Regum; Királyok 1. könyve) – 1.Reg, *1Sám* – 10, 11, 71
*Sámuel 2. könyve (II. Regum; Királyok 2. könyve) – *2Sám*
*Királyok 1. könyve (III. Regum; Királyok 3. könyve) – *1Kir*
*Királyok 2. könyve (IV. Regum; Királyok 4. könyve) – *2Kir*
*Krónikák 1. könyve (I. Paralipomenon) – *1Krón*
*Krónikák 2. könyve (II. Paralipomenon) – *2Krón*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 159 2020. 07. 29. 19:30

*Ezdrás könyve (I. Esdrae) – *Ezd*
*Nehemiás könyve (II. Esdrae) – *Neh*
*Tóbiás könyve (Tobiae) – *Tób*
*Judit könyve (Judith) – *Jud*
*Eszter könyve (Esther) – *Eszt*
Jób könyve (Job) – Iob., *Jób* – 13, 62, 71, 73
Zsoltárok könyve (Psalterium Davidis) – Psal., Psalm., *Zsolt* – 13, 60
*Példabeszédek könyve (Parabolae, Proverbia) – *Péld*
*Prédikátor könyve (Ecclesiastes) – *Préd*
*Énekek éneke (Canticum Canticorum) – Én
*Bölcsesség könyve (Sapientia) – *Bölcs*
Sirák fia könyve (Ecclesiasticus) – Eccles., Eccli, Sir, *Sir* – 62, 79
Izajás könyve (Isaias) – Isai., *Iz* – 13
Jeremiás könyve (Jeremias) – Ierem., *Jer* – 60
*Siralmak könyve (Lamentationes, Threni) – *Siral*
*Báruk könyve (Baruch) – *Bár*
*Ezekiel könyve (Ezechiel) – *Ez*
Dániel könyve (Daniel) – Dan., Daniel., *Dán* – 12, 13
Ozeás könyve (Oseas) – Ose, Oseae, *Oz* – 62, 71
*Joel könyve (Joel) – *Jo*
*Ámosz könyve (Amos) – Ám
*Abdiás könyve (Abdias) – *Abd*
*Jónás könyve (Jonas) – *Jón*
*Mikeás könyve (Michaeas) – *Mik*
*Náhum könyve (Nahum) – *Náh*
*Habakuk könyve (Habacuc) – *Hab*
*Szofoniás könyve (Sophonias) – *Szof*
*Aggeus könyve (Aggaeus) – *Ag*
Zakariás könyve (Zacharias) – Zach., *Zak* – 71
*Malakiás könyve (Malachias) – *Mal*
*Makkabeusok 1. könyve (I. Machabeorum) – *1Mak*
* Makkabeusok 2. könyve (II. Machabeorum) – *2Mak*

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 160 2020. 07. 29. 19:30

Újszövetségi könyvek

Máté evangéliuma (Matthaeus) – Matt., Matth., *Mt* – 16, 29, 30, 63, 69
*Márk evangéliuma (Marcus) – *Mk*
Lukács evangéliuma (Lucas) – Luc., Lucae, *Lk* – 7, 10, 11, 36, 73, 75
János evangéliuma (Joannes) – Ioan., *Jn* – 15
Apostolok cselekedetei (Acta Apostolorum) – Actor., *ApCsel* – 50
Rómaiaknak írt levél (Ad Romanos) – Rom., *Róm* – 15, 54, 60, 69, 75, 79
Korintusiaknak írt 1. levél (I. ad Corinthios) – 1.Cor., 1.Corinth., *1Kor* – 16, 29, 30, 48, 73
Korintusiaknak írt 2. levél (II. ad Corinthios) – 2.Cor., *2Kor* – 13
Galatáknak írt levél (Ad Galatas) – Gal., Galat., *Gal* – 8, 14, 15, 30, 48, 65
Efezusiaknak írt levél (Ad Ephesios) – Ephes., *Ef* – 50
*Filippieknek írt levél (Ad Philippinenses) – *Fil*
*Kolosszeieknek írt levél (Ad Colossenses) – *Kol*
*Tesszalonikaiaknak írt 1. levél (I. ad Thessalonicenses) – *1Tessz*
*Tesszalonikaiaknak írt 2. levél (II. ad Thessalonicenses) – *2Tessz*
Timóteusnak írt 1. levél (I. ad Timotheum) – 1.Tim., 1.Timoth., *1Tim* – 30, 32, 60, 67, 69, 75, 77
Timóteusnak írt 2. levél (II. ad Timotheum) – 2.Tim, *2Tim* – 17
*Titusznak írt levél (Ad Titum) – *Tit*
*Filemonnak írt levél (Ad Philemonem) – *Filem*
*Zsidóknak írt levél (Ad Hebraeos) – *Zsid*
*Szent Jakab levele (Jacobi) – *Jak*
*Szent Péter 1. levele (I. Petri) – *1Pt*
*Szent Péter 2. levele (II. Petri) – *2Pt*
*Szent János 1. levele (I. Joannis) – *1Jn*
*Szent János 2. levele (II. Joannis) – *2Jn*
*Szent János 3. levele (III. Joannis) – *3Jn*
*Szent Júdás levele (Judae) – *Júd*
Jelenések könyve (Apocalypsis Joannis) – Apoc., *Jel* – 81

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 161 2020. 07. 29. 19:30

2.6. Helynévmutató

A helynévmutatóban az RMNy gyakorlatát követtük. Első helyen egy adott település ma használatos – lehetőség szerint, illetve ha van, akkor magyar – elnevezése áll, majd zárójelben a Pázmány által használt változat következik, ha ez eltér a mai alaktól. Ettől pontosvesszővel választottuk el a mai hivatalos névalakot, majd utána annak az országnak a jele következik, amelynek a területén ma az adott település fekszik. Például: Nagyszombat (Szombat; Trnava, SK). A mutató Pázmány két művének a helyneveit tartalmazza.

Alexandria (el-Iszkanderíja, ET) – 29
Arles (Arelatum, F) – 29
Athén (Athénas; Athína, GR) – 81
Ázsia (Asia) – 17
Betlehem (PS) – 10
Diószeg (Sládkovičovo, SK) – 50
Elvira (Elibertis; Granada, E) – 29
Erdély (Ardeal, RO) – 44
Graz (Graecz; A) – 48
Gyöngyös – 42, 44, 46
Musiponi → Pozsony
Nagyszombat (Szombat; Trnava, SK) – 44, 50
Neocaesarea → Niksar
Niksar (Neocaesarea, TR) – 29
Pozsony (Musiponi, Poson; Bratislava, SK) – 6, 42
Róma (Roma; Roma, I) – 48
Sárdica → Szófia
Szodoma (Sodoma; bibl.) – 75
Szófia (Sárdica; Szofija, BG) – 29
Szombat → Nagyszombat
Tábor-hegy (Thábor hegye; Har Tavor, IL) – 36

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 162 2020. 07. 29. 19:30

2.7. Személynévmutató

A személynévmutatóban a kiadványunkban előforduló személynevek szerepelnek, fő névalakként a ma használatos elnevezés, zárójelben a Pázmány által használt alak található.

Ábel – 141
Abdiás – 160
Abinadab – 108, 109
Ábrahám (Abrahám) – 20, 58, 106, 110, 116, 140
Abrahamides Isaacus – 92
Acquaviva, Claudio → Aquaviva, Claudio
Ádám (Adam, Adám) – 18, 19, 28, 29, 141
Adonyi Judit – 86, 87, 151
Aggeus – 160
Ágoston, Szent (Agoston, Aug., August., Augustin.) – 48, 52, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 69, 75, 80, 81, 111, 119, 127–131, 136, 137, 139, 141, 145, 147, 150–152, 154
Ajkay Alinka – 5, 155
Alexandrosz, Alexandriai, Szent – 115
Alvinci Péter – 155
Amalek – 107
Ámosz – 160
András, Szent, apostol – 32, 64, 123
Apellész (Apelles, Appelles) – 26, 27, 120, 121
Apollo – 73, 139
Aquaviva, Claudio – 88–90
Arisztotelész (Aristóteles) – 146
Arius (Arrius) – 20, 115, 116, 121, 137
Atanáz, Alexandriai Szent – 121
Attila, hun uralkodó – 121
Aug., August., Augustin. → Ágoston, Szent
Augustinus, Aurelius → Ágoston, Szent
Aurelius, Marcus Antoninus, római császár – 117

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 163 2020. 07. 29. 19:30

Baán István – 153
Bajáki Rita – 5, 156
Balásfi Tamás – 92
Balázs Mihály – 90, 92, 154, 156
Baltazár, babilóniai király (Bóldisar) – 12, 109
Baronio, Cesare (Baron., Baronius) – 29, 60, 77, 80, 121, 122, 131, 141, 143, 144, 147, 149, 150, 152
Báruk – 160
Basta, Giorgio – 126
Baszileidész (Basilides) – 24, 118
Báthory András – 126
Báthory Orsolya – 155, 156
Báthory Zsigmond – 88
Becanus, Martinus → Beeck, Martin van der
Beeck, Martin van der (Becanus) – 126
Bellarmino, Roberto → Róbert, Bellarmin Szent
Benedek, Szent – 139
Benkő Loránd – 158
Béres Gyula – 90, 152
Bernardone, Giovanni di → Ferenc, Assisi Szent
Bernát, Clairvaux-i Szent (Bernar., Bernárd) – 79, 144, 145, 147, 150, 152
Berzsényi Gergely – 155
Bethlen Gábor – 157
Bitskey István – 5, 85, 86, 88, 89, 94, 126, 152, 153
Bocskai István – 42, 125, 126
Bogár Judit – 156
Bogáthy Miklós – 88
Bóldisar → Baltazár
Borbála, Szent – 90
Borsa Gedeon – 157
Bretz Annamária – 155
Buzárovits Gusztáv – 154

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 164 2020. 07. 29. 19:30

Cain → Káin
Calvin, Jean (Calvinus) – 67, 134
Carrillo, Alphonso – 88–90, 157, 158
Ciprián, Szent (Cypria., Cyprianus) – 26, 27, 54, 119, 128, 147, 150, 153
Constantínus Császár → Konstantin, I.
Czuczor Gergely – 125, 158
Cyprianus, Caecilius Thascius → Ciprián, Szent

Csizmár Oszkár – 154

Dániel, próféta (Dan., Daniel) – 12, 13, 109, 112, 160
Dareiosz, I., perzsa király (Darius) – 134
Dávid, Izrael királya (David) – 57, 60, 106–108, 111, 130, 139, 160
Diocletianus, Caius Aurelius Valerius, római császár – 117
Diós István – 158

Efraim (Effraim) – 8, 9, 106–108
Eliáb – 108
Epiktétosz – 86, 154
Erdő Péter – 157
Eszter – 160
Euszebiosz, Kaiszareiai (Euseb., Eusebius, Eusébius) – 21–27, 99, 117–119, 121, 148, 150, 153
Eusztathiosz, antiochiai püspök – 121
Éva – 141
Evagriosz Szkholasztikosz – 117
Ezdrás – 160
Ezékiel, próféta – 146, 160
Ézsau – 106

Fejérdy János – 88
Ferenc, Assisi Szent (Ferencz)– 36, 44, 46, 124, 139
Figellusz – 114, 115
Filemon – 161

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 165 2020. 07. 29. 19:30

Filétusz (Philétus) – 17, 114, 115
Fogarasi János – 125, 158
Font Zsuzsa – 157
Forgách Ferenc – 85, 91, 92, 125
Fundanus, Andreas (Fundanus András) – 73, 139

Gábor Csilla – 103
Gallienus, Publius Licinius Egnatius Augustus, római császár – 143
Gergely, I., Nagy Szent (Greg., Gregorius) – 73, 139, 140, 148, 150, 153
Gergely, IX., pápa – 124
Greg., Gregorius → Gergely, I., Nagy Szent
Gryneus, Johann Jacob – 153

Habakuk – 160
Hágár – 116
Hárán – 140
Hargittay Emil – 5, 94, 153–156
Heltai János – 156, 157
Henrik, IV., francia király – 141
Héraklidész, vértanú (Heraclides) – 24, 118
Hermogenész (Hermogenes, Hermógenes) – 17, 26, 27, 114, 115, 120, 121
Hervay Ferenc – 157
Hierony., Hieronymus → Jeromos, Szent
Hieronymus, Sophronius Eusebius → Jeromos, Szent
Himeneusz (Hymenaeus) – 17, 114, 115
Horváth Csaba Péter – 156
Horváth Mária, M. – 5, 86, 154
Hosius Cordubensis (Osius Cordubensis) – 17, 29, 114, 115, 121, 122
Hunyadi András – 88
Hymenaeus → Himeneusz

Iacob, Iácob → Jákob
Iános → János, Szent, evangélista
Ierem., Ieremias → Jeremiás, próféta

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 166 2020. 07. 29. 19:30

Ila Bálint – 91–93, 154
Illés – 124
Ince, III. pápa – 124
Ioan. → János, Szent, evangélista
Iob → Jób
Iosef, Iósef → József, pátriárka
Ipolyi Arnold – 85, 87, 91, 92, 104, 154
István, Szent, vértanú – 38, 125
Iudas, Iskarióti → Júdás, Iskarióti
Iulianus, Flavius Claudius (Apostata), római császár – 152
Izáj (Isai, Jessze) – 10, 11, 107–109, 130, 138
Izajás, próféta (Isai) – 13, 111, 160
Izmáel – 116
Izráel – 106, 107, 110, 116
Izsák – 106, 116

Jáfet – 130
Jakab – 124, 161
Jákob (Iacob, Iácob, Jákób) – 8–11, 106, 116
Jankovics József – 92, 154
János, Keresztelő Szent – 123
János, Szent, evangélista (Ioan., Iános) – 15, 32, 64, 113, 122–124, 161
Jechonja – 131
Jeremiás, próféta (Ierem., Ieremias) – 60, 130–132, 145, 160
Jeromos, Szent (Hierony., Hieronymus, Jerónimus) – 26, 27, 119, 121, 139, 142, 148, 150, 153
Jessze → Izáj
Jób (Iób, Iob) – 13, 62, 63, 70, 71, 73, 111, 112, 132, 138, 140, 148, 150, 153, 160
Joel – 160
Jojakim – 131
Jónás – 160
Jonatán – 107
Jovinianus – 77, 142, 143
József, pátriárka (Iosef, Iósef, Jósef) – 8, 9, 106, 108

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 167 2020. 07. 29. 19:30

József, Szent – 142
Józsué – 106, 159
Júdás, Iskarióti (Iudas, Judás, Júdas) – 18, 19, 28, 29, 36, 57, 113, 122
Júdás, Szent – 161
Judit – 160

Káin (Cain) – 77, 141, 142
Kálvin → Calvin, Jean
Kám – 130
Kaprinai István – 90–93, 154
Károlyi Gáspár – 132
Kecskeméti Gábor – 156
Kelemen, VIII., pápa – 141
Keresztelő Szent János → János, Keresztelő Szent
Keserű Bálint – 86, 93, 154, 157
Knapp Éva – 103, 154
Kollányi Ferenc – 90–92, 154
Kolluthus – 121
Komlovszki Tibor – 157
Konstantin, I., Nagy, római császár (Constantínus) – 29, 115–117, 121, 152
Konstantin, II., római császár – 115, 122, 152
Kornél, pápa – 142
Kovács József László – 128, 154
Kőszeghy Péter – 153
Kövendi Dénes – 156
Kruppa Tamás – 154
Kutassy János – 90

Lázár István Dávid – 154
Leonidész (Leonides, Leonídes) – 22, 23, 117, 118
Lessius, Leonardus – 125
Lirinensis, Vincentius → Vince, Lerinumi Szent
Lót (Loth) – 75, 140
Luffy Katalin – 103

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 168 2020. 07. 29. 19:30

Lukács László – 87–90, 154, 155
Lukács, Szent, evangélista (Luc., Lucae) – 7, 10, 11, 36, 38, 73, 75, 97, 105, 106, 109, 122, 124, 140, 161
Luther, Martin – 32, 34, 42, 46, 54, 66, 67, 135

Maczák Ibolya – 86, 87, 151
Magyari István – 155
Mahomet → Mohamed, próféta
Maiorius, Petrus – 89, 90
Malakiás – 160
Manassze (Manasses) – 8, 9, 106–108
Margit, Szent – 93
Mária, Szűz Szent – 127, 142, 144
Márk, Szent, evangélista – 122, 161
Markellosz – 121
Markión (Marcion) – 26, 27, 120, 121
Máté, Szent, evangélista (Matt., Matth.) – 16, 17, 28–30, 63, 69, 114, 122, 123, 132, 136, 161
Mátyás, II., magyar király – 126
Metaphrasztész, Szümeón (Metaphr.) – 77, 143, 149
Migne, Jean-Paul – 151–153, 155–157
Mikeás – 160
Mohamed, próféta (Mahomet) – 52, 128
Mónika, Szent – 127
Mopsuesteno → Theodorosz, Mopszvesztiai
Mózes (Moyses) – 18, 56, 115, 120, 124, 159

Nabukodonozor (Nebukadnezár) – 109, 130, 131
Náhor – 116
Náhum – 160
Nebukadnezár → Nabukodonozor
Nehemias – 160
Nesztoriosz (Nestorius) – 77, 142, 143
Netáneel – 108

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 169 2020. 07. 29. 19:30

Nikéfor, vértanú (Niceforus) – 77, 142, 143
Niképhorosz, Kallisztosz Xanthopulosz (Nicéforus, Niceph.,) – 22, 23, 117, 118, 149, 150, 155
Noé (Noe) – 57, 130
Novatianosz (Novátus) – 77, 137, 142, 143

Ocem – 108
Órigenész (Orígenes, Origenes) – 17, 20–23, 52, 77, 99, 114, 117, 118
Osius Cordubensis → Hosius Cordubensis
Ozeás, próféta (Ose., Oseae, Oseas, Oséas) – 62, 63, 70, 71, 132, 138, 160
Őry Miklós – 87–89, 155

Pál, Szent, apostol – 17, 30–34, 38, 40, 46, 50, 52, 60, 61, 64–67, 75, 78, 79, 105, 114, 122, 125, 134, 139, 145
Pázmány Péter – 5, 6, 85–89, 91–94, 97–104, 106–109, 111–115, 117–119, 121–135, 137, 138, 140–157, 159, 162, 163
Pelagius – 137
Péter, Szent, apostol – 15, 32, 36, 57, 64, 112, 113, 123, 124, 130, 132, 136, 144, 146, 161
Philétus → Filétusz
Philó (Filó) János – 90
Platón (Plato) – 81, 145, 149, 150, 156
Plutarkhosz, vértanú (Plutarcus) – 24, 118
Praxeász (Praxeás, Práxeas) – 26, 27, 120, 121

Ráchel – 106
Rácz Emese – 90, 92, 156
Ráczkövi Ambrus (Raczkövi) – 42, 126
Raddaj – 108
Rapaics Rajmond – 156
Róbert, Bellarmin Szent – 125
Rózsa Huba – 158
Ruben – 107
Rut – 159

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 170 2020. 07. 29. 19:30

Salamon, zsidó király (Salomon) – 18, 19, 28, 29, 106, 139
Salvianus, Massiliensis – 144
Samma (Sima) – 108, 109
Sámson – 139
Sámuel, próféta (Samuel) – 10, 11, 71, 107–109, 138, 159
Sándor, III., pápa – 144
Sapricius → Szaprikiosz
Sára – 116
Saul → Pál, Szent
Saul, zsidó király – 10, 11, 71, 106–109, 138
Septimius Severus, Lucius, római császár (Severus, Sevérus) – 22, 23, 117, 118
Serenus → Szerénusz
Sevérus → Septimius Severus, Lucius, római császár
Sozomenus → Szózomenosz, Szalamenész Hermeiasz
Sima → Samma
Simeon – 107
Socrates → Szókratész Szkholasztikhosz
Stoll Béla – 157

Szabó Károly – 156
Szabó Miklós – 89, 157
Szabó T. Attila – 158
Szaprikiosz (Sapricius) – 77, 142, 143
Szargón, asszír király – 106
Szem – 130
Szentpéteri Imre – 85, 157
Szerénusz, vértanú (Serenus) – 24, 118
Szilveszter, I., Szent, pápa – 121
Szlavikovszky Beáta – 89, 157
Szofóniás – 160
Szókratész Szkholasztikhosz (Socrates) – 77, 117, 142, 143, 149, 150, 157
Szózomenosz, Szalamenész Hermeiasz (Sozom.) – 60, 80, 117, 131, 148–150, 157

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 171 2020. 07. 29. 19:30

Szögi László – 154
Szuhai István – 90

Tamás, Szent, apostol – 113, 146
Tarnóczi János – 92
Tasi Réka – 156
Tertullianus, Quintus Septimius Florens (Tert., Tertull., Tertullianus, Tertullián us) – 16, 17, 26, 27, 52, 54, 64, 65, 69, 77, 99, 113–115, 119–121, 128, 129, 133, 136, 143, 149, 150, 157
Theodorétosz, Küroszi – 117
Theodórosz, Mopszvesztiai (Mopsuesteno) – 60, 80, 131, 148
Theodosius, Flavius Augustus, római császár – 152
Thurzó György – 91, 93, 126
Thurzó Szaniszló – 91–93, 99
Timoteus, Szent (Tim., Timóteus, Timoth., Timothee, Timotheus) – 17, 30, 32, 33, 60, 61, 66, 67, 69, 74, 75, 77, 112, 113–115, 123, 124, 131, 134–136, 141, 144, 161
Titusz, Szent (Titum) – 14, 112, 161
Tóbiás – 160
Tonk Sándor – 89, 157
Tordai János (Thordai, Thordanus) – 5, 6, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48, 50, 52, 54, 85–93, 99, 100, 103, 105, 126, 154, 156
Tordai Literátus János – 87
Tordai Pál – 87
Tordai Szaláthiel – 87
Traianus, Marcus Ulpius, római császár – 152
Tusor Péter – 86, 157

Vadai István – 5
Vadas György – 88
Valerianus, Publius Aurelius Licinius, római császár – 143
Valesius, Henricus → Valois, Henri de
Valois, Henri de – 117
Vanyó László – 157, 158

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 172 2020. 07. 29. 19:30

Varsányi Orsolya – 155
Veresmarti Mihály (Veresmarthi Mihaly) – 40, 85, 92, 125, 126, 153, 154
Veress Endre – 87–91, 157, 158
Viczián János – 158
Viktor, I., Szent, pápa (Victor) – 77, 142
Vince, Lerinumi Szent (Lirin., Lirinen., Lirinens., Lirinensis, Vincentius Lirinensis) – 16, 18–21, 24–28, 32, 34, 57, 58, 62, 64–66, 77, 99, 113, 116, 118–121, 124, 130, 133, 143, 148, 150, 154, 155
Vitéz Imre – 93
Vitéz Mihály, II., havasalföldi fejedelem – 126
Vörösmarti Mihály → Veresmarti Mihály (Veresmarthi)

Zakariás, próféta (Zach) – 71, 137, 138, 160
Zebedeus – 113
Zólyomi Perina Boldizsár – 93
Zorobábel – 134

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 173 2020. 07. 29. 19:30

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 174 2020. 07. 29. 19:30

3. Képmellékletek

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 175 2020. 07. 29. 19:30

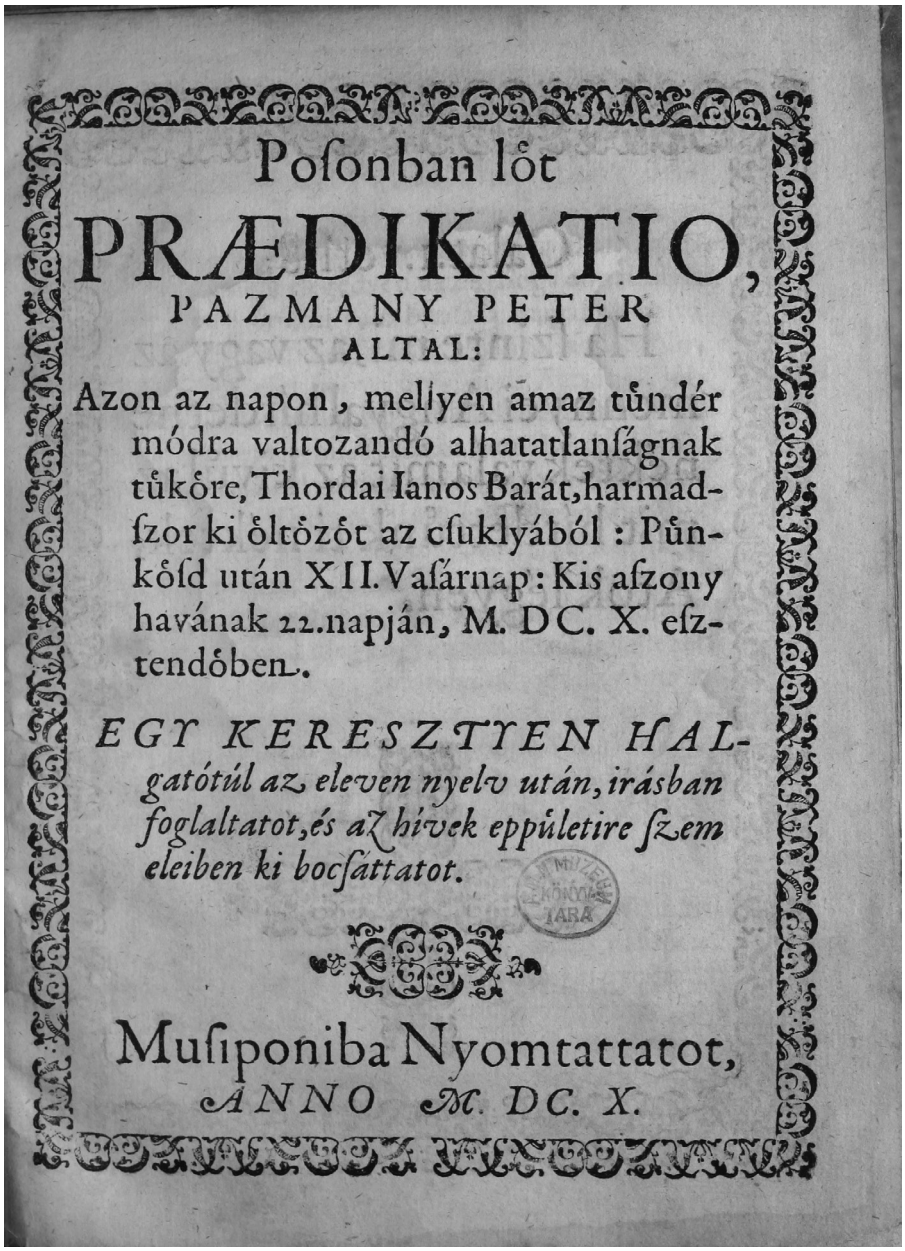

Poſonban lőt

PRÆDIKATIO,

PAZMANY PETER

ALTAL:

Azon az napon, melyen amaz tündér módra valtozandó alhatatlanſágnak tükőre, Thordai Ianos Barát, harmadſzor ki őltőzőt az cſuklyából: Pünkőſd után XII. Vaſárnap: Kis aſzony havának 22. napján, M. DC. X. eſztendőben.

EGY KERESZTYEN HALgatótúl az eleven nyelv után, irásban foglaltatot, és az hívek eppületire ſzem eleiben ki bocſáttatot.

MTA MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI KÖNYVTÁRA

Muſiponiba Nyomtattatot,

ANNO M. DC. X.

A nyomtatvány címlapja (Pázmány 1610)
Az Országos Széchényi Könyvtár példánya

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 177 2020. 07. 29. 19:30

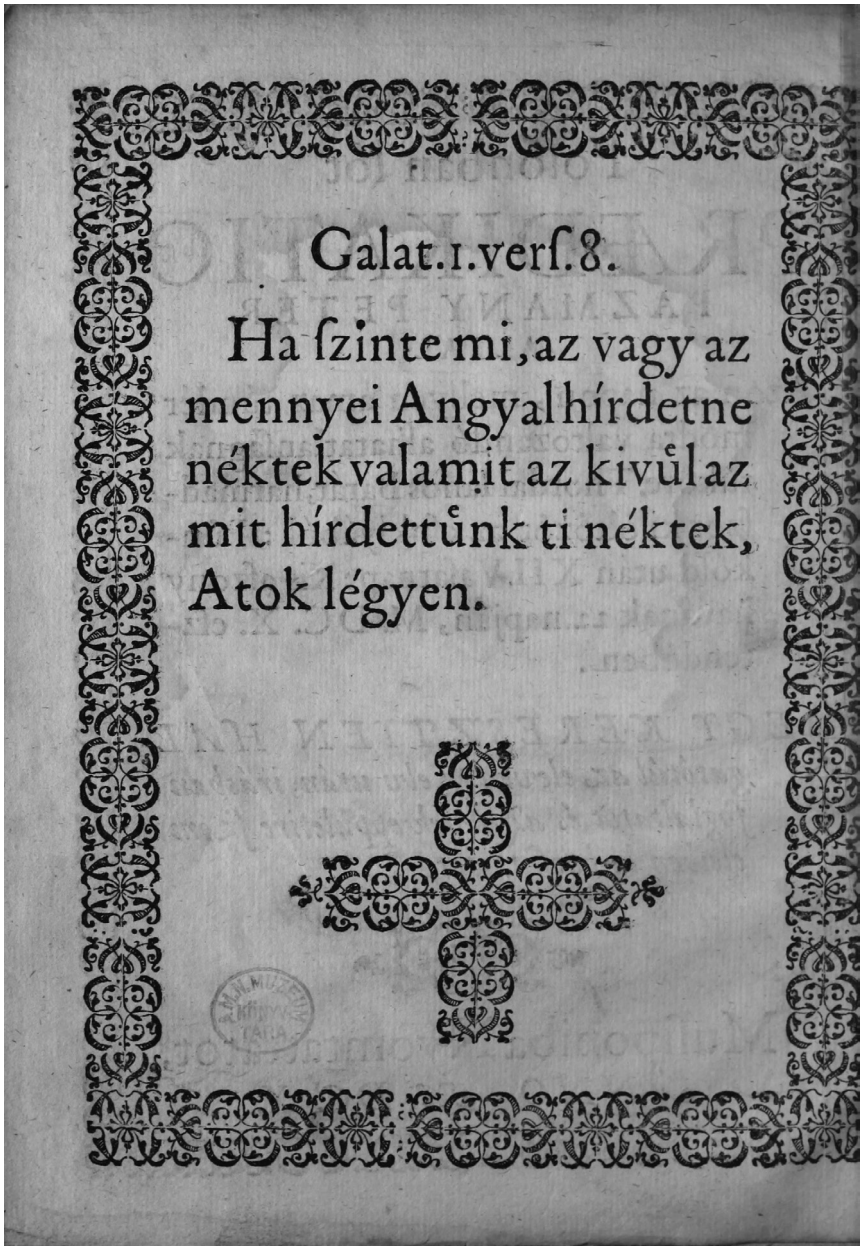

A címlap verzója (Pázmány 1610)
Az Országos Széchényi Könyvtár példánya

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 178 2020. 07. 29. 19:30

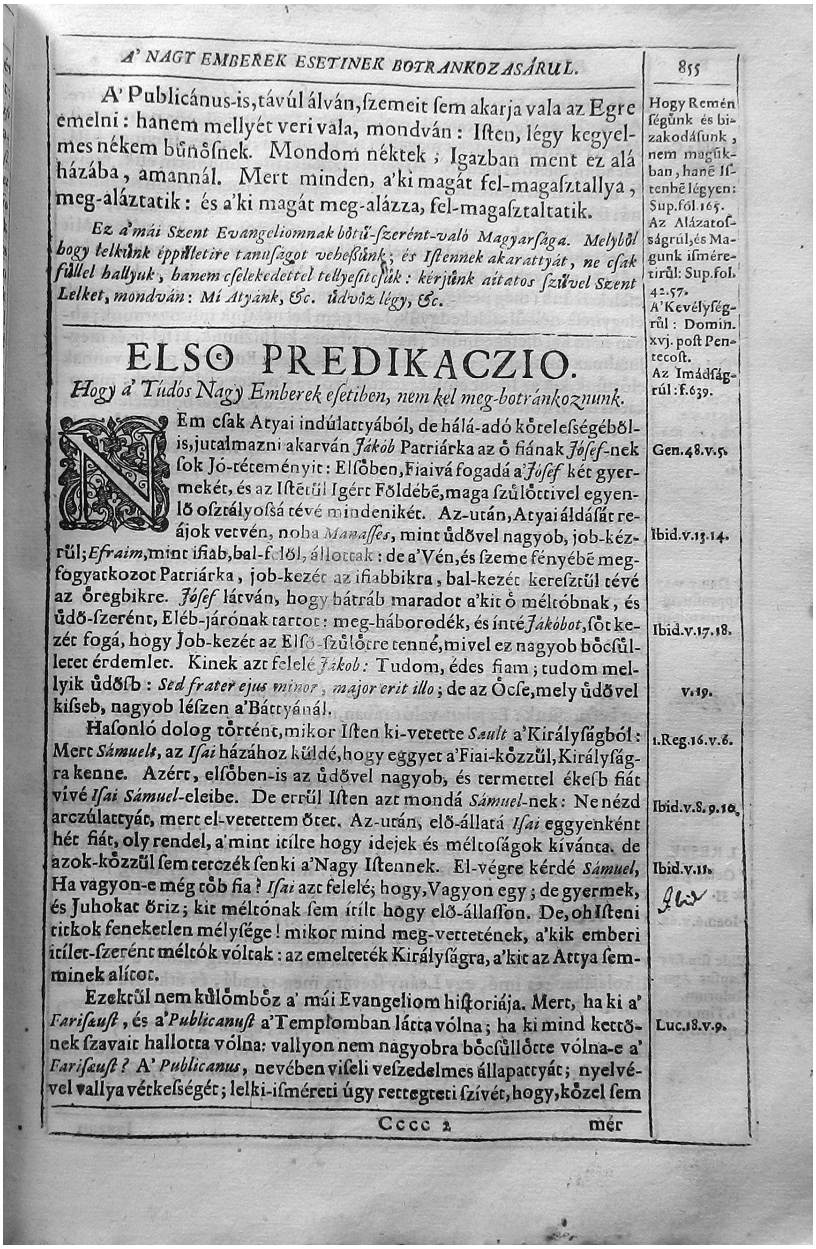

A' NAGY EMBEREK ESETINEK BOTRANKOZASÁRUL. 855

A' Publicánus-is, távúl álván, szemeit sem akarja vala az Egre emelni: hanem mellyét veri vala, mondván: Isten, légy kegyelmes nékem bűnősnek. Mondom néktek; Igazban ment ez alá házába, amannál. Mert minden, a'ki magát fel-magasztallya, meg-aláztatik: és a'ki magát meg-alázza, fel-magasztaltatik.

Ez a' mái Szent Evangeliomnak bötü-szerént-való Magyarsága. Melyből hogy tselekünk éppületire tanusságot vehessünk; és Istennek akarattyát, ne csak füllel hallyuk, hanem cselekedettel tellyesítsük: kérjünk aitatos szívvel Szent Lelket, mondván: Mi Atyánk, &c. üdvöz légy, &c.

Hogy Remén ségünk és bizakodásunk, nem magunkban, hanē Istenbē légyen: Sup. fol. 165.
Az Alázatosságrúl, és Magunk ismérettirúl: Sup. fol. 42.57.
A' Kevélységrúl: Domin. xvj. post Pentecost.
Az Imádságrúl: f. 639.

ELSŐ PREDIKACZIO.

Hogy a' Tudós Nagy Emberek esetiben, nem kel meg-botránkoznunk.

NEm csak Atyai indúlattyából, de hálá-adó köteleségéből-is, jutalmazni akarván *Jákób* Patriárka az ő fiának *Józef*-nek sok Jó-tétemányit: Elsőben, Fiaivá fogadá a' *Józef* két gyermekét, és az Istentűl Igért Földébē, maga szűlőttivel egyenlő osztályosá tévé mindenikét. Az-után, Atyai áldását reájok vetvén, noha *Manasses*, mint ődővel nagyob, job-kézrűl; *Efraim*, mint ifiab, bal-földől, állottak: de a' Vén, és szeme fényébē megfogyatkozot Patriárka, job-kezét az ifiabbikra, bal-kezét kereszttűl tévé az őregbikre. *Józef* látván, hogy hátrább maradot a'kit ő méltóbnak, és ődő-szerént, Eléb-járónak tartot: meg-háborodék, és inté *Jákóbot*, sőt kezét fogá, hogy Job-kezét az Első-szülőtre tenné, mivel ez nagyob bőcsűlletet érdemlet. Kinek azt felelé *Jákob*: Tudom, édes fiam; tudom mellyik ődősb: *Sed frater ejus minor, major erit illo*; de az Öcse, mely ődővel kisseb, nagyob lészen a' Báttyánál. Gen. 48. v. 5. Ibid. v. 13. 14. Ibid. v. 17. 18. v. 19.

Hasonló dolog történt, mikor Isten ki-vetette *Sault* a' Királyságból: Mert *Sámuels*, az *Isai* házához küldé, hogy eggyet a' Fiai-közzűl, Királyságra kenne. Azért, elsőben-is az ődővel nagyob, és termettel ékesb fiát vivé *Isai Sámuel*-eleibe. De erről Isten azt mondá *Sámuel*-nek: Ne nézd arczúlattyát, mert el-vetettem őtet. Az-után, elő-állatá *Isai* eggyenként hét fiát, oly rendel, a' mint itílte hogy idejek és méltoságok kívánta. de azok-közzűl sem terczék senki a' Nagy Istennek. El-végre kérdé *Sámuel*, Ha vagyon-e még több fia? *Isai* azt felelé; hogy, Vagyon egy; de gyermek, és Juhokat őriz; kit méltónak sem ítílt hogy elő-állasson. De, oh Isteni titkok feneketlen mélysége! mikor mind meg-vetteténck, a'kik emberi itílet-szerént méltók vóltak: az emelteték Királyságra, a'kit az Attya semminek alított. 1. Reg. 16. v. 6. Ibid. v. 8. 9. 10. Ibid. v. 11.

Ezekről nem külömbőz a' mái Evangeliom hiſtoriája. Mert, ha ki a' *Farisæust*, és a' *Publicanust* a' Templomban látta vólna; ha ki mind kettőnek szavait hallotta vólna: vallyon nem nagyobra bőcsűllötte vólna-e a' *Farisæust*? A' *Publicanus*, nevében viseli veszedelmes állapattyát; nyelvével vallya vétkességét; lelki-ismérети úgy rettegteti szívét, hogy, közel sem Luc. 18. v. 9.

Cccc 2 mér

A prédikáció eleje (Pázmány 1636)
A Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK példánya

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 179 2020. 07. 29. 19:30

TARTALOM

Előszó 5

Posonban löt PRAEDIKATIO, PAZMANY PETER ALTAL 6

PÜNKÖST-UTAN X. VASARNAP. ATYÁNAK, ÉS FIÚNAK,
ÉS SZENT LÉLEK ISTENNEK NEVÉBEN. AMEN. 7

Jegyzetek és mutatók 83
1. Jegyzetek 85
1.1. A *Posonban löt praedikatio* léttrejöttének körülményei,
kiadásai és utóélete 85
1.2. Tordai János élete 87
1.3. A két prédikáció szerkezeti összefüggései
és a szövegközlés módja 94
1.4. A Pázmány életében megjelent kiadás ismert példányai 103
1.5. Szövegkritikai jegyzetek 105
1.6. Tárgyi jegyzetek 105

2. Mutatók 147
2.1. A Pázmány által használt művek mutatója
(a nyomtatványok szövege és jegyzetei szerint) 147
2.2. A Pázmány által használt művek mutatója (szerzők szerint) 150
2.3. Pázmány rövidítései 151
2.4. A bevezetőben és a tárgyi jegyzetekben rövidítve hivatkozott
művek és szakirodalom jegyzéke 151
2.5. Bibliai könyvek mutatója 159
2.6. Helynévmutató 162
2.7. Személynévmutató 163

3. Képmellékletek 175

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 181 2020. 07. 29. 19:30

A kiadásért felel az Universitas Kiadó igazgatója
Borítóterv: Szentes Éva
Készült a *mondAt Kft.* nyomdában
Az Universitas Kiadó kiadványai megrendelhetők: www.prosperod.hu

parhuzamospazmany_j-jegyzet_g.indd 183 2020. 07. 29. 19:30